

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 **Гілея**

Науковий вісник

Спецвипуск

Київ – 2021

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкється за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 3 від 28 жовтня 2021 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Відповідальна за випуск: Іванець Н. В.

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)

Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Гілея: науковий вісник. – К. : «Видавництво «Гілея», 2021. – Спецвипуск. – 112 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

ISSN 2076-1554

NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY

Academy of Sciences of Ukraine

Publishing House Hileya

Hileya
SCIENTIFIC BULLETIN

Special issue

Kyiv – 2021

The collection is founded in 2004. Printed on a monthly basis

Certificate of printed mass media's state registration (re-registration): Series KB № 22632-12532IIP from April 17th, 2017

Printed by decision

of National Pedagogical Dragomanov University (*protocol № 3 of October 28, 2021*)

The collection is a member of international database

Google Scholar; Index Copernicus (Poland); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (India).

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chief Editor:

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Responsible for the issue: Ivanets N. V.

Editorial board:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zelenkov A. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Kolesnyk V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Rafalskii O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Soldatenko V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Hileya: Scientific Bulletin. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2021. – Special issue. – 112 p.

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of formation of informational civilization. The main headings cover areas of historical, philosophical and political sciences. It is designed for specialists in the humanities and socio-political sciences.

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Україні

Вінницьке представництво

(Вінницький національний технічний університет)
керівник **Денисюк С. Г.**, доктор політичних наук, професор
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Дніпрівське представництво

(Дніпрівський національний університет
імені Олеся Гончара)
керівник **Вершина В. А.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: vivi.dp@ukr.net

Запорізьке представництво

(Запорізький національний технічний університет)
керівник **Ємельяненко Є. О.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Івано-Франківське представництво

(Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
керівник **Дзвінчук Д. І.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: fuid@ua.fm

Луганське представництво

(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала, м. Северодонецьк)
керівник **Михайлюк В. П.**, доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

Львівське представництво

(Національний університет «Львівська політехніка»)
керівник **Карівець І. В.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

Маріупольське представництво

(Маріупольський державний університет)
керівник **Булик М.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vorlok@ukr.net

Миколаївське представництво

(Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського)
керівник **Макарчук С. С.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор **Шкуренко К. О.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Одеське представництво

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник **Барвінська П. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Подільське представництво

(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський)
керівник **Колосюк І. А.**, кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Полтавське представництво

(Полтавський факультет Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого)
керівник **Куцєпал С. В.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Сумське представництво

(Сумський державний університет)
керівник **Дегтярьов С. І.**,
доктор історичних наук, професор
e-mail: starsergo@bigmir.net

Тернопільське представництво

(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
керівник **Кліш А. Б.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Ужгородське представництво

(Ужгородський національний університет)
керівник **Мелеганич Г. І.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: melgi@ukr.net

Уманське представництво

(Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини)
керівник **Кривошея І. І.**, кандидат історичних наук, доцент
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Харківське представництво

(Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»)
керівник **Владленова І. В.**, доктор філософських наук, професор
e-mail: vladlenova@email.ua

Хмельницьке представництво

(Хмельницький національний університет)
керівник **Гоцуляк В. М.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: gotsylak@ukr.net

Черкаське представництво

(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)
керівник **Васильчук Є. О.**, доктор політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Чернігівське представництво

(Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка)
керівник **Костирев А. Г.**, кандидат політичних наук, доцент
e-mail: akostyrev@ukr.net

ПРЕДСТАВНИЦТВО

збірника «Гілея: науковий вісник» в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)

керівник **Махмудов М. А.**, доктор філософії

e-mail: matlabm@yandex.com

координатор **Рагімлі Р.**, науковий співробітник

e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Білорусі

(Академія управління

при Президенті Республіки Білорусь, м. Мінськ)

керівник **Алейнікова С. М.**, кандидат соціологічних наук, доцент

e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru

(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)

керівник **Шостак Г. В.**, кандидат педагогічних наук

e-mail: shostak1964@brest.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича)

керівник **Димчик Р.**, доктор хабілітований,

e-mail: dymczyk@wp.pl

(Інститут історії Академії імені Яна Длугоша)

керівник **Моравец Н.**, доктор хабілітований

e-mail: mornor@wp.pl

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

**Див. також: Сайт Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal**

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Ukraine

Vinnitsia Agency

(Vinnitsia National Technical University)
Director **Denysiuk S.G.**, Doctor of Political Sciences, Professor
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Dnipro Agency

(Dnipro National Honchara University)
Director **Vershyna V.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: vivi.dp@mail.ru

Zaporizhia Agency

(Zaporizhia National Technical University)
Director **Iemelianenko E.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Ivano-Frankivsk Agency

(Prykarpatskii National Stefanyk University, Ivano-Frankivsk)
Director **Dychkovska G.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Luhansk Agency

(Eastern Ukraine National Dal University, Starobilsk)
Director **Mykhailiuk V.P.**, Doctor of Historical Sciences, Professor
e-mail: vital_mih@ukr.net

Lviv Agency

(National University "LvivslaPolitechnika")
Director **Karivets I.V.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: sacre@ukr.net

Mariupol Agency

(Mariupol National University)
Director **Bulyk M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vorlok@ukr.net

Mykolaiv Agency

(Mykolaiv National Sukhomlynskii University)
Director **Makarchuk S.S.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
Coordinator **Shkurenko K.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Odesa Agency

(Odesa National Mechnykov University)
Director **Barvinska P.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: barvinskaja@ukr.net

Podilskyi Agency

(Podilskyi National Agro-Technical University, Kamianets-Podilskyi)
Director **Kolosiuk I.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: ikolosiuk@ukr.net

Poltava Agency

(Poltava Department of National Juridical Academy)
Director **Kucepal S.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Symu Agency

(Symu National University)
Director **Dehtiarov S.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: starsergo@bigmir.net

Ternopil Agency

(Ternopil National Pedagogical Hnatiuk University)
Director **Klish A.B.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: klis_andriy@ukr.net

Uzhgorod Agency

(Uzhgorod National University)
Director **Meleganych G.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: melgi@ukr.net

Uman Agency

(Uman National Pedagogical Tychyna University)
Director **Kryvosheia I.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Kharkiv Agency

(National Technical University "KharkivPolitechnical Institute")
Director **Vladlenova I.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Professor
e-mail: vladlenova@email.ua

Khmelnysk Agency

(Khmelnysk National University)
Director **Gotsuliak V.M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: gotsuliak@ukr.net

Cherkasy Agency

(Cherkasy National Khmelnytskii University)
Director **Vasylchuk E.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Chernigiv Agency

(T. G. Shevchenko National University Chernihiv College)
Director **Kostirev A. G.**, Candidate of Political Science, Associate Professor
e-mail: akostyrev@ukr.net

Agency of collection «Hileya scientific bulletin» in Azerbaijan

(Azerbaijan National Scientific Academy, Baku)
Director **Mahmudov M.A.**, Doctor of Philosophy
e-mail: matlabm@yandex.com
Coordinator **Rahimli R.**, Scientist
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Belarus

(Management Academy by the President of Belarus Republic, Minsk)
Director **Aleinikova S.M.**, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru

(Brest National Pushkin University, Brest)
Director **Shostak G.V.**, Candidate of Pedagogical Science
e-mail: shostak1964@brest.by

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Poland

(Adam Mitskevich University, Poznan)
Director **Dymchuk R.**, PhD habilitated
e-mail: dymczyk@wp.pl

(Institute of History of Dlugosha Academy)
Director **Moravets H.**, PhD habilitated
e-mail: mornor@wp.pl

You are welcome to visit our webpage: www.gileya.org
e-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Also visit: Webpage of National Vernadskyi Library of Ukraine:
www.nbu.gov.ua/portal

Section: Scientific Publications of Ukraine: magazines and collection of scientific papers

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Кафедра соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики

**Молода наука – 2021:
соціально-освітні розвідки**

II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція

(23 квітня 2021 року)

Матеріали доповідей та виступів

м. Київ
2021

Редакційна колегія:

Савельєв Володимир Леонідович – декан факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор (голова); **Вашкевич Віктор Миколайович** – завідувач кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор (заступник голови); **Бобрицька Валентина Іванівна** – професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (заступник голови); **Кивлюк Ольга Петрівна** – завідувач кафедри методології науки та міжнародної освіти факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор (заступник голови); **Терепищій Сергій Олександрович** – професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор; **Процька Світлана Миколаївна** – доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент.

«Молода наука – 2021: соціально-освітні розвідки»: матеріали доповідей та виступів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 23 квітня 2021 року. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. – 192 с.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

© НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021
© Автори, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I «ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК ГАЛУЗЬ ФІЛОСОФІЇ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА»

Артімонова Т.П. Екзистенційна сутність молодіжних цінностей в період сучасних суспільних трансформацій

Костенко А.М. Зміна ставлення до соціальної реальності як соціокультурний феномен

Терепищій С.О. Розвиток медіаграмотності та соціальної відповідальності освітян

Хоменко Г.В. Розбудова миру в українському суспільстві як фундаментальний виклик для вищої освіти

СЕКЦІЯ II «НОВА УКРАЇНЬСЬКА ОСВІТА: ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА Й РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ»

Акмалдінова В.Є. Складові процесу формування готовності майбутніх магістрів з транспортних технологій (на повітряному транспорті) до професійної діяльності

Бобрицька В.І. Особливості професійної підготовки майбутніх магістрів освітніх/педагогічних наук у закладах вищої освіти України

Бобрицька В.І., Ролінська І.О. Теорія і практика формування освітньої політики України з питань забезпечення якості інклюзивної освіти

Бородіна І.В., Процька С.М. Нормативно-правове підґрунтя забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти України

Заїчко В.В. Зміни мовної політики щодо навчання іноземних здобувачів в Україні

Іваніщенко К.І., Свириденко Д.Б. Державна освітня політика України з запровадження результат-орієнтовного фінансування вищої освіти: у пошуку стратегій розвитку

Костенко А.М., Теклюк М.М. Впровадження принципу гендерної рівності в державну освітню політику України, як необхідна умова становлення громадянського суспільства

Павлова К.А., Горна Т.В. Державна освітня політика та роль держави в реалізації рівного доступу до освіти

Павлова К.А., Драгальчук В.А. Підходи рівного доступу до загальної середньої освіти відповідно до реформ системи освіти України

Павлова К.А., Нещерет Я.А. Дефініції дослідження проблем освітньої політики України з питань академічної доброчесності

Павлова К.А., Савенець В.В. Історичні основи правового регулювання реалізації освітньої політики України у сфері академічної автономії освітніх закладів

Процька С.М., Муха Л.В. Модель здійснення освітньої політики України у реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті

Семенюк Н.В. Сутність дистанційної освіти: проблеми і перспективи розвитку

СЕКЦІЯ III «ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ДЛЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ XXI СТОЛІТТЯ»

Біденко А.О. Педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у процесі організації фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку

Бобрицька В.І., Семенюк Ю.В. Підготовка вчителя початкових класів до організації навчання дітей з особливими освітніми потребами

Бобрицька В.І., Стопнюк І.І. Готовність майбутнього учителя початкової школи до організації інклюзивного навчання: змістові характеристики

Бобрицька В.І., Тихонова Т.І. Змістові характеристики готовності вчителя початкової школи до діяльності в інклюзивному середовищі

Гомілко О.Є. Навчання та освіта для дорослих як зміна освітньої парадигми

Олефіренко Т.О. Актуальні проблеми підготовки майбутнього вчителя до розвитку професійної кар'єри

Тернопільська В.І. Реалізація ціннісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців

СЕКЦІЯ IV «МІЖНАРОДНА ОСВІТА: ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ»

Мордоус І.О., Василенко Я.С. Сутність управління українською освітянською галуззю як складової міжнародної освіти

Мордоус І.О., Сокол О.О. Сучасні орієнтири змін у міжнародній освіті

Яворська Т.М. Проблеми та перспективи інтеграції вищої освіти України до міжнародного ринку освітніх послуг

СЕКЦІЯ V «ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ДОСВІД, ЗАВДАННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ»

Веркієнко О.С. Досвід сучасної науки менеджменту, крізь ретроспективний аналіз основних шкіл менеджменту

Горохов С.В., Гула О.С. Освітній менеджмент у сфері організаційної автономії освітніх закладів

Черніговець О.В., Воронова Г.В. Рекомендації з вирішення проблем інноваційних технологій в освіті

Яценко О.Д., Дьоміна Т.В. Проблема якості освітнього менеджменту

Яценко О.Д., Саченок Ю.М. Стратегія освітнього менеджменту: концептуалізація та проблематика

Яценко О.Д., Комісарова М.М. Особливості діяльності дослідницьких університетів та їх перспективи розвитку в Україні

СЕКЦІЯ VI «ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ, ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й ЕКСПЕРТНОГО СЕРЕДОВИЩА У РОЗБУДОВІ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

Павлова К.А. Реалізація демократичних принципів в положеннях чинного законодавства України

Павлова К.А., Косаренко А.І. Реалізація державно-громадського партнерства у системі вищої освіти як напрямок розвитку демократичних засад в Україні

Хоріщенко А.С. Забезпечення якості повної загальної середньої освіти в ОТГ: виклики сьогодення

СЕКЦІЯ І
«ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК ГАЛУЗЬ ФІЛОСОФІЇ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА»

Артімонова Т.П.
*старший викладач кафедри
соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики Національного
педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова, кандидат
філософських наук
(м. Київ, Україна)*

**ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СУТНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ЦІННОСТЕЙ В ЕПОХУ
СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Молодь як особлива соціальна група постійно знаходиться у фокусі психологічних, соціологічних, педагогічних і філософських досліджень, оскільки саме її ціннісний світ, духовний облік, світогляд та світосприйняття характеризують потенціал розвитку суспільства. Зміни, що відбуваються у політичній, економічній та духовній сферах суспільства, знаходять відбиття на формуванні структури цінностей молодого покоління, а немінуча за умов ломки устоїв, що склалися, переоцінка цінностей, їх криза більш за все мають прояв у свідомості цієї соціальної групи. Дослідження цінностей, ціннісних орієнтацій, життєвих орієнтирів студентської молоді особливо актуально, оскільки саме студентська молоддь як найбільш прогресивне угруповання молоді представляє потенційний середній клас українського суспільства, основою якого мають стати освічені, компетентні й грамотні фахівці.

Ключові слова: *молодь, студенти, цінності, пріоритети, трансформаційні процеси.*

В умовах утвердження нової філософії освіти, яке відбувається у відповідь на суспільні запити і глобальні виклики сучасності, актуалізуються питання, пов'язані з формуванням та розвитком екзистенційної сутності цінностей студентської молоді.

Проблеми молоді здавна, а студентів – з часів виникнення перших університетів (Болонського та Паризького) є предметом скрупульозного аналізу науковців – філософів і культурологів, педагогів і політологів, соціологів і психологів, представників інших наук і громадськості. Не знижується інтерес до цієї теми і в наші дні.

Екзистенційна сутність молодіжних та студентських цінностей розглядалась у дослідженнях зарубіжних авторів, а саме, Х.Аренд, М.Бердяєв, М.Вебер, В.Дільтей, Х.Ортега-і-Гассет, М.Розов, К.Поппер, П.Сорокін, А.Тойнбі, Ю.Хабермас, М.Хайдегер, Е.Фромм, В.Франкл, А.Швейцера, О.Шпенглер, М.Шеллер та ін.

У вітчизняній педагогічній науці питаннями «цінностей» займалися науковці, такі, як Н.Ничкало, О.Сухомлинська, П.Ігнатенко, О.Вишневський, В.Семиченко, В.Скутіна, Р.Скульський та ін.

До досліджуваної проблеми звертались такі українські вчені, як В.Андрущенко, В.Бакіров, М.Бахтін, А.Бичко, В.Бех, І.Бех, А.Бойко, В.Вашкевич, Д.Дзвінчук, В.Зуєв, І.Зязюн, В.Кремень, С.Кримський, В.Кушерець, В.Луговий, М.Михальченко, Л.Панченко, М.Попович, І.Предборська, А.Ручка, В.Савельєв, В.Ярошовець, та ін.

Період суспільних трансформацій характеризується зміною ціннісних орієнтацій, їх нестабільністю та певною амбівалентністю. Ціннісні орієнтації молоді певною мірою залежать від сформованих ідеологічних стереотипів та від структури цінностей старшого покоління. Але визначальними у формуванні нової ціннісно-нормативної системи у нестабільному суспільстві виступають особливості індивідуальної свідомості громадян, індивідуальні ціннісні уподобання та орієнтації, які визначаються у тому числі й соціальним самопочуттям та загальним психічним здоров'ям.

Процес залучення студентської молоді у суспільне життя здійснюється не лише через навчальну діяльність і професійну підготовку. Це відбувається також через виховну діяльність, творчу активність, схильність до інноваційної діяльності, міжособистісне спілкування. Значний вплив чинить соціально-професійне оточення студента, студентська референтна група, громадські об'єднання студентів тощо. За сучасних умов у здійсненні життєвого вибору зростає роль позасімейного спілкування, посилюється вплив засобів масової інформації на формування систем знань, цілісних пріоритетів, моральних норм та умов їх дотримання. Зростання рівня освіти, розширення кола безпосереднього спілкування, доступ до широкого спектру соціокультурних цінностей зумовлюють появу якісно нових потреб, ціннісних орієнтацій та цілей. Часто це зумовлює формування паралельної системи цінностей і поглядів. Студенти обирають не те, що справді необхідно, а те, що яскравіше, емоційніше.

Чимало яскравого і емоційного сучасна молодь вичерпує з медіапростору, який спричиняє особливий уклад культури, «нове мислення», нову композицію суспільного життя і суспільних комунікацій, змінює характер людських взаємин, зумовлює появу нового типу людей – Homo virtualis, чиє життя розгортається скоріше у віртуальному (уявному, створеному електронними медіями) світі, ніж у світі реальному. А цей віртуальний світ, створений медіа простором, з розвитком глобалізаційних процесів, з розповсюдженням Інтернету стає, з одного боку, безмежно плюралістичним, а з іншого – практично некерованим і неконтрольованим.

Розкриваючи саме екзистенційну сутність молодіжних цінностей слід акцентувати увагу на тому, що їх формування та реалізація відбувається передусім в царині вищої освіти, яка дозволяє реалізувати набуті через шкільну освіту, сімейне виховання, самоосвіту та соціальне середовище здібності та вміння, одночасно закладаючи міцний фундамент для саморозвитку та самореалізації на подальші роки.

Під впливом сукупності цілеспрямованих та стихійних факторів у студентів поступово виробляються власна система поглядів на життя та ціннісні орієнтації, життєві ідеали; власний підхід до засвоєння культури людських взаємин і соціально-професійних функцій; формується індивідуальний стиль навчально-професійної діяльності та власні моделі моральної поведінки; опанування професійною діяльністю та форми ділового спілкування. Але це все відбувається в потоці співіснування цінностей-констант і цінностей «на злобу дня».

До цінностей-констант належать загальнолюдські абсолютні цінності та важливіші вітальні цінності, цінності-цілі.

В усі часи існують цінності на злобу дня, тобто такі, які є актуальними для певного історичного часу або обставин суспільного життя.

Архітектоніка цінностей сучасної студентської молоді як і будь-якої іншої соціальної групи визначається сукупністю економічних, політичних, соціокультурних та духовних цінностей.

В економічній свідомості сучасного студентства відбуваються як позитивні, так й негативні зрушення. При цьому, майже усі дослідники сходяться у думці, що матеріальний компонент молоді у молоді превалує. Гарні речі, наявність автомобіля, власна квартира – ось що для молоді важливо. Якщо мобільний телефон – то обов'язково престижна модель.

Соціокультурні цінності сучасної молоді настільки ж різноманітні, наскільки різноманітною є нинішня соціокультурна реальність. Ї хоча сучасна молодь зростає переважно під впливом культури постмодернізму, досить стрімко з'являються молодіжні субкультури, які, на протигагу панівній споживацькій культурі та культурі мас-медій, зберігають автономність. У таких автономних колах підлітки можуть самовизначитися, розкрити власну індивідуальність і створювати угруповання. Молодіжні субкультури можуть бути і суто споживацькими: створюється тільки образ, на тлі якого підлітки зустрічаються, щоб спільно споживати культурні продукти, такі як, наприклад, рок-музика. Вони можуть бути і контркультурами. Панк чи грандж для підлітків – це можливість відмежуватися від панівної культури і самоідентифікуватися. Вони можуть бути визначальними для цілого способу життя, включаючи одяг, стиль, переконання і навички. Молодіжні субкультури можуть формувати життєві плани, що охоплюватимуть усі аспекти.

У зв'язку з динамічністю суспільного розвитку та зміною ідеологічних засад функціонування пострадянських суспільств зростає актуальність вивчення ціннісних орієнтацій та життєвих позицій молодих поколінь українців. Адже саме вони в недалекому майбутньому відповідатимуть за відтворення не лише населення нашої країни, а й того культурного контексту, в якому відбуватиметься життєдіяльність наших нащадків, створюватимуться умови для гармонійного існування у межах сім'ї, інших соціальних інститутів, суспільства в цілому. У зв'язку з цим постають важливі завдання науково виваженого аналізу структури життєвих цінностей та пріоритетів сучасних молодих людей, експертизи відповідності існуючого стану речей у цій сфері тим завданням, що вже сьогодні постають перед наймолодшими з соціально активних членів суспільства, а також вивчення можливостей впливу на формування ціннісних ієрархій громадян України з метою оптимізації вказаної відповідності.

Результати моніторингових опитувань молоді, дозволяють визначити загальну структуру ціннісного світу сучасної української молоді та тенденції її розвитку в сучасних умовах, пріоритети молодих людей стосовно ціннісних орієнтацій та їх ієрархізацію.

В сучасний період теорія цінностей значно розширилася, зокрема з'явилися нові відгалуження від загальної аксіології, які стали досліджувати більш конкретно і поглиблено окремі сфери ціннісної свідомості і ціннісного ставлення людини до навколишньої дійсності: «педагогічна аксіологія»; «психологічна аксіологія»; «політологічна аксіологія», «теологічна аксіологія», представники якої намагаються досліджувати духовні цінності людини через їх дотичність до релігійної моралі [1].

Період трансформації характеризується зміною ціннісних орієнтацій, їх нестабільністю та певною амбівалентністю. Ціннісні орієнтації молоді певною мірою залежать від сформованих ідеологічних стереотипів та від структури цінностей старшого покоління. Але визначальними

у формуванні нової ціннісно-нормативної системи у нестабільному суспільстві виступають особливості індивідуальної свідомості громадян, індивідуальні ціннісні уподобання та орієнтації, які визначаються у тому числі й соціальним самопочуттям та загальним психічним здоров'ям.

Джерела

1. Андрущенко В., Губерський Л. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. – К.: «МП Леся», 2008. – 512 с.

Youth as a special social group is constantly in the focus of psychological, sociological, pedagogical and philosophical research, because it is its value world, spiritual accounting, worldview and worldview characterize the potential of society. Changes in the political, economic and spiritual spheres of society are reflected in the formation of the structure of values of the younger generation, and inevitable in the context of breaking the foundations, revaluation of values, their crisis is most manifested in the minds of this social group. The study of values, value orientations, life guidelines of student youth is especially relevant, because it is student youth as the most progressive group of youth represents a potential middle class of Ukrainian society, which should be based on educated, competent and literate professionals.

Keywords: students, youth, values, priorities, transformation processes.

Костенко А.М.

*старший викладач кафедри
соціальної філософії, філософії освіти та
освітньої політики Національного
педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова,
кандидат філософських наук
(м. Київ, Україна)*

ЗМІНА СТАВЛЕННЯ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

У статті розглянуто функції змін, які можуть слугувати ефективним інструментом забезпечення життєдіяльності соціуму. Охарактеризовано зміни, які спрямовані на випередження та на відновлення соціального балансу. Розкрито основні моделі зміни ставлення до соціальних явищ або процесів та їх складові. Визначено соціальні практики реалізації змін ставлення до соціальних явищ у членів суспільства.

Ключові слова: соціальна реальність, феномен, ставлення, моделі.

Аналіз наукових досліджень. Питаннями змін ставлення до соціальної реальності забезпечення життєдіяльності людини у сучасному суспільстві розглядалися у різних інтерпретаціях. Як процес і результат її аналізували Е.Фромм, К. Юнг, А.Камю, Ж.-П.Сартр, Ю.Габермас, П.Рікер, Е.Дюркгайм, Т.Парсонс. У цивілізаційному контексті цю проблему вивчали П.Сорокін, А.Тойнбі, С.Гантінгтон, Х.Ортега-і-Гассет та ін. [1,2].

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасне життя стає все більш складним та різноманітним. Кожний наступний період стає динамічніше попереднього. Постійна взаємодія минулого і сьогодення, локального і глобального створює певну соціальну напругу. Сприйняття членами соціуму як соціальної реальності взагалі, так і певних соціальних інститутів зокрема, у будь-який історичний період базується, передусім, на двох моментах – на систематизації, описанні, розумінні поточного стану суспільства (з урахуванням усієї різноманітності його проявів); та реактивності, здатності швидко відповідати на виклики сучасності, миттєво схоплювати тенденції та події, що виникають. Ці процеси значно ускладнюються, коли члени суспільства опиняються «втягнутими» у події та явища, що призводять до необхідності зміни ставлення як до свого звичного життя, так і до функціонування суспільства та інших соціальних суб'єктів. Саме тому, на нашу думку, доцільно звернутися до соціальної «природи» змін.

Метою наукової розвідки є аналіз зміни ставлення до соціальних явищ або процесів.

Виклад основного матеріалу. Зміна ставлення до соціальної реальності як соціокультурний феномен має різноманітні прояви, кожний з яких одночасно може виступати у якості як конструктивних, так і деструктивних чинників впливу на життєдіяльність суспільства. Ці елементи формуються спонтанно або цілеспрямовано та відображають ті цінності, які існують у свідомості членів соціуму. Відповідно, щоб зміни могли слугувати ефективним інструментом забезпечення життєдіяльності соціуму вони повинні бути осмисленими, такими, що відповідають світогляду членів суспільства, зрозумілими й актуальними для переважної більшості та виконувати наступні функції:

- адаптаційна (допомагати членам соціуму пристосуватися до нових умов життєдіяльності суспільства, особливо до тих, що мають характер суттєвої зміни території, устрою, повсякденних практик);

- мотиваційна (не дати членам соціуму потрапити у стан безвихідного становища, надавати поштовх пошуку нових можливостей існування в умовах, що склалися);

- об'єднуюча (посилення інтегруючих тенденцій у суспільстві щодо сприйняття різними соціальними суб'єктами певних соціальних подій та явищ);

- комунікативна (сприяння посиленню конструктивної соціальної взаємодії між соціальними суб'єктами у форматі соціального діалогу)

- утилітарна (донесення до членів соціуму причин, змісту та наслідків певних соціальних подій, які відбуваються у суспільстві).

Доцільно виділяти «природні» та «ситуативні» зміни; зміни спрямовані на випередження та на відновлення соціального балансу. Коротко охарактеризуємо нашу типологію.

Природні зміни здійснюють вплив на життєдіяльність суспільства протягом тривалого часу, поступово формуючи ставлення членів соціуму до соціальної реальності, що змінюється.

Ситуативні зміни передбачають миттєві (реактивні) реакції на події, які підсилюються емоційною складовою через неочікуваність (незапланованість) цих змін. На нашу думку, вектор зміни ставлення членів суспільства до соціальних явищ та процесів, соціальних інститутів

залежить від трьох чинників – осмислення змін, здатність держави до ефективної комунікації з суспільством та ступінь впливу змін на поведінку членів соціуму.

Зміни спрямовані на випередження мають на меті акцентувати увагу членів соціуму на кінцевому результаті змін (маємо на увазі, модель існування суспільства в умовах, що змінили соціальну реальність). Іншими словами, «спрямовувати» реактивні реакції соціальних суб'єктів у конструктивному для суспільства векторі. Тобто формувати підґрунтя щодо «соціальної стійкості», «соціального спокою», «соціальної вираженості» реакцій членів соціуму на реальні загрози.

Зміни спрямовані на відновлення соціального балансу передбачають формування стійких оціночних думок та уявлень про майбутнє суспільства після певних соціальних подій та явищ на підставі реалізації усіх функцій соціальних змін, які ми описували вище. Головний інструментом ефективною реалізації цих змін є відкрита та чесна комунікація між усіма соціальними суб'єктами.

Основні моделі зміни ставлення до соціальних явищ або процесів базуються на наступних складових – особисті необ'єктивні знання, об'єктивні знання (сформовані під впливом соціальних норм та правил, або нормативно обумовлені) про те, що відбувається, спільний суспільний або соціальний досвід проживання, переживання, трактування соціальних явищ або процесів. Домінування тієї чи іншої складової під час зміни ставлення членів суспільства до певних соціальних подій формують вектор цих змін. Перша складова формує підхід до реалізації зміни ставлення який можна назвати персоніфікованим. Він ґрунтується на тому, що знання про соціальну реальність, більшою мірою, реалізується у самосвідомості людини. Тобто на першій план виходять індивідуальне розуміння, бажання, мотиви щодо акцентуації зміни ставлення до соціальної реальності. Типові моделі (настанови) зміни ставлення у такому випадку пов'язані з наступними мотивами:

- заради матеріального благополуччя – «щоб мати матеріальні блага»;
- заради полегшення існування – «щоб легше жилося»;
- заради кращого життя – «щоб було краще жити»;
- заради запобігання соціальної ізоляції – «я як всі»;

Друга та третя складова формує підхід який можна назвати інформаційно-комунікативним. Він ґрунтується на можливостях членів суспільства орієнтуватися, аналізувати, оцінювати, адаптувати величезні обсяги інформації та комунікативного досвіду існування певного суспільства (регіону, країни, держави). Типові моделі (настанови) зміни ставлення у такому випадку пов'язані з наступними мотивами:

- заради самореалізації – «щоб відчувати причетність до суспільного життя та бути соціально корисним»;
- заради самовдосконалення – «щоб мати власну думку»;
- заради гарних відносин з іншими – «щоб добре ставитися до людей»;
- заради альтруїзму, можливості допомагати іншим.

Це нам дає можливість зрозуміти природу зміни ставлення до тих або інших соціальних явищ або процесів.

Відповідно, виходячи з вищевизначених нами складових, можна визначити соціальні практики реалізації змін ставлення до соціальних явищ або процесів у членів суспільства, а саме: соціально-психологічна, інформаційна та комунікативна.

Сутність соціально-психологічної практики полягає у фіксації, на фоні певних соціальних подій, у самосвідомості індивіда змін щодо соціального клімату у соціумі (збільшення або зниження рівня соціальної напруженості або соціальної невизначеності; погіршення або покращення соціально-психологічного клімату у соціуму, що призводить або до посилення конфронтаційних тенденцій або до формування ефективної соціальної взаємодії у формі соціального діалогу). Для членів соціуму, які зосереджуються на соціально-психологічній природі сприйняття змін, найбільш важливою є акцентуація на причинах того, що відбувається.

Інформаційна практика – фіксація обсягу інформації про соціальну подію (брак, дозованість або надлишок інформації; вектор або контекст інформації; позитивне, негативне або нейтральне емоційне забарвлення). У ідеалі, під час застосуванні цієї моделі формування соціальних змін, члени суспільства намагаються ліквідувати дефіцит інформації, щоб побачити цілісну картину того, що відбувається, виключити з інформаційного поля викривлену, неправдиву інформацію, не піддаватися чуткам та інформаційним маніпуляціям. Для тих, хто зосереджується на інформаційній природі сприйняття змін характерне спірання на експертні думки, наявність вже пережитого кимось досвіду і т.п., бажання зрозуміти сутність та зміст того, що відбувається.

Комунікативна практика формування змін до соціальних подій реалізується за рахунок намагання членів суспільства до ефективної взаємодії через громадські обговорення, соціальний діалог між різними соціальними суб'єктами, яких різною мірою торкнулися певні аспекти соціальної реальності. Для тих, хто зосереджується на комунікативній природі сприйняття змін важливо розуміти «палітру» соціальних суб'єктів події, яка викликала зміни у життєдіяльності соціуму, ступінь їх залученості до події, щоб спрогнозувати можливі наслідки того, що відбувається на рівні індивіда, спільноти, соціуму та суспільства.

Висновки. Отже, говорячи про зміни ставлення до певного соціального суб'єкта, певної соціальної системи або соціального інституту (особливо в умовах соціальних невизначеностей) необхідно враховувати певну поліваріантність цього процесу. Соціальна невизначеність завжди є викликом для будь-якого суспільства. У цих умовах особистість не має можливості сформувати цілісне світоглядне бачення світу та своєї країни. У подібних умовах у членів суспільства виникає необхідність самовизначення, іншими словами, вибору світоглядних орієнтирів, ідеологічних уподобань, стилю життя і т.п. [3].

Джерела

1. Фромм Э. Бегство от свободы Пер. с англ. и примечания А. И. Фета. — Philosophical arkiv, Nyköping (Sweden), 2016. — 231 стр. URL: http://www.aifet.ru/books/transl_v6_Fromm.pdf
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. — 603 с. URL: <http://grachev62.narod.ru/hantington/content.htm>
3. Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: світогляд, проблеми освіти і виховання : К., 2005. URL: <http://www.disslib.org/osoba-v-rozkolotiy-tsyvilizatsiyi-svitohljad-problemy-osvity-i-vykhovannja.html>

The article will consider the functions of change, which can serve as an effective tool for ensuring the viability of society. Changes aimed at anticipating and restoring social balance are described. The location of the foundations of the models puts up to soc. Phenomena or processes and their warehouses. The social practices of realization of changes of the relation to the social phenomena at members of a society are defined.

Keywords: social reality, phenomenon, attitude, models.

Терещиць С.О.,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова,
доктор філософських наук, професор

РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСВІТЯН

У тезах показано дослідницьку рамку проєкту «Медіаграмотність та соціальна відповідальність освітян в умовах інформаційної війни» (керівник - С.О. Терещицький), який буде реалізовано у 2021-2023 роках у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова на замовлення Міністерства освіти і науки України.

Ключові слова: медіаграмотність, соціальна відповідальність, освітяни, інформаційна війна.

Актуальність проблеми. В ситуації гібридного конфлікту актуальне дослідницьке питання складає проблема, чи використовує викладач навички медіаграмотності у своїй практиці. Адже, з одного боку він має забезпечувати соціальну роль предметника (математика, географ, історика тощо), залишаючись в межах прагматичної трансляції академічних знань, а з іншого – має активно реалізовувати практики соціальної відповідальності в освітньому процесі та поза ним. У зв'язку актуальністю цієї проблеми у Національному педагогічному університеті здійснюється проєкт «Медіаграмотність та соціальна відповідальність освітян в умовах інформаційної війни». Проєкт розрахований на 2021-2023 роки.

Аналіз наукових досліджень. Розв'язання завдань проєкту враховує наявні досягнення вітчизняних та закордонних дослідників. У міжнародному та українському дискурсах наявні ґрунтовні розробки потенціалу медіаграмотності для критичного сприйняття складних процесів становлення глобального інформаційного суспільства. У тому числі, в суспільствах, у яких відбуваються різні форми військових конфліктів та інформаційних війн. Зокрема, E. Thoman та T. Jolls, (2004) досліджено питання медіаграмотності як національного пріоритету в динамічному світі. N. M. Lee (2018), L. E. Mason та ін. (2018), а також S. M. Jones-Jang та ін. (2019). досліджено можливості медіаосвіти протидіяти фейковим новинам. Окрім загального міжнародного контексту, існують напрацювання вітчизняних авторів, зосереджені на можливостях медіаграмотності у поточній українській ситуації (роботи С.Т. Бойко (2015), І. О. Солдатенко та А.В. Зінюк (2016) тощо). До проблеми розвитку громадянської відповідальності, активного громадянства, розвитку демократії через медіаграмотність звертаються R. Hobbs та ін. (2009), J. Kahne та ін. (2012), R. García-Ruiz та ін. (2014) тощо). Окреме значення мають роботи, які викривають особливості інформаційної війни в Україні та обґрунтовують потребу в розвитку медіаграмотності та критичного мислення усіх без виключення верств населення та вікових груп (E. Murgock та ін. (2018), V. Saran (2016), J. Szostek (2018), А.С. Каверіна (2015) тощо). Окремий корпус досліджень становлять спроби обґрунтувати ефективні освітні стратегії розвитку медіаграмотності різних вікових груп у педагогічному дискурсі (P. Rasi та ін. (2019), K. Schreus та ін. (2017) тощо). Моделюванню проблеми академічної соціальної відповідальності присвячено роботи А. Stachowicz-Stanusch та ін. (2018), дослідженню еволюції рівня відповідальності університетів – роботи V. Meseguer-Sánchez та ін. (2020), виявленню кореляцій розвитку громадянського суспільства із соціальною відповідальністю університетів – праці R. Vasilescu та ін. (2010), пошуку механізмів підтримки соціальної відповідальності викладачів – публікації S. Vouguila та ін. (2012), обґрунтуванню етичних засад соціальної відповідальності викладачів та університетів – статті С. Shu-Hsiang та ін. (2015). Також слід відзначити внесок українських авторів О.Гомілко, Д.Свириденко, С. Терещицького, де у статті «Гібридність вищої освіти в Україні: глобальна логіка чи локальна ідіосинкразія?» (2016) автори пропонують теоретико-методологічний апарат для аналізу викликів системі вищої освіти в умовах гібридної війни.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан проблеми медіаграмотності у контексті соціальної відповідальності освітян.

Виклад основного матеріалу. Проєкт спрямований на розробку теоретичних, методичних та практичних засад формування медіаграмотності у різних цільових групах, які традиційно не охоплюються системою медіаосвіти (зокрема, дорослих та осіб старшого віку). Однією із ключових цілей проєкту є сприяння імплементації положень Паризької декларації ЮНЕСКО з медіа та інформаційної грамотності у цифрову добу (2014):

1) приватність – малозатребувана якість у нашому суспільстві, де радянська доба залишила у спадок пріоритет колективного над особистісним. Завдання – формування цінності приватного простору, приватності та особистого життя;

2) безпека – в умовах воєнного конфлікту особливо важливе поняття, як індивідуальна, так і колективна. Завдання – з'ясувати, що означає безпека у сфері освіти у контексті проблеми медіа атак тощо;

3) етика – широкий спектр проблем пов'язаних із моральними цінностями в освіті та науці: плагіатом, кодексом доброчесності тощо. Завдання – актуалізація соціальної відповідальності освітян не лише за зміст предмету, а й за практичне застосування знань в умовах гібридної війни.

Висновки. Отже, з одного боку, проблеми забезпечення медіаграмотності різних вікових груп, дослідження ролі медіаграмотності у контексті інформаційних впливів, усвідомлення ролі педагогів у розвитку механізмів протидії дезінформації та пошук механізмів розвитку академічної соціальної відповідальності не є новими для сучасних соціогуманітарних студій. З іншого боку, відсутні цілісні дослідження, які б поєднували ці окремі дослідницькі сюжети з урахуванням поточної української соціокультурної ситуації. Тому **перспективи подальших досліджень** полягають, по-перше, у подальшій розробці теоретико-методологічного поля медіаграмотності, а, по-друге, у розробці практичних ресурсів для навчання медіаграмотності, особливо серед дорослих людей.

Джерела

1. Gomilko Olga, Svyrydenko Denys, Terepyschyi Serhii, 2016, *Hybridity in the Higher Education of Ukraine: Global Logic or Local Idiosyncrasy?* Philosophy and Cosmology, Vol. 17, p. 177-199.
2. Grizzle Alton, et al. *Media and information literacy: policy and strategy guidelines*. Unesco, 2014.
3. Haigh Maria, Thomas Haigh and Tetiana Matychak, 2019, *Information Literacy vs. Fake News: The Case of Ukraine*, Open Information Science, Vol. 3 (1), p. 154-165, <https://doi.org/10.1515/opis-2019-0011>
4. Hobbs Renee, Jensen Amy, 2009, *The Past, Present, and Future of Media Literacy Education*. Journal of Media Literacy Education, 1(1), <https://digitalcommons.uri.edu/jmle/vol1/iss1/1>
5. Murrock Erin, Amulya Joy, Druckman Mehri and Liubyva Tetiana, 2018, *Winning the War on State-Sponsored Propaganda: Results from an Impact Study of a Ukrainian News Media and Information Literacy Program*. Journal of Media Literacy Education, Vol. 10 (2), p. 53-85.
6. Oleksiyenko Anatoly, Terepyschyi Serhii, Gomilko Olga and Denys Svyrydenko, 2020, *'What Do You Mean, You Are a Refugee in Your Own Country?': Displaced Scholars and Identities in Embattled Ukraine*, European Journal of Higher Education, pp. 1-18, <https://doi.org/10.1080/21568235.2020.1777446>
7. *Paris Declaration on Media and Information Literacy*, 2014, <https://en.unesco.org/news/paris-declaration-media-and-information-literacy-adopted>
8. Rasi Päivi, Hanna Vuojärvi, Heli Ruokamo, 2019, *Media literacy education for all ages*. Journal of Media Literacy Education, Vol. 11 (2), pp. 1-19, <https://doi.org/10.23860/JMLE-2019-11-2-1>
9. Saran Vladislav, 2016, *Media Manipulation and Psychological War in Ukraine and the Republic of Moldova*. CES Working Papers, Vol. 8 (4), pp. 738-752.
10. Shu-Hsiang Chen, Nasongkhla Jaitip, Donaldson Ana, 2015, *From vision to action—a strategic planning process model for open educational resources*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, Vol. 174, p. 3707-3714.
11. Szostek Joanna, 2018, *Nothing is true? The credibility of news and conflicting narratives during "Information War" in Ukraine*, The international journal of press/politics, Vol. 23 (1), pp.116-135, <https://doi.org/10.1177/1940161217743258>
12. Terepyschyi Serhii, 2017, *Educational Landscape as a Concept of Philosophy of Education*, Studia Warمیńskie, Vol. 54, pp. 373-383, <https://doi.org/10.31648/sw.78>
13. Terepyschyi Serhii, Svyrydenko Denys, Zakharenko Kostiantyn, Bezgin Kostiantyn and Kulga Aleksandr, 2019, *Evaluation of Donbas universities' economic potential: problems of personnel training and unemployment*. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, 2019, Issue 5, pp. 149-154. <https://doi.org/10.29202/nvngu/2019-5/25>
14. Terepyschyi Serhii, Khomenko Glib, 2019, *Conceptual Model of Reintegration of Ukrainian Displaced Universities: Peacebuilding in Higher Education*, Studia Warمیńskie, Vol. 56, p. 161-177, <https://doi.org/10.31648/sw.4571>
15. Thoman Elizabeth, Tessa Jolls, 2004, *Media literacy—A national priority for a changing world*. American Behavioral Scientist, Vol. 48 (1), p. 18-29, <https://doi.org/10.1177/0002764204267246>
16. Vasilescu Ruxandra, Barna Cristina, Epure Manuela, Baicu Claudia, 2010, *Developing university social responsibility: A model for the challenges of the new civil society*. Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol. 2, p. 4177–4182, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.660>

The abstracts show the research framework of the project «Media literacy and social responsibility of educators in the information war» (head - Serhii Terepyschyi), which will be implemented in 2021-2023 at the National Drahomanov Pedagogical University by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine.

Keywords: media literacy, social responsibility, educators, information war.

Хоменко Г.В.

*молодший науковий співробітник, аспірант
кафедри соціальної філософії, філософії
освіти та освітньої політики
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(м. Київ, Україна)*

РОЗБУДОВА МИРУ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Важко переоцінити актуальність проблематики миробудівництва для української держави у ретроспективі подій, що сталися протягом останніх 7 років. Анексія Криму та збройний конфлікт на Донбасі як прояви гібридної війни з боку країни-агресора обумовили потребу не лише щодо проведення заходів безпеки з метою збереження власної територіальної цілісності, але й наукового пошуку нових та надійних інструментів розбудови миру. Варто визнати, що саме ставлення до такого явища як мир в українському суспільстві не є однозначним, воно викликає ряд дискусій. У цьому контексті можемо згадати вираз відомого філософа-просвітника Ж.Ж. Руссо: я надаю перевагу свободі з небезпекою, ніж миру з рабством [5].

Аналіз наукових досліджень. Фундатором поняття миробудівництва є норвезький соціолог, директор Міжнародного Інституту миру Й. Галтунг. Окрім нього миробудівництво як філософський концепт у різних ракурсах розглядали такі вчені як Я.Бар-Сіман-Тов, Дж.П. Ледерак, І.Ф. Пачеко, З.Бекерман, К.Макглін тощо. В Україні цей напрямок є відносно малодослідженим, хоча впродовж останніх років поступово з'являються певні напрацювання, зокрема датована 2020 роком колективна монографія «Українська освіта в умовах війни» [6].

Мета статті – обґрунтувати, що робить освіту фактором миру, а що – фактором війни.

Виклад основного матеріалу. Миробудівництво являє собою певний підхід щодо розв'язання соціальних конфліктів різної тривалості, який орієнтований не лише на подолання руйнівних наслідків насильства, але й на деактивацію його першопричин, поступове відновлення соціальної справедливості в межах соціуму. На відміну від інших підходів, миробудівництво націлене на боротьбу із проявами як відвертого (фізичного), так і структурного, а також культурного різновидів насильства. Це дозволяє подивитись на феномен миру з двох позицій: як на відсутність війни та насильства, а також як на наявність довіри і взаєморозуміння у міжособистісних та міжгрупових відносинах. Якщо перше може бути здобуто на дипломатичному рівні шляхом підписання відповідного меморандуму, то друге потребує залучення інструментарію освіти, що допоможе здійснити відповідний вплив на рівні свідомості. Змістовність подібної ідеї підтверджує преамбула до статуту ЮНЕСКО у якій вказано наступне: оскільки війни починаються у свідомості людей, саме у свідомості людей мають будуватися основи миру [8].

Закономірність полягає в тому, що мир без свободи може бути лише ефемерним, короткочасним. У боротьбі за свободу в нагороду можна здобути мир, в той час як колонізація унеможливає будь-які сподівання на розбудову повноцінного миру. Країна, яка намагається пожертвувати власною незалежністю заради збереження миру на умовах окупанта, раніше чи пізніше втратить будь-які перспективи на досягнення поставленої мети. Це означає, що українському народу не слід шукати легких шляхів у напрямку налагодження відносин з країною-агресором за рахунок односторонніх поступок, що наближають до добровільної капітуляції. Натомість слід розширювати коло стейкхолдерів, так званих агентів миру в самому українському суспільстві, розвиваючи не лише військовий, медичний та дипломатичний фронти, але й галузь освіти і науки.

Існує такий стереотип, що освіта має бути нейтральною по відношенню до будь-якого збройного конфлікту. Ми вважаємо, що освіта як соціальний інститут здійснює амбівалентний (неоднорідний) вплив на суспільство в умовах конфлікту, штучно підживлюючи його або ефективно трансформуючи. Перший різновид впливу здійснюється освітою для війни, другий – освітою для миру. Освіта для війни – це інструмент маніпулятивного впливу на свідомість людей шляхом застосування індоктринаційних практик як відвертого, так і завуальованого характеру в навчально-виховному процесі. Освіта для війни орієнтована не на всебічний розвиток особистості, а на формування одновимірної людини, стандартизованого соціального персонажа, який на подальших етапах життєдіяльності буде уникати проявів індивідуальності та прагнення до свободи, при цьому не вміючи критично мислити. Подібна модель освіти наразі реалізується на території штучно створених псевдореспублік.

На противагу цьому, освіта для миру – це процес просування знань, умінь, поглядів та цінностей, які допомагають не лише вчасно вирішувати гострі соціальні конфлікти ненасильницьким чином, але й достроково запобігати їх розростанню у площині соціуму. Зважаючи на це, під вищою освітою ми розуміємо не лише академічний простір для створення та передачі наукових

знань, але й соціальне середовище для поширення цінностей миру: ненасильства, гуманізму, демократії, толерантності, людиноцентризму, солідарності, миролюбства. Завдяки їх всебічному поширенню серед студентів у навчально-виховному процесі, вища освіта здатна стати провідним гравцем у процесах миробудівництва.

Переходячи від загального до конкретного, слід виділити чіткі напрямки, в межах яких університетські спільноти матимуть змогу просуватися, трансформуючись у своєрідні майданчики для постконфліктного відновлення суспільства: 1) психологічна реабілітація та повернення до життя в умовах миру постраждалих військових та цивільних осіб в межах спеціально відведених для цього кабінетів; 2) фахове консультування громадян з правових питань, захист їх прав і свобод, а також розвиток правової грамотності; 3) участь в роботі державних комісій з відновлення соціальної справедливості; 4) компетентний аналіз офіційних документів, участь в академічних дискусіях з метою розтлумачення контрверсійних подій, переосмислення суперечливих історичних наративів; 5) застосування різноманітних методик з наукової освіти, що дозволить очистити освітній процес від проявів відвертої чи завуальованої індоктринації; 6) підготовка підручників та навчальних посібників на засадах об'єктивності, послідовності, неупередженості, беручи за основу «мову миру», а не «мову війни»; 7) матеріально-технічна підтримка переміщених університетів, які у перспективі мають здійснити вагомий внесок у повернення довіри людей з окупованих територій до української держави зокрема та українства як соціокультурного феномену в цілому [7]. Взагалі факт існування переміщених університетів ми розглядаємо не лише як виклик для держави, але й як чудову можливість у подальшому реінтегрувати українську вищу освіту, а отже й реінтегрувати ту частину українського суспільства, що зараз зазнає токсичного впливу з боку керівництва штучно створених псевдо республік.

Не менш важливим кроком є створення в межах вищих навчальних закладів України відповідних освітніх програм, що дають можливість молоді опанувати компетентності щодо конструктивного вирішення різноманітних соціальних конфліктів. Зокрема, КПП імені І. Сікорського з 2017 року запровадив освітню програму для магістрантів, присвячену врегулюванню конфліктів та медіації, КНУ ім. Т. Шевченка реалізує освітню програму з соціології конфлікту, а в НПУ ім. М.П. Драгоманова на базі факультету педагогіки та психології функціонує центр психологічної допомоги [2; 3; 4]. На сьогодні створення подібних програм є своєрідним освітнім трендом, тож можемо припустити, що незабаром їх кількість буде істотно збільшена.

Щоправда, значна частина студентів надає перевагу опануванню тих компетентностей, які у найближчому майбутньому наблизять їх до комерційного успіху, пов'язуючи своє майбутнє з діяльністю у галузі економіки та фінансів, політичного менеджменту тощо. Цю ідею не підтримує тибетський мислитель Далай-лама XIV, вказуючи на те, що планеті не потрібна велика кількість «успішних людей». Натомість наш світ потребує миробудівників, реставраторів, глибоко моральних людей різних професійних напрямків. Світ потребує людей, поруч з якими життя стає природнішим, гуманнішим. Гонитва за успіхом сама по собі не здатна наблизити світову спільноту до подібної еволюції [8]. Зрозуміло, що без врахування економічних та політичних факторів, не може бути збалансованого розвитку людського капіталу, однак необхідно знаходити певний баланс між гуманістичними та прагматичними намірами, зважаючи на поточний порядок денний українського суспільства.

Висновки. Таким чином, ми бачимо достатньо широке поле для діяльності, що включає в себе розробку освітніх програм для підготовки фахівців, функціонування центрів з психологічної реабілітації постраждалих, підтримку діяльності переміщених університетів та плекання цінностей в душі миру. Важливо, щоб ця діяльність мала не хаотичний характер, а була узгодженою, виваженою та науково обгрунтованою. Розбудова миру в українському суспільстві засобами освіти має бути провідним стратегічним орієнтиром, що забезпечить національну консолідацію громадян в умовах зовнішньої військової агресії, а отже зміцнить статус України як незалежної держави.

Джерела

1. Далай-лама. Авторські цитати. Режим доступу: <https://socratify.net/quotes/dalai-lama-1/138611> (дата звернення 20.04.2021).
2. Офіційний сайт Факультету педагогіки та психології НПУ ім. М.П. Драгоманова. Режим доступу: <https://fpp.npu.edu.ua/tsentr-psykhoterapii-new/tsentr-psykholohiichnoi-terapii-fpp> (дата звернення 20.04.2021)
3. Офіційний сайт Факультету соціології КНУ ім. Т. Шевченка. Режим доступу: <https://sociology.knu.ua/uk/course/sociologiya-konfliktu> (дата звернення 05.08.2020)
4. Офіційний сайт Факультету соціології та права КПП імені І.Сікорського. Режим доступу: <https://fsp.kpi.ua/ua/nova-spetsializatsiya-vregulyuvannya-konfliktiv-ta-mediatsiya-spetsialnist-054-sotsiologiya/> (дата звернення 20.04.2021)
5. Руссо Ж.Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Пер. з фр. та ком. О. Хома. К: Port-Royal, 2001. 349 с.

6. Українська освіта в умовах війни: монографія / за наук. ред. С.О. Терепищого. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 234 с.

7. Khomenko H. Higher education as a tool of peacebuilding in Ukrainian society. The scientific heritage Vol 4, No 64 (2021) P.36-40.

8. UNESCO Constitution. Режим доступу: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (дата звернення 11.04.2021).

**СЕКЦІЯ II «НОВА УКРАЇНСЬКА ОСВІТА:
ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА Й РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ»**

*Акмалдінова В. Є., старший викладач
кафедри організації авіаційних перевезень
факультету транспорту, менеджменту та
логістики Національного авіаційного
університету (м. Київ, Україна)*

**СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ
З ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (НА ПОВІТРЯНОМУ ТРАНСПОРТІ)
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті проаналізовано складові процеси формування готовності майбутніх магістрів з транспортних технологій (на повітряному транспорті) до професійної діяльності; виокремлено актуальні питання підготовки фахівців з транспортних технологій відповідно до нового Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 275 «Транспортні технології (за видами)» галузі знань 27 «Транспорт» у закладах вищої технічної освіти.

Ключові слова: *готовність до професійної діяльності, формування готовності, магістр з транспортних технологій (на повітряному транспорті).*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний стан ринку праці за кордоном та в Україні характеризується зростанням конкуренції серед фахівців в галузі авіації. Загальноприйнятною одиницею виміру конкурентоспроможності фахівця є його професійна компетентність, орієнтованість на безперервний саморозвиток і самовдосконалення. Процес професійного підготовки має вирішувати завдання забезпечення майбутнього фахівця «конкурентоспроможною професією», який в результаті, має вільно орієнтуватися в галузі авіаційних транспортних технологій, бути готовим до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної діяльності фахівців транспортних технологій (на повітряному транспорті), а також їх підготовка у закладах вищої технічної освіти досліджувалася багатьма вченими. Так, вітчизняними вченими на рівні дисертаційних робіт досліджувалася низка актуальних питань означеної проблеми, а саме: формування ключових компетентностей майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі в процесі професійної підготовки (І. Борець) [1]; формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів з авіоніки у процесі фахової підготовки (Н. Глушаниця) [2]; методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності (О. Керницький) [3]; теоретико-методологічні засади формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі (О. Ковтун) [4]; формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін (І. Колодій) [5]; формування готовності майбутніх інженерів авіаційної галузі до використання іноземної мови у професійній діяльності (Л. Конопляник) [6]; педагогічні умови формування комунікативної компетентності у майбутніх пілотів цивільної авіації (Г. Пухальська) [7].

В той же час, здатність системи технічної освіти задовольняти потреби особистості та суспільства у високоякісних освітніх послугах, визначати внутрішній та духовний розвиток країни, сприяє тому, що вирішення питання формування продуктивних знань та їх використання в цілях як розвитку суспільства так і його подальшого удосконалення, неможливе без розробки механізмів формування інноваційної політики вищої технічної школи. Недостатня дослідженість складових процесу формування готовності майбутніх магістрів з транспортних технологій (на повітряному транспорті) до професійної діяльності зумовлює актуальність здійснення цієї наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. В Стандарті вищої освіти України за спеціальністю 275 «Транспортні технології (за видами)» галузі знань 27 «Транспорт» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (уведений в дію у 2020-2021 н.р.) [8] зазначається, що майбутній магістр має володіти такими фаховими компетентностями, а саме:

- 1) здатність до дослідження і управління функціонуванням транспортних систем та технологій (ФК 01) [8];
- 2) здатність до визначення та застосування перспективних напрямів моделювання транспортних процесів (ФК 02) [8];
- 3) здатність до використання сучасних технологій транспортно-експедиторської діяльності (ФК 03) [8];

- 4) здатність до управління ланцюгами поставок та логістичними центрами (ФК 04) [8];
- 5) здатність до управління вантажними перевезеннями за видами транспорту (ФК 05) [8];
- 6) здатність до управління пасажирськими перевезеннями за видами транспорту (ФК 06);
- 7) здатність до управління транспортними потоками (ФК 07) [8];
- 8) здатність до управління надійністю та ефективністю транспортних систем і технологій (ФК 08) [8];
- 9) здатність проведення експертизи транспортних пригод за видами транспорту (ФК 09) [8];
- 10) здатність врахувати вплив митних процедур при формуванні транспортних технологій (ФК 10) [8];
- 11) здатність використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язання складних задач у сфері транспортних систем та технологій (ФК 12) [8].

Як показують результати досліджень, що проводились багатьма вченими та фахівцями щодо процесу забезпечення фахівців авіаційної сфери наукоємних галузей (авіабудування, ракетокосмічна техніка, приладобудування та ін.), разом із значною затребуваністю у інженерних кадрах, досить істотно відчувається необхідність у молодих фахівцях з вищою освітою з транспортних технологій (на повітряному транспорті), здатних стати керівниками середньої ланки виробництва та за досить короткий час (10-15 років) дорости до керівників великих підприємств. Постає питання щодо організації та формування у провідних закладах вищої технічної освіти нашої країни цільової підготовки майбутніх фахівців з транспортних технологій (на повітряному транспорті) з підвищеним творчим потенціалом за безпосередньої участі профільних підприємств. Тож, на нашу думку, пріоритетом у формуванні готовності означених фахівців є необхідність в науковій співдружності проведення вченими закладів вищої технічної освіти і представниками авіакосмічних підприємств детального аналізу можливостей гуманітарних, соціально-економічних, математичних та природознавчих наукових дисциплін з урахуванням вимог нового покоління стандартів з вищої освіти, зокрема за спеціальністю 275 «Транспортні технології (за видами)» галузі знань 27 «Транспорт» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (2020) [8]. Це, на наш погляд, сприятиме можливості розробки концептуально нових підходів до створення як навчальних так і навчально-методичних матеріалів підготовки магістрів означеної спеціальності.

Запропонована авторкою структура та зміст готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності представляє собою сукупність таких взаємопов'язаних компонентів, як мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного, технологічного, емоційно-вольового і рефлексивного, що є на нашу думку, цікавим і науково-обґрунтованим.

Водночас, вивчаючи вимоги до сучасного фахівця з транспортних технологій (на повітряному транспорті), слід звернути увагу на те, що особливу актуальність набуває формування інноваційного, творчого компонента професійної діяльності, яка являє собою складний процес трансформації ідей в об'єкт економічних та технічних відносин, що, в свою чергу, призводить до створення або покращення технологій виробництва. Можливості реструктуризації наукоємної промисловості багато в чому залежать від ефективності функціонування інноваційного ланцюжка: «наукова ідея – промислова технологія – виробництво продукції». Саме тому, до основних характеристик професійної діяльності фахівців з транспортних технологій (на повітряному транспорті) можна віднести: науково-підприємницький тип діяльності; направленість діяльності на досягнення стратегічних пріоритетів удосконалення та розвитку технологічних процесів виробництва (мотиваційно-ціннісний компонент); структура і зміст професійної діяльності, які визначені специфікою об'єкту і його позиціонування в умовах динамічного освітньо-інформаційного середовища. Основним для підприємств та майбутніх інженерів є можливість як пристосування до умов динамічного конкурентного середовища, так і формування таких показників: інтелектуальний потенціал, організаційна культура, задоволеність споживача і соціальний прибуток.

Саме тому, підготовка інженера до майбутньої професійної діяльності передбачає засвоєння ним методів технічної творчості, сформованість вмій, навичок та бажань застосовувати знання за спеціальністю (емоційно-вольовий компонент готовності), постійно удосконалювати професійний рівень, використовуючи прогресивні методи навчання, коли науково-технічні розробки освітнього процесу стають їх внутрішньою потребою. В результаті, вища школа стає не тільки джерелом знань та кваліфікованих кадрів, але й фактором створення інноваційної освітньої системи. З однієї сторони, це дає змогу сформувати власну інноваційну структуру, а з іншої – готувати спеціалістів, здатних створювати та запускати цю систему в масштабах країни.

Висновки. За результатами розгляду та аналізу літературних джерел дослідження виявлено, що питання формування готовності майбутніх фахівців з транспортних технологій (на повітряному транспорті) до професійної діяльності як психолого-педагогічної проблеми розглядається, виходячи з різних методологічних підходів. Осмислення функцій та умов праці майбутніх інженерів у невизначеному конкурентному середовищі дозволяє узагальнити ряд вимог до майбутніх фахівців з транспортних технологій (на повітряному транспорті), обумовлених запитом на їх

високий інтелектуальний потенціал, широкий професійний світогляд, готовність (мотиваційна, теоретична, практична та інформаційна) до професійної діяльності в умовах інноваційних технологічних процесів і конкуренції в ринкових відносинах, мобільність у питаннях розробки, виготовлення та реалізації продукції, гуманітарна та соціально-економічна підготовка, володіння системою цінностей, що відповідають інтересам країни та особистості.

Джерела

1. Борець І.В. Формування ключових компетентностей майбутніх фахівців з транспортних систем авіаційної галузі в процесі професійної підготовки: автореф. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2013. 20с.
2. Глушаниця Н. В. Формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів з авіації у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2013. 19с.
3. Керницький О. М. Методика формування психологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Х., 2005. 19 с.
4. Ковтун О. В. Теоретико-методологічні засади формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2013. 403 с.
5. Колодій І. А. Формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2012. 23 с.
6. Конопляник Л. М. Формування готовності майбутніх інженерів авіаційної галузі до використання іноземної мови у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Нац. авіац. ун-т. К., 2011. 20 с.
7. Пухальська Г. А. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності у майбутніх пілотів цивільної авіації: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2011. 12 с.
8. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 275 «Транспортні технології (за видами)» галузі знань 27 «Транспорт» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Наказ МОН України № 1448 від 20 листопада 2020 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/23/275-transportni-tekhnohohiyi-za-vydami-mahistr.pdf>

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та
науки Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
доктор педагогічних наук, професор.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті з'ясовано особливості використання електронних навчальних курсів (ЕНК) в освітньому процесі закладів вищої освіти України, зокрема пріоритетності у формуванні інформаційно-комп'ютерної грамотності, ціннісних настанов, пізнавального інтересу у майбутніх фахівців різних спеціальностей, що зумовлено специфікою їх професійної підготовки. Схарактеризовано орієнтовну структуру побудови ЕНК «Освітня політика» (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова) на платформі MOODLE для студентів усіх спеціальностей.

Ключові слова: електронні навчальні курси; організаційно-педагогічні умови; системи управління навчальною діяльністю; формування професійної компетентності.

Постановка проблеми та її актуальність. Стрімкий розвиток інформаційних технологій у всіх сферах людської діяльності, включно з освітньою, зумовив необхідність пошуку наукових підходів до їх застосування. Зокрема, у освітньому процесі закладів вищої освіти (ЗВО) України відчутний запит на введення електронних навчальних курсів (ЕНК), які не лише мають великий потенціал у наданні актуальної навчальної інформації та забезпечують викладачів засобами контролю навчальних досягнень студентів, але й значно підвищують рівень самоорганізації майбутніх фахівців з вищою освітою, оптимізують співпрацю з основними стейкхолдерами освітнього процесу: академічною спільнотою, працедавцями, студентами [9, с. 9-10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що в Україні надається належна увага дослідженню проблеми використання ЕНК в освітньому процесі ЗВО. Так, актуальні аспекти означених проблем висвітлено у працях В. Бикова, М. Жалдака, К. Колос, О. Петерс (O. Peters), О. Спіріна, Ю. Триуса, Ч. Чанторн (Chairprastur Chantorn) та інших. Авторкою статті впродовж тривалого дослідницького періоду аналізувалися питання застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у вищій педагогічній освіті [1], пріоритетів освітньої політики України у сфері інформатизації освіти [3] та інші [5; 6; 7; 8; 9; 11]. Проте, особливості застосування ЕНК у ЗВО під час навчання майбутніх фахівців різних галузей знань і спеціальностей заслуговують додаткового аналізу, що й обґрунтовує актуальність здійснення цієї наукової розвідки.

Мета статті – обґрунтувати особливості використання ЕНК «Освітня політика» в освітньому процесі підготовки студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти різних спеціальностей.

Викладення основного матеріалу дослідження. Теоретично цінним для нашого дослідження є умовивід про наявність сталої залежності між успіхами у навчанні й професійній самореалізації студентської молоді та якістю їхньої підготовки щодо вільного використання ІКТ, їх професійною компетентністю [1; 10]. Так, на етапі здобуття майбутньої професії ефективність засвоєння студентами навчальної інформації визначається не її обсягом, а вмінням орієнтуватися у швидкоплинних інформаційних потоках, самостійно набувати нових знань, здійснювати самоконтроль за виконанням дій, здатністю до подальшого професійного саморозвитку в умовах змінюваного ринку праці. Тож упровадження ІКТ у ЗВО спрямовується на підготовку кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентного, компетентного, мобільного, здатного працювати на рівні світових стандартів, готового до навчання впродовж життя [3; 5].

З огляду на це, інформаційне освітнє середовище ЗВО дає змогу розв'язувати на якісно іншій основі низку загальних педагогічних і психологічних завдань формування і розвитку особистості. Тож широке впровадження новітніх ІКТ в освітній процес ЗВО супроводжується застосуванням інформаційних освітніх платформ як засобів навчальної діяльності, що й сприяє, на нашу думку, формуванню професійних компетентностей у студентів [2; 6].

Дослідницька позиція автора ґрунтується на положеннях про те, що: 1) в умовах розвитку інформаційно-комунікаційної сфери суспільства процес модернізації освіти має відбуватися з урахуванням актуальних запитів щодо її якості, поліпшення ефективності, інтенсивності й інструментальності, зниження трудомісткості процесів використання інформаційного ресурсу в освітньому процесі ЗВО; 2) вміння орієнтуватися у швидкоплинних інформаційних потоках, самостійно набувати нових знань, використовуючи сучасні ІКТ, залежать від самого студента, його творчого потенціалу, креативності, готовності до безперервної самоосвіти, потреб у професійному зростанні, гнучкості соціально-педагогічного мислення [1; 6]. Це дає підставу

вважати, що ефективним засобом навчання, який набуває широкого застосування в освітньому процесі ЗВО, є ЕНК.

Зазначимо, що ЕНК «Освітня політика» було розроблено для використання в освітньому процесі підготовки студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти усіх спеціальностей Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (далі –НПУ). Цей ЕНК розміщено на електронній навчальній платформі MOODLE НПУ [8]. Додамо, що особливістю освітнього компоненту «Освітня політика» є те, що він включений до навчальних планів професійної підготовки студентів усіх спеціальностей НПУ як обов'язковий освітній компонент циклу загальної підготовки.

У процесі характеристики структури ЕНК та логіки його побудови на платформі MOODLE для студентів різних спеціальностей НПУ, з'ясовано найбільш оптимальний добір її складників: інформація про дисципліну; лекційний курс; завдання для семінарських та практичних занять; блок самостійної роботи; блок підсумкового контролю знань студентів.

На наше переконання, реалізація освітньої функції вивчення студентами ЕНК «Освітня політика» спрямована на опанування ними системи навчальної інформації, оволодіння комплексом умінь, навичок, набуття досвіду діяльності у відповідній галузі знань, а також на формування інформаційної культури, що вимагає сучасний стан інформатизації суспільства. Цей курс спонукає студентів до неперервного розширення й поглиблення своїх загальних та фахових компетентностей.

Висновки. На основі аналізу особливостей розроблення й використання ЕНК «Освітня політика» в освітньому процесі НПУ визначено важливість урахування:

- 1) специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців з вищою освітою;
- 2) спрямованості на комплексність, практичну зорієнтованість, персоніфікованість в організації освітнього процесу з підготовки фахівців у ЗВО;
- 3) специфіки формування інформаційно-комп'ютерної грамотності, ціннісних настанов та досвіду застосування ІКТ під час навчання у ЗВО.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у здійсненні порівняльного аналізу особливостей застосування ЕНК на різних рівнях вищої освіти – бакалаврському, магістерському, докторському.

Джерела

1. Бобрицька В.І. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій педагогічній освіті. *Педагогічна освіта : теорія і практика. Педагогіка. Психологія.* 16 (2). 2011. С. 35-39.
2. Бобрицька В.І. Технологія формування інноваційного освітнього середовища у вищому педагогічному навчальному закладі в умовах Болонського процесу. *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України». Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу».* (3) (додаток 2). 2012. Т.1. С. 59-63.
3. Бобрицька В.І. Освітня політика України у сфері інформатизації освіти. *Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія]*, За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол.: В.П. Андрущенко, Б.І. Андрушин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб (Eds.), Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 273-316.
4. Бобрицька В.І. Професійна підготовка магістрів у галузі освіти в Україні: сучасні виклики, проблеми, знахідки. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія:* зб. наук. пр. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». Вип. 1(10). 2017. С. 20-23.
5. Бобрицька В.І., Процька С.М. Організаційно-педагогічні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. *Збірник наукових праць.* Житомир. 2013. С. 52-54.
6. Бобрицька В.І., Процька С.М. Комп'ютерно орієнтована освіта майбутніх філологів [навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ], Полтава: Скайтек, 2016. 136 с.
7. Бобрицька В.І., Процька С.М. Формування професійних компетентностей майбутніх філологів засобами комп'ютерно орієнтованих технологій. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2 (58). 2017. С. 59-66. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/87/showToc>
8. Бобрицька В.І., Процька С.М. Освітня політика: електронний навчальний курс. НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <https://www.moodle.npu.edu.ua/course/view.php?id=993>
9. Бобрицька В.І., Процька С.М. Організаційно-педагогічні умови використання електронних навчальних курсів в освітньому процесі закладів вищої освіти України. *Вісник Національного авіаційного університету.* Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», № 15. 2019. С. 9-18
10. Bobrytska, V. Axiological Azimuths of the Global Educational Policy. *Proceedings of the National Aviation University.* 67 (3) 2016. С. 89-97. doi: 10.18372/2306-1472.68.10912
11. Bobrytska V.I., Protska S.M. Formation of professional competencies of the future teachers by means of a computer-based methodology: investigational approach». *Інформаційні технології і засоби навчання.* 5 (67). 2018. Р. 121-133. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/96/showToc>

Бородіна І.В.,

студентка групи ІмОПз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Освітня політика»

Процька С.М.,

доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики факультету менеджменту освіти та науки НПУ імені М.П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розкрито нормативно-правове підґрунтя забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти України.

Ключові слова: нормативно-правові акти; якість освіти; забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Розглядаючи освіту як освітню послугу, яку надає держава здобувачам освіти (споживачам послуги) за їх кошти (податки), вкрай необхідно мати ефективну систему управління якістю даної послуги.

Управління якістю освіти є складовою координаційної функції освітньої політики та здійснюється на основі законів, постанов Верховної Ради, наказів, розпоряджень Президента, Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування, досягнень психолого-педагогічної науки і передового педагогічного досвіду тощо [1].

Ця робота є дослідженням нормативно-правових засад освітньої політики з питань забезпечення управління якістю повної загальної середньої освіти як обов'язкової для всіх верств населення нашої держави.

Аналіз наукових досліджень. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що в Україні надається належна увага дослідженню проблеми освітньої політики України, а саме у працях В. Андрущенко, В. Бобрицької, Р. Вернидуба, А. Гуржія, В. Кременя, В. Лугового, В. Савельєва, О. Савченко та інших. Проте в їх працях недостатньо розкрито нормативно-правове підґрунтя забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти України, що обґрунтовує актуальність вибраної теми наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Формування системи освіти, інтегрованої у Європейський освітній простір є однією з цілей реформування в Україні. Так, основою до здійснення реформаційних кроків стало удосконалення нормативно-правового регулювання сфери освіти. Зокрема, забезпечення її якості в Україні відповідно до європейських стандартів є одним з пріоритетів діяльності як вищих органів влади у сфері освіти, так і самих закладів освіти [2].

Далі розглянемо перелік нормативно-правових актів, які стали підґрунтям забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти України сьогодення [6, 7] див. Таблиця 1.

Таблиця 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

№	Назва нормативно-правового акту	Зміст
1	Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р. № 926/2010) [3]	Закріпив ключові пріоритети розвитку освіти в Україні, а саме: забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору зі збереженням національних досягнень і традицій. Більшість положень зазначеного нормативно-правового акту було враховано під час ухвалення нових освітніх законів.

2	Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (25.06.2013 р. № 344/2013) [4]	Закріпив, що Національна стратегія на підставі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та головні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. <i>Основними напрямами реалізації Національної стратегії є оновлення законодавства у сфері освіти шляхом прийняття нових нормативно-правових актів у сфері освіти</i>
3	Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. [5]	Передбачено низку позитивних новел, серед яких є вдосконалення поняття якості освіти (п. 29 ст. 1), зокрема «якість освіти - відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг». <i>Розширено перелік процедур і заходів, які здійснюють для забезпечення якості освітньої діяльності, зокрема: система внутрішнього забезпечення якості.</i>

На підставі вище викладеного можна зробити **висновок**, що провівши аналіз вітчизняного законодавства, виділимо чотири напрями внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу: 1) освітнє середовище; 2) система оцінювання здобувачів освіти; 3) педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти; 4) управлінські процеси.

Перспективною подальших досліджень вбачаємо в порівняльному аналізі нормативно-правове підґрунтя забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти України та країн Європейського Союзу.

Джерела

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України /редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови); за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с. Бібліогр.: с. 21. (До 25-річчя незалежності України).
2. Кухарський В., Осередчук О., Мазуркевич М. Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій: посібник / за ред. В. Кухарського, О. Осередчук. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 248 с.
3. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010#Text>
4. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Процька С.М. Правові засади формування професійних компетентностей бакалаврів філологів в умовах комп'ютерно орієнтованої освіти. Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти / за ред. В.П. Андрущенка. Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Тематичний випуск: збірник наукових статей. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 124–127.
7. Процька С.М. Характеристика нормативно-правової бази проблеми формування професійних компетентностей майбутніх філологів в умовах комп'ютерно орієнтованої освіти. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2016» (м. Київ, 15 грудня 2016 р.) URL: http://conf.iitlt.gov.ua/Conference.php?h_id=14.

The article reveals the legal basis for ensuring the quality of education in general secondary education in Ukraine.

Keywords: *normative legal acts; quality of education; ensuring the quality of education in general secondary education institutions.*

Заїчко В.В.,
 молодший науковий співробітник
 Національного педагогічного університету
 імені М.П. Драгоманова
 (м. Київ, Україна)

ЗМІНИ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ В УКРАЇНІ

У тезах розкрито актуальність дослідження теоретичних та практичних засад реалізації мовної політики навчання іноземних здобувачів у закладах вищої освіти України. Показано окремі результати анкетування за допомогою Google Forms з подальшою статистичною обробкою результатів та візуалізацією даних в програмі Microsoft Excel.

Ключові слова: мовна політика, освітня політика, іноземні здобувачі, інтернаціоналізація освіти.

Актуальність дослідження. У наш час процес глобалізації значно посилює тенденцію до міжнародної освіти. При цьому кількість іноземних здобувачів у закладах вищої освіти України демонструє динаміку зростання. Позитивний вплив на збільшення кількості іноземних здобувачів у закладах вищої освіти спричинила інтеграція української освіти в єдиний європейський освітній простір, яка інтенсифікувалась після приєднання України до Болонського процесу у 2005 році. За даними «Українського державного центру міжнародної освіти» при Міністерстві освіти і науки України в нашій країні в 2019 році налічувалося 80 470 іноземних студентів зі 158 країн світу (УДЦМО, 2020). Водночас іноземні здобувачі зіштовхуються із рядом проблем, зокрема з мовною дизадаптацією та комунікативними труднощами під час навчання.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Вивченню міжнародної освіти у межах глобалізаційних процесів приділяли увагу відомі науковці Е. Тоффлер, Д. Белл, Ф. Фукуяма та ін. Серед українських вчених, що займалися дослідженнями цієї проблеми виокремимо В. Андрущенко, С. Вербицьку, О. Гомілко та ін. При цьому в переважній більшості наукових робіт не піднімається питання мови освіти іноземних громадян, а особливо рідко висвітлювалась тема мовної політики навчання іноземних здобувачів.

Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних засад реалізації мовної політики навчання іноземних здобувачів у закладах вищої освіти України.

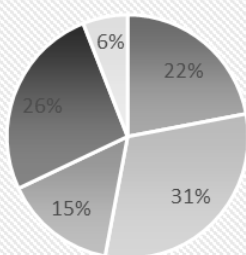
Методологія. Використовується метод анкетування за допомогою Google Forms з подальшою статистичною обробкою результатів та візуалізацією даних в програмі Microsoft Excel. Зокрема, було розроблено соціологічну анкету на 13 запитань (англійською, українською та російською мовами). З 1 вересня по 1 листопада 2020 р. за допомогою Google Forms опитано 148 іноземних студентів з 26 країн світу.

Окремі результати. Одне з ключових питань, що стосується труднощів, які виникають у іноземних здобувачів під час навчання показало, що є необхідність у вдосконаленні освітнього процесу для іноземних громадян. Адже зі значною перевагою виокремились дві проблеми: по-перше, мовний бар'єр між студентом і викладачем, а по-друге, брак аудіовізуальних початкових матеріалів на зрозумілій для здобувача освіти мові. Складний зміст навчання виокремили лише 9,4% студенти й він також частково пов'язаний із мовою викладання (рис.1.).



Стосовно побажань здобувачів, то основні результати представлені на рис. 2. Серед лідерів - поліпшення якості лекцій, які проводять викладачі (22%), більше матеріалів до лекцій (26%), а також студентам не вистачає інформації про додаткові можливості наукового та культурного змісту, які є в університеті (31%).

Рис. 2. Щоб ви хотіли змінити у процесі навчання?



- Щоб викладачі проводили більш якісні лекції
- Більше інформації про додаткові можливості
- Більше залучення Інтернет-можливостей навчального процесу
- Більше матеріалів до лекції

Серед відповідей зустрічалися розгорнуті коментарі, які заслуговують на окрему увагу. Так, одна зі студенток із США, яка навчається на освітній програмі «Російська філологія» зазначила: *«Величезна проблема, яка є у моїй групі, полягає в тому, що студенти не поділені на групи здібностями. Є ті, у кого великий прогрес, а є деякі, які справді дуже мало говорять російською і взагалі нічого не розуміють. Це відволікає викладачів, і важко досягти успіху для більш просунутих студентів»*. Інший студент з Китаю, який навчається на освітній програмі «Українська мова та література» зазначив: *«Перед початком занять надішліть заздалегідь лекції або презентації. Нам зручно попередньо переглянути. Заняття трохи важко зрозуміти»*.

Висновки. Головною проблемою, як показало наше дослідження, є вкрай низький рівень володіння іноземними здобувачами, які приїжджають в Україну, мов міжнародного спілкування (насамперед, англійської). Це ж саме стосується більшості викладачів українських університетів, які працюють з цими студентами, а також брак навчального матеріалу англійською мовою. Рекомендовано розбити курси для іноземних здобувачів за рівнями мовної підготовки.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці концептуального поля інтернаціоналізації вищої освіти в умовах пандемії, а також у розробці практичних кроків щодо поліпшення мовної ситуації серед іноземних здобувачів в українських ЗВО.

Джерела

1. Український державний центр міжнародної освіти (УДЦМО). Офіційний сайт. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>
2. Заїчко Владислава. Мовна політика навчання іноземних здобувачів у закладах вищої освіти України. Матеріали конференцій МЦНД. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/04.12.2020.v4.06>

The abstracts reveal the relevance of the study of theoretical and practical principles of implementation of the language policy of teaching foreign applicants in higher education institutions of Ukraine. Shows individual survey results using Google Forms, followed by statistical processing of results and data visualization in Microsoft Excel.

Keywords: language policy, educational policy, foreign applicants, internationalization of education.

Свириденко Д. Б.,
професор кафедри методології науки та міжнародної освіти факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор

Іваніщенко К. І.,
студентка групи ІмДОПз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, ОПП «Державна освітня політика»

ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ З ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТ-ОРІЄНТОВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: У ПОШУКУ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

У статті узагальнено світові підходи до визначення сутності результат-орієнтовного фінансування вищої освіти та охарактеризовано державну освітню політику України з запровадження публічного фінансування ЗВО за результатами діяльності. На основі досвіду функціонування результат-орієнтовного фінансування вищої освіти в американському штаті Теннессі авторами обґрунтовано шляхи вдосконалення національної результат-орієнтовної моделі та державної політики України з її запровадження.

Ключові слова: результат-орієнтовне фінансування, державна освітня політика, вища освіта, результативність

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. В наш час конкуренція на світовому ринку високотехнологічних та інформаційних послуг стає все гострішою, адже все більше країн розглядають ці сфери як фактори забезпечення конкурентоспроможності їх національних економік. З огляду на це, особливо важливою стає якість трудових ресурсів країни, яка безпосередньо визначається якістю вищої освіти. Забезпечення результативного функціонування системи вищої освіти не видається можливим без ефективної моделі фінансування. По всьому світу активізуються пошуки нових моделей державного фінансування, які були б ефективними за умов обмежених грошових ресурсів та створювали конкурентне середовище на ринку освітніх послуг. Однією з таких моделей є модель результат-орієнтовного фінансування вищої освіти, до якої наприкінці 2019 р. перейшла і Україна. За цих умов, забезпечення ефективної державної освітньої політики України з розробки національної моделі фінансування за результатами діяльності актуалізує більш детальне вивчення сутності цієї моделі та найкращих світових практик її запровадження.

Аналіз наукових досліджень. Питання генезису та ефективності публічного фінансування за результатами діяльності є центральною темою багатьох європейських та американських досліджень. Так, наприклад, Н. Хіллман, К. Догерті, Д. Лайзл, В. Редді у своїх наукових працях розглядають історичні умови виникнення результат-орієнтовного фінансування та практичні проблеми його імплементації, порівнюють результативність цієї моделі у різних штатах США. В Україні за запровадження результат-орієнтовної моделі фінансування ЗВО виступали Є. Стадний, Н. Федірко, проте все ще актуальним залишається вивчення досвіду України з розробки національної моделі фінансування за результатами діяльності.

Мета та завдання статті. Метою статті є аналіз державної освітньої політики України з запровадження результат-орієнтовного фінансування ЗВО та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення.

Досягнення цієї мети потребує виконання наступних завдань:

- систематизувати підходи до тлумачення результат-орієнтовного фінансування та визначення передумов його виникнення;
- охарактеризувати сучасний стан розробки результат-орієнтовного фінансування ЗВО в Україні;
- вивчити досвід американського штату Теннессі з імплементації результат-орієнтовної моделі фінансування вищої освіти;
- обґрунтувати шляхи покращення національної стратегії результат-орієнтовного фінансування на основі практики штату Теннессі.

Виклад основного матеріалу. Наразі в літературі представлено декілька підходів до визначення сутності результат-орієнтовного фінансування вищої освіти: операційно-організаційний та державно-політичний.

Згідно з операційно-організаційним підходом, результат-орієнтовне фінансування ЗВО представляє собою механізм формульного розподілу державних коштів за досягнення ЗВО заздалегідь визначених проміжних та кінцевих показників результативності освітньої та наукової діяльності. Серед таких показників найпоширенішими є кількість випускників та переведених студентів, кількість наукових публікацій та патентів [3, с. 21; 5, с. 164; 9, с. 6].

Представники державно-політичного підходу визначають результат-орієнтовне фінансування вищої освіти як систему, яка визначає рівень ефективності використання інституцією отриманих державних коштів та є основою для розробки заходів з покращення результатів студентів як на інституційному, так і управлінському рівнях [11, с.1; 12, с. 57].

Розуміння генезису результат-орієнтовного фінансування вищої освіти потребує чіткого усвідомлення передумов розробки першої його моделі. Перші моделі результат-орієнтовного фінансування ЗВО виникли у США протягом 1970-2000 рр. за складних соціально-економічних та політичних умов. Нестабільна економічна ситуація, зміни фіскальної політики держави та соціальної структури американського студентства, перехід до концепції неолібералізму призвели до скорочення обсягів державного фінансування та зміни поглядів на роль держави у процесі забезпечення вільної конкуренції на ринку. З огляду на це та за умов загострення міжнародної економічної конкуренції, перед керівництвом США постало питання забезпечення результативності системи вищої освіти в умовах обмежених ресурсів та відповідальності ЗВО за свої результати [6, с. 22 -28].

Таким чином, результат-орієнтовне фінансування вищої освіти стало механізмом забезпечення ефективного розподілу публічного фінансування та підвищення продуктивності національних інституцій. З цією ж метою у грудні 2019 р. до моделі результат-орієнтовного фінансування ЗВО перейшла і Україна.

На сучасному етапі національна модель результат-орієнтовного фінансування залишається недорозвинутою та переживає перші стадії своєї апробації. У 2020 р. за цією стратегією було профінансовано лише 148 ЗВО, підпорядкованих МОН; протягом 2021-2022 рр. планується поширення цієї моделі на ЗВО інших підпорядкувань [2].

Недорозвиненим наразі залишається і нормативно-правове підґрунтя функціонування результат-орієнтовного фінансування в Україні, представлене лише незначним рядом НПА (ЗУ «Про вищу освіту», Бюджетним кодексом України, та Постановою КМ від 24. 12. 2019 р. № 1146 «Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності»). Існуюче законодавство лише регламентує основні положення розподілу коштів за результатами діяльності, проте досі залишаються відкритими питання забезпечення доброчесності ЗВО, деталізації процедури подання підзвітних документів.

Розподіл державних коштів в Україні відбувається на основі 6 показників, 3 з яких є політичними, а 3 – власне результативними. До політичних показників, які зумовлені сучасними проблемами вищої освіти України, належать масштаб університету, контингент студентів та регіональний показник. Результативними показниками, які сигналізують ЗВО про пріоритетні напрямки вдосконалення діяльності, вважають рівень міжнародного визнання, результати наукової діяльності та працевлаштування випускників. Кожен з цих показників має коефіцієнт, з використанням якого і розраховують консолідовані обсяги державного фінансування окремого ЗВО [1].

Вдосконалення сучасного стану запровадження результат-орієнтовного фінансування вищої освіти в Україні потребує звертання до найкращих світових практик. Ми вважаємо за доцільним розглянути досвід американського штату Теннессі з декількох причин:

- Теннессі має найбільший досвід з забезпечення функціонування результат-орієнтовного фінансування вищої освіти, адже саме там у 1979 р. виникла найперша у світі модель;
- теннеська результат-орієнтовна модель фінансування вже протягом декількох десятиліть визнається однією з найкращих у світі [7 с. 4; 8 с. 145-146].

Питання вищої освіти в Теннессі належать до компетенції Комісії вищої освіти Теннессі, яка займається розробкою рекомендацій та політик задля забезпечення та результативності академічної та наукової діяльності ЗВО штату, створення рівних умов для отримання вищої освіти. Саме на цю агенцію і покладено зобов'язання щодо розробки результат-орієнтовної моделі штату, яку можна назвати однією з найагресивніших у світі, адже майже 80% усього фінансування розподіляється на основі результативних показників [11 с. 5].

До результат-орієнтовної моделі фінансування ЗВО штату Теннессі наразі включено 10 показників, серед яких особливо цінними вважаються показники присвоєних ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії. Важливими показниками результативності також вважаються успішне отримання студентами 24, 48 або 72 кредитів; обсяги коштів, залучених за дослідження та гранти [4 с. 129; 8 с.147].

Особливістю теннеської результат-орієнтовної моделі є те, що для ЗВО існує можливість отримання додаткових 40% фінансування за позитивні академічні результати студентів з бідних родин та дорослих студентів. Така політика має на меті послаблення селективності відбору та забезпечення рівного доступу до вищої освіти [4 с. 130; 10, с 12.].

Одним з небажаних наслідків результат-орієнтовного фінансування вищої освіти, на якому акцентують увагу науковці, є звуження місій інституцій. Для подолання цієї проблеми Теннессі вдосконалює свою модель та надає ЗВО можливість самостійно запропонувати коефіцієнти для показників формули з урахуванням їх пріоритетів та завдань [4 с. 132; 6 с. 233].

Найперспективнішими шляхами покращення державної освітньої політики України з урахуванням досвіду штату Теннессі, на нашу думку, є:

1) розробка опції отримання національними ЗВО додаткового фінансування за підтримку соціально-незахищених верств населення, серед яких ми особливо акцентуємо увагу на абітурієнтах з ТОТ, які стикаються не лише з проблемами вступу до українських ЗВО, а й з проблемами адаптації;

2) створення більш гнучкої моделі фінансування за результатами діяльності, яка враховувала б відмінностями між практиками різних університетів. Наразі національних ЗВО не надано право самостійно оцінювати окремі показники, проте такий крок, на нашу думку, сприятиме збереженню різноманітності українських ЗВО та збільшенню їх мотивації до вдосконалення власної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Національна модель результат-орієнтовного фінансування вищої освіти, яка являє собою політичний інструмент збільшення ефективності розподілу державних коштів та продуктивності діяльності ЗВО, знаходиться на перших стадіях імплементації. Вдосконалення потребує і нормативно-правова база, яка наразі не визначає способи перевірки достовірності інформації та не чітко регламентує саму процедури її надання. За прикладом досвіду американського штату Теннессі, доцільним є розробка більш гнучкої результат-орієнтовної моделі фінансування ЗВО та збільшення фінансування тим ЗВО, які сприяють рівному доступу до вищої освіти та підтримують соціально-незахищені групи населення. Перспективними напрямками досліджень є більш детальне вивчення державних політик інших країн світу щодо розробки законодавства та імплементації результат-орієнтовного фінансування вищої освіти.

Джерела

1. Новосад Г. І. Презентація реформи фінансування та управління університетами/Г. І. Новосад. -[Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://vnz.org.ua/novynu/podiyi/11100-ganna-novosad-prezentovala-reformu-finansuvannja-taupravlinnja-universytetamy>
2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. - URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звертання 18.04.2021)
3. Burke, J. C., & Associates. Funding public colleges and universities for performance: Popularity, problems, and prospects. Albany, NY: Rockefeller Institute Press, 2002. – 338 p.
4. De Boer H., Bennenworth P., Cremonini L., Kolster R., Kottmann A. Performance-based funding and performance agreements in fourteen higher education systems: Report for the Ministry of Education, Culture and Science. Center for Higher Education Policy Studies, 2015. – 164 p.
5. Dougherty, Kevin J., Jones, Sosanya M., Lahr, Hana, Natow, Rebecca S., Pheatt, Lara, Reddy, Vikash. Performance funding for higher education: Forms, origins, impacts, and futures. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science. —2014. — № 655. — pp. 163—184.
6. Gorbunov, A. Performance funding in higher education: Determinants of policy shifts: PhD dissertation. Vanderbilt University, 2013. – 275 p.
7. Harnisch, Thomas L. Performance-based funding: A re-emerging strategy in public higher education financing. Washington, DC: American Association of State Colleges and Universities, 2011. – 12 p.
8. Hillman, N. W., Fryar A.H., Crespino-Trujillo V. Evaluating the impact of performance funding in Ohio and Tennessee. American Educational Research Journal. – 2018.- Vol. 55, № 1 – pp, 144-170.
9. Layzell, D. T. State higher education funding models: An assessment of current and emerging approaches. Journal of Education Finance. – 2007.- №33.- pp. 1-19.
10. Li, A. Y. Lessons learned: A case study of performance funding in higher education. Third Way, 2019. – 21 p
11. Miao, K. Performance-based funding of higher education: A detailed look at best practices in 6 states. Washington, DC: Center for American Progress, 2012. – 12 p.
12. Soulsby, L. Policymakers' Decision-Making: A Critical Policy Analysis on Performance-Based Funding: Dissertation for Doctor of Philosophy (PhD). Old Dominion University, 2020. – 127 p.

The article summarizes the global approaches to the understanding of the essence of the performance-based funding of higher education and characterizes the Ukrainian public education policy on the implementation of the performance-based funding of HIEs. Through the investigation of the functioning of the performance-based funding of higher education in the U.S. State of Tennessee, the authors substantiate the ways of improving both the national performance-based funding model and the Ukrainian public policy on its implementation.

Keywords: performance-based funding, public education policy, higher education, efficiency.

Костенко А. М.,
старший викладач кафедри соціальної
філософії, філософії освіти та освітньої
політики факультету менеджменту освіти
та науки Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
кандидат філософських наук

Теклюк М. М.,
студентка групи ІмДОПз факультету
менеджменту освіти і науки, Національного
педагогічного університету імені М. П.
Драгоманова, ОПП «Державна освітня
політика»

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДЕРЖАВНУ ОСВІТНЮ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ, ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано аспекти впровадження принципу гендерної рівності в державну освітню політику. Обґрунтовано, що необхідною умовою становлення громадянського суспільства є саме гендерна рівність. Описано зобов'язання виконавчого органу влади перед громадянським суспільством щодо впровадження гендерної рівності в освіті.

Ключові слова: державна освітня політика, гендер, гендерна рівність, громадянське суспільство.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми Реалізація принципу гендерної рівності на державному рівні є перш за все ознакою демократичної держави, держави з розвинутим громадянським суспільством. Не дивлячись на те, що в Україні уже прийнято та ратифіковано низку законів та міжнародних документів, які спрямовані на забезпечення рівних прав жінок та чоловіків, впровадження рівності в освіті. Проте, це тільки декларативний рівень, так як, в українському суспільстві і досі побутують гендерні стереотипи та упередження, їх наявність у суспільстві свідчить про його низький розвиток. Станом на 2020 рік, Україна посіла 59 місце у Global Gender Gap Report - це глобальне дослідження різних сфер суспільства на відповідність принципу гендерної рівності. [1] Така позиція свідчить про значну нерівність, яка є у нашій країні і яку важливо виправляти вже сьогодні.

Різноманітні сучасні міжнародні дослідження свідчать про те, що статус жінок і чоловіків пов'язаний з економічним зростанням, тобто саме від гендерної рівності залежить розвиток країни в економічному плані. Беручи до уваги те, що саме освіта є одним із потужних агентів соціалізації, і саме за допомогою освіти можуть закріплюватися дискримінаційні практики. Освіта на кожному рівні повинна відповідати потребам сучасності, допомогти зрозуміти вектори розвитку суспільства і розв'язувати проблеми, що виникають і в приватній, і в публічній сфері, сприяти розвитку громадянського суспільства. Саме створення і підтримка такої системи освіти має бути провідним завданням державної освітньої політики.

Аналіз наукових досліджень. Теоретичні та методологічні засади державної освітньої політики активно розробляють та досліджують В. Андрущенко, В. Бобрицька, В. Савельєв, С. Процька та інші. Принцип гендерної рівності є предметом дослідження Т. Марценюк, Т. Матушевич, М. Маєрчик, становлення громадянського суспільства активно досліджували К. Павлова, Л. Гаєвська, А. Костенко.

Мета статті полягає у аналізі впровадження принципу гендерної рівності в державній освітній політиці.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги контекст реформ, що відбуваються в сфері освіти України, Національну стратегію розвитку освіти України, Концепцію Нової української школи та враховуючи європейський вектор цих освітніх реформ, стає актуальним переосмислення феномену «гендеру» як показника демократичності та запоруки розвитку сталого громадянського суспільства, забезпечення національного механізму досягнення гендерної рівності як невід'ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини та соціальної справедливості. [9; 2]

На сьогодні громадянське суспільство представляє собою раціональну модель співіснування громадян, громадських організацій та представників влади, що ґрунтується на свободі і демократії при мінімальному втручанні держави. Розвиток громадянської свідомості дає змогу людям краще розуміти та користуватися власними правами і, водночас, відповідально ставитись до власних обов'язків. Взаємодія між державою і громадянським суспільством має базуватися на

принципах рівності та партнерства, так як саме громадськість є рушієм та каталізатором якісних перетворень, держава ж тільки акумулює цей вплив та реалізовує концептуальну складову.[3]

У словнику гендерних термінів поняття «гендерна рівність» трактується як рівні умови для жінок і чоловіків у реалізації всіх прав і можливостей, зокрема, участь у політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку. [6]

Чи не першим законом, у якому було закріплено поняття гендерної рівності був закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», де зазначено, що «гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати однакою участь у житті суспільства» [5]

Гендерна рівність, згідно зі Стратегією гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки, передбачає рівні права для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а також їх однакою значущість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й особистого життя. Так само вона означає рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та розподіл цих ресурсів між ними. [8]

Гендерну рівність можна вважати чутливим індикатором, який демонструє, наскільки розвинутою і демократичною є держава. Ця можна зрозуміти в контексті основних зобов'язань, що ставляться перед Україною міжнародною спільнотою, ключовими вимогами є саме запровадження гендерної рівності, що є ніби синонімом до демократичності та розвитку громадянського суспільства.

У ширшому контексті забезпечення гендерної рівності, тобто, рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків вписується у поняття прав людини. Тому питання гендерної рівності також розглядається у контексті забезпечення прав людини.[5]

Сьогодні принцип гендерної рівності у суспільстві розглядається як необхідна умова становлення громадянського суспільства.[4] Бо саме суспільство з високим рівнем громадянської участі перебуває на достатньому шаблі розвитку, щоб впроваджувати гендерну рівність, і навпаки, саме гендерно рівне суспільство дає можливість розвиватися участі громадян у державних процесах. Зрозуміло, що впровадження чогось у суспільстві є неможливим без впровадження цього у національну систему освіти.

Міністерство освіти і науки України, як орган виконавчої влади має зобов'язання з виконання національних та міжнародних рішень щодо гендерної рівності, щодо:

- Пекінської декларації та Платформи дій (1995) і заключних документів двадцять третьої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000) у контексті двадцять п'ятої річниці четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок та ухвалення Пекінської декларації та платформи дій у 2019 році.

- Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW);
- Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, затвердженого у 2020 році;
- Партнерства Біарріц, тощо.

До речі, щодо останнього зобов'язання в межах партнерства Біарріц визначено п'ять пріоритетних сфер, серед яких і освіта, в якій передбачається наскрізна інтеграція гендерного компоненту в освітній процес. Також, в рамках цього партнерства, на 2021 рік заплановано розробити та затвердити Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, а також розробити план заходів з реалізації стратегії.

Варто відзначити, що виділяють такі основні виміри гендерної рівності в освіті: рівність доступу, рівність у процесі навчання, рівність освітніх результатів, рівність зовнішніх результатів. Саме за умов цілковитого дотримання рівності у кожному вимірі можливо впроваджувати якісні зміни.[10]

Підсумовуючи, можна зробити такі **висновки**, що не зважаючи на те, що в Україні гендерна рівність в державній освітній політиці є одним із наскрізних пріоритетів держави, проте процес з цієї теми поки що не є системним, тому залишається сподіватися на створення нової Стратегії гендерної рівності в освіті та її відповідність вимогам громадянського суспільства.

Перспективною подальших досліджень є вивчення міжнародного досвіду впровадження гендерної рівності в державній освітній політиці та розроблення рекомендацій для держслужбовців щодо впровадження гендерної рівності в освіту.

Джерела

1. Global Gender Gap Report 2020: [Електронний ресурс] //– Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf
2. Закон України «Про освіту» N 2145-19 від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Костенко А. М. Роль державно-громадського партнерства в державній освітній політиці України / А. М. Костенко, М. М. Теклюк // Матеріали і Всеукраїнської науково-практичної кон-

ференції «Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці». – Київ, 2020. – С. 234–236.

4. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. – К., 2014. – 65 с.

5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [Електронний ресурс] // Закон України. – 701. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

6. Словник гендерних термінів / уклад. З. В. Шевченко. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2016.

7. Становлення громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс] // USAID – Режим доступу до ресурсу: <https://engage.org.ua/stanovlennya-hromadyanskooho-suspilstva-v-ukrayini/>.

8. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки ухвалена Радою Європи 7 березня 2018 року. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukrnew2/16808b35a4>.

9. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / Тернопіль // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://tnpu.edu.ua/vyhovna%20robota/2020_final_Zbirnyk%20tez_Gender.

10. Філософія освіти / [В. П. Андрущенко, В. Л. В. Л. Савельєв, В. І. Бобрицька та ін.]. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. – 342 с.

The article analyzes the aspects of implementing the principle of gender equality in the state educational policy. It is substantiated that gender equality is a necessary condition for the formation of civil society. The commitment of the executive authority, to civil society to promote gender equality is described in education.

Keywords: state educational policy, gender, gender equality, civil society.

Павлова К. А.,

к. юр. наук, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ імені М. П. Драгоманова

Горна Т. В.,

студентка групи ІМОПз факультету менеджменту освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова

ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

В статті розглянуто поняття «доступність вищої освіти» та проведено дослідження соціальних факторів, що впливають на освітній процес. Розглянуто процес доступності освіти з позиції конституційного регулювання. Запропоновано шляхи та механізми регулювання цієї проблеми, спираючись на досвід розвинених європейських країн.

Ключові слова: доступність освіти, управління освітою, освіта, освітня політика, реформи якості освіти

Сьогодні освіта являється стратегічним пріоритетом державної політики, формування якої потребує уваги, адже сучасне суспільство розвивається у напрямі демократії та вільної ринкової економіки саме тому ми не можемо залишати освіту осторонь. Освіта перебуває під впливом соціальних та економічних чинників й не може бути відокремлена від економічного, національного та соціального розвитку держави.

Саме тому все помітніше стає необхідність впровадження системи управління освітньою галуззю, метою якого є забезпечити не лише її планування, а й ефективну реалізацію з урахуванням тих змін, що мають місце у глобальному суспільстві. І як наслідок актуальність дослідження забезпечення рівного доступу до якісної освіти як один з базових принципів освітньої політики України на сучасному етапі розвитку нашої держави, є однією з актуальних проблем державної освітньої політики незалежної України.

Внаслідок аналізу останніх досліджень та публікацій, можна зробити висновок про посилення уваги дослідників до проблеми реалізації принципу рівного доступу до якісної освіти, спроби вироблення ними методик оцінювання рівня доступності освіти. Дослідження освітньої політики незалежної України з питань забезпечення рівного доступу для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг неодноразово досліджувалася вітчизняними науковцями, зокрема: В.Андрущенко, С.Клепко, В.Луговим, М. Бригінцем, В.Бобрицькою, Т.Лукіною, Н.Левчуком, В.Нікітіним, В.Новіковим, О.Карпенко, Т.Клячко.

Зважаючи на широкий спектр досліджень цієї проблеми, теоретичні і практичні питання щодо механізмів планування та забезпечення рівного доступу до освіти **метою нашої роботи** – є аналіз проблемних питань в процесі реалізації принципу рівного доступу здобувачів освіти до всіх форм і типів освітніх послуг в освітній політиці України. Для цього ми визначили наступні завдання: 1) визначити позиції сучасних вітчизняних науковців щодо проблеми реалізації принципу рівного доступу здобувачів освіти до освітніх послуг в Україні; 2) проаналізувати основи конституційного регулювання цього питання; 3) дослідити досвід окремих європейських країн щодо процесу впровадження принципу рівного доступу здобувачів освіти до освітніх послуг.

Дослідник О. Локшина вважає, що важливим аспектом для забезпечення рівного доступу до освіти є запровадження довготермінового планування на рівні системи освіти в цілому [1, с.128]. Наприклад, у США освітня політика охоплює навчання більшості людей, намагаючись прибрати нерівності між людьми, покращити економічний потенціал держави, забезпечити її високоінтелектуальними людьми з цінними практичними навичками, заохотити кожного проявляти свої таланти[3].

Важливу роль у формуванні рівного доступу до освіти відіграє державна політика. На думку В.Тертички, основною ознакою державної політики є усвідомлене регулювання суспільних справ і колективних ресурсів за допомогою офіційних державних інститутів. Як багатовекторна система вона відтворює динамічну єдність і взаємодію основних сфер суспільного життя. Тому під час формування державної політики вкрай важливо враховувати вплив на її зміст соціально-економічних та політичних чинників [6, с. 33]. Звідси провідними завданнями державної політики постають: своєчасне виявлення проблем розвитку суспільства, аналіз причин їх виникнення та шляхів розв'язання [8].

Д. Роуз розглядає в якості головних чинників, які впливають на формування нерівного доступу до освіти саме соціально-економічні компоненти, адже матеріальне становище сім'ї впливає, який саме заклад зможуть обрати громадяни та на яку якість знань можуть розраховувати.

Схожу думку висловлює російський дослідник Т.П. Євсєєнко. Доступність вищої освіти вона визначає як сукупність реальних умов забезпечення рівних можливостей для здобуття вищої освіти індивідами, незалежно від їх економічного становища. Доступність характеризує соціально-економічний аспект рівності. [9]. Таким чином, економіка є одним з основних факторів у забезпеченні громадян доступом до вищої освіти.

Під доступністю освіти розуміється можливість громадянина отримати бажану для нього освіту, при цьому доступність передбачає і рівність освітніх можливостей. На жаль, різні громадяни та різні соціальні групи априорі мають неоднакові можливості в отриманні освітніх послуг. Попри те, чинним законодавством України - Конституцією України (стаття 53) [2], Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») [5] та Національною доктриною розвитку освіти [4] встановлено рівний доступ до освіти для всіх громадян України незалежно від національності, раси, статі, соціального та майнового стану, віросповідання, місця проживання, стану здоров'я. Зокрема, даною статтею встановлено право на отримання «безоплатної освіти» [2]. На сьогодні ж в Україні можна констатувати, що отримання освіти в більшості випадків не є безоплатним. Надання освітньої послуги оплачується, або отримувачем освіти або частиною суспільства. Характеристика української освіти як «безоплатної» також на рівні підсвідомості формує «невартісне» сприйняття освіти й усієї освітньої діяльності.

Отже, дану конституційну норму про доступність освіти, на наш погляд, потрібно викласти в такому форматі, щоб кожен розумів, що якість надання освіти напряму залежить від її забезпечення необхідними ресурсами. Індивідуальна та масова свідомість повинна розуміти, що доступною є освіта лише за рахунок суспільного чи приватного замовника освітньої послуги, яка належить до видів економічної діяльності. Суспільне ж замовлення забезпечується органами влади, головним чином, органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Особливу увагу привертає процес здобуття в Україні вищої освіти, тому що вищі навчальні заклади виконують соціальне замовлення суспільства: формують інтелектуальний потенціал України, забезпечують Україну висококваліфікованими фахівцями галузі народного господарства, культури, науки [7].

Також для здійснення ефективної державної освітньої політики Україна має обов'язково враховувати досвід закордонних країн у даній сфері. Наприклад, Франція у порівнянні з іншими країнами світу також демонструє політичну рішучість у розв'язанні складних проблем шкільної освіти. Дуже значна кількість сьогодні у Франції виділяється на розвиток освітньої системи, на створення спеціалізованих шкіл для дітей з обмеженими можливостями, на інформаційно-технічний розвиток діючих навчальних закладів [10].

Міністерство освіти Франції підтримує учнів, які мають проблеми в навчанні. З цією метою створено понад 1000 додаткових посад вчителів і 3000 асистентів вчителів. Основні напрями реформування освіти у Франції - це децентралізація, егалітаризація, маркетизація та комерціалізація освіти. Важливе значення надається модернізації змісту обов'язкової освіти, який має бути адекватним реаліям суспільного поступу [10].

У Фінляндії на рівні центрального адміністрування розроблений та впроваджений проєкт «Акваріум» – платформа, що допомагає всім без винятку фінським школам, директорам і окремим вчителям співпрацювати одне з одним, в тому числі за допомогою соціальних мереж. Варто зазначити, що фінська система освіти є надто специфічною, при тому, що її ефективність є найвищою у світі. Кількість приватних додаткових уроків, занять після уроків, а також обсяг домашніх завдань у фінських школах є однією з найнижчих серед всіх розвинених країн. Ще з 1970 року у Фінляндії основним принципом політики комплексної реформи шкіл є забезпечення рівних освітніх можливостей для всіх. Високий рівень фінської системи освіти є результатом систематичної уваги, раннього втручання і взаємодії освіти та інших галузей фінського суспільства [11]. Отже, у розвинутих країнах світу державна політика у сфері освіти діє в напрямку забезпечення рівного доступу до освіти.

Підсумовуючи варто зазначити, що сучасна державна освітня політика повинна стати гармонійним поєднанням стратегічних, оперативних та трансформаційних напрямів щодо забезпечення рівного доступу до освіти. Стратегічні напрями орієнтовані на довготривалу перспективу, їх реалізація має прискорити інтеграцію вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір, забезпечити розробку науково обґрунтованих освітніх стандартів, підвищити рівень зайнятості випускників навчальних закладів. Звичайно, що обговорювати проблему оцінки доступності освіти можна більш широко, адже формування потреб для здобуття освіти, створення можливостей (фінансових, інфраструктурних та ін.) - це також управління доступністю. Саме ці аспекти повинні бути в центрі уваги держави та суспільства в рамках випереджаючого формування освітніх потреб суспільства, відповідних високому рівню професійного, інтелектуального та духовного розвитку особистості, так і вимогам сучасної економіки.

Джерела

1. Методологія і методика планування політики загальної середньої освіти в Україні : монографія / за ред. О. Савченко. Київ: Укрвидавполіграфія, 2008. 128 с.
2. Конституція України від 28 черв. 1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.11.2020).
3. Терепишчий С. Метаморфози «освітнього планування»: електронний ресурс. URL: <http://terepishchy.com/2-2-metamorfozi-osvitnogo/> (дата звернення: 19.11.2020).
4. Про доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квіт. 2002 №347/2002: електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 19.11.2020).
5. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лист. 1993 № 896: електронний ресурс. URL: www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new (дата звернення: 14.11.2020).
6. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750 с.
7. Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні: Указ Президента України від 12 вер. 1995 № 832/95: електронний ресурс. URL: www.rada.kiev.ua/laws/pravo/new (дата звернення: 15.11.2020).
8. Тертичка В. Механізм формування і здійснення державної політики / В. Тертичка // Вісн. держ. служби України. – 2000. – № 4.
9. Евсеєнко Т.П. Доступность высшего образования в условиях формирования рынка образовательных услуг // Экономика образования . 2007. № 3. С. 121.
10. Шевченко А. Система освіти у Франції: підруч. Київ: Рідна школа, 2001. № 2. С. 74–77.
11. Hellstrom M. Muutosote. Akvaario projektin pedagogisten kehittämish an kkeident oteutustapa jaonnistuminen. Helsinki: University of Helsinki, 2010, 151 s.

The article considers the concept of “accessibility of higher education” and conducts research on social factors influencing the educational process. The process of access to education from the constitutional point of view is considered regulation. Ways and mechanisms for regulating this problem are proposed, based on the experience of developed European countries.

Keywords: access to education, education management, education, educational policy, education quality reforms.

Павлова К. А.,

к. юр. наук, доцент кафедри
соціальної філософії, філософії освіти та
освітньої політики
НПУ імені М. П. Драгоманова

Драгальчук В.,

студентка ІмОПз групи
факультету менеджменту освіти і науки
НПУ імені М. П. Драгоманова

ПІДХОДИ РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО РЕФОРМ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В статті розглянуто основні підходи рівного доступу до загальної середньої освіти в освітній політиці України, сутність та мету реформ загальної середньої освіти, шляхи здобуття рівного доступу до загальної середньої освіти в Україні. Акцентовано на проблемах територіальної доступності до освітніх послуг.

Ключові слова: освітня політика, реформа освіти, освіта, держава, рівний доступ, територіальна доступність.

На шляху входження до європейського освітнього простору української держави зміст загальної середньої освіти вимагає модернізації у відповідності її сучасним потребам та проблемам. Сьогодні українська освіта не відповідає повномірно ані сучасним запитам з боку особистості та суспільства, ані потребам економіки, ані світовим тенденціям. Саме тому останні роки розпочато системну трансформацію освітньої сфери, головною метою якої – нова висока якість освіти на всіх рівнях: від початкової школи – до закладів вищої освіти.

Тому **метою нашої статті** є – розглянути основні підходи до рівного доступу до загальної середньої освіти в освітній політиці України, проаналізувати зміст цього явища.

Основними завданнями роботи є: 1) проаналізувати зміст реформ загальної середньої освіти; 2) виокремити основні підходи рівного доступу до даної галузі системи освіти.

Об'єктом дослідження – основні етапи щодо рівного доступу до повної загальної середньої освіти в Україні

Предметом дослідження є підходи до рівного доступу загальної середньої освіти в освітній політиці України.

Проблемою рівного доступу до освіти займалися такі вчені як В. Вікторов, В. Луговий, М. Бригінець, Т. Клячко. Серед вітчизняних та зарубіжних учених-статистиків цьому питанню приділяли увагу А. Агранович, Л. Гохберг, А. Головач, С. Герасименко, В. Захожай, І. Калачова, Л. Коваленко, В. Колесник, Р. Кулинич, В. Михайленко, І. Панасенко, О. Осауленко, Н. Парфенцева, В. Саріогло та ін.

Основу сучасних досліджень з питань державної політики у сфері освіти складають праці В.П. Андрущенка, В.І. Бобрицької, Р.М. Вернидуба, В.Л. Савельєва та ін.

Вперше питання рівного доступу до освіти було піднято на міжнародному рівні під час Всесвітньої конференції з освіти, яка відбулася у березні 1990 року в місті Джомт'ені (Таїланд).

Для розвитку базової освіти було проголошено п'ять принципів:

- забезпечити рівність доступу і справедливості;
- зробити наголос на успішному навчанні;
- розширити засоби і охоплення базової освіти;
- поліпшити умови навчання;

– посилити партнерські стосунки. Як член ООН Україна взяла участь у розробці і прийнятті Всесвітньої Декларації про Освіту для всіх у Джомт'ені. [2]

Проаналізувавши праці вітчизняних вчених можна стверджувати, що реалізація права рівного доступу громадян до освіти особливо, в періоді реформування, посилення децентралізаційних процесів, входження вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір - викликають необхідність принципово дотримуватись етапів освітньої політики, а саме: планування реформаційних кроків, впровадження, контроль за дотриманням та виконанням.

Рівність доступу до загальної освіти формується пріоритетними викликами освітньої політики країни. Загальноприйнятими є визначення доступності за двома показниками: фінансовою доступністю освітніх послуг та фізичною доступністю закладів освіти для більшості громадян, тобто територіальною доступністю до закладу загальної середньої освіти. [3]

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначається, що одним із пріоритетів є рівний доступ громадян України до якісної освіти незалежно від національнос-

ті, статі, соціального походження і майнового стану, віросповідання, місця проживання і стану здоров'я. Це забезпечується безоплатністю і доступністю дошкільної освіти у державних і комунальних закладах, обов'язковістю і безоплатністю здобуття повної загальної середньої освіти в обсягах державного стандарту загальноосвітньої підготовки, безоплатністю вищої освіти на конкурсних засадах у державних і комунальних навчальних закладах [3].

Водночас сучасні соціально-економічні реалії засвідчують наявність багатьох проблем у виконанні цих завдань. Освітній ринок в Україні пропонує нині широкий вибір навчальних закладів різного типу і систем навчання, проте розширення освітнього простору не супроводжується підвищенням якості учбового процесу та доступністю. Спостерігається також зниження доступності високоякісної освіти, оскільки поширення оплати і доплати за навчання значно ускладнило рівний доступ дітей різних верств населення до освіти і, отже, посилило соціальну диференціацію споживачів освітніх послуг в Україні.

Важливий елемент повної загальної освіти - наукові знання, які відображають у свідомості учнів об'єктивну картину світу і є продуктом пізнання людиною предметів і явищ, діяльності, законів природи і суспільства.

Доступність повної загальної середньої освіти - сукупність умов, що сприяють задоволенню освітніх потреб осіб та забезпечують кожній особі можливість здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів, у тому числі наявність достатньої кількості закладів освіти, що забезпечують безоплатне та якісне здобуття повної загальної середньої освіти, відсутність дискримінації за будь-яких ознак чи обставин та територіальна доступність до закладу загальної середньої освіти. [7]

Рівний доступ до здобуття повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом [1]:

- визначення правил зарахування до закладів освіти;
- зарахування до початкової школи та гімназії без проведення конкурсу, крім випадків, визначених законодавством;
- територіальної доступності повної загальної середньої освіти;
- фінансування закладів освіти за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів в обсязі, достатньому для виконання державних стандартів та ліцензійних умов;
- дотримання вимог законодавства щодо доступності закладів освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів) способами, що є найбільш прийнятними для осіб відповідного віку, у тому числі шляхом адаптації/модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів) для осіб з особливими освітніми потребами;
- використання розвиваючих засобів і методів навчання, що враховують особливі освітні потреби учнів та сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини;
- навчання дітей, які є сліпими, глухими чи сліпоглухими, за допомогою найбільш прийнятних для таких дітей мов, методів і способів спілкування в освітньому середовищі (просторі), яке максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку, зокрема шляхом використання в освітньому процесі української жестової мови та/або абетки Брайля; дотримання принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування відповідно до найкращих інтересів дитини.

Звичайно, не є виключенням, а швидше одним з основних показників становлення рівного доступу в освіті є економічна складова країни, яка відповідає за якість освітніх послуг та забезпечення доступного освітнього середовища.

Вагоме значення має повна загальна середня освіта – центральна ланка в освітній системі будь-якої країни та основа для успішного здобуття освіти наступних рівнів й самоосвіти протягом усього життя. Починаючи з 1991 р., в Україні розвиток системи освіти та зокрема повної загальної середньої освіти відбувається синхронно з державним та суспільним будівництвом, в контексті глибоких кризових явищ в економіці й демографічних змін, що впливають на формування ситуації у досліджуваній системі.

Головна мета української освіти:

- створити умови для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України;
- створити і розвивати цінності громадянського суспільства;
- формування покоління, здатні навчатися впродовж життя;
- сприяти консолідації України в європейський світовий простір як конкурентоспроможної і процвітаючої держави.

До основних підходів реалізації рівного доступу можемо віднести:

- економічну складову держави (субвенції виділені для забезпечення освіти);
- забезпечення якісною освітою європейського рівня, шляхом впливу європейської системи освіти на освіту в Україні;
- створення відповідних умов, для здобуття освіти дітей з ООП;
- територіальна доступність до закладів загальної середньої освіти;

- відповідність освіти вимогам сучасності.[2]
Також, можемо виокремити наступні принципи формування рівного доступу до якісної освіти відносять:

- соціальну рівність;
- гендерну рівність;
- фінансову рівність;
- правову рівність;
- територіальну рівність;
- інформаційну рівність;
- інтелектуальну рівність;

Також, важливим принципом є інклюзивна освіта. Державна політика спрямована на створення належних умов для забезпечення обов'язкової повної загальної середньої освіти; надання якісних освітніх послуг шляхом забезпечення відповідними фінансовими, матеріальними, людськими та організаційними ресурсами; соціальний захист учасників навчально-виховного процесу.[4]

Територіальна доступність до повної загальної середньої є одним з пріоритетних напрямів у реформації системи освіти в цьому питанні. Територіальна доступність до повної загальної середньої освіти базується на наступних засадах:

- створення і утримання органами місцевого самоврядування мережі закладів освіти та їх філій.
- Право кожної особи здобувати початкову та базову середню освіту в закладі освіти (його філії), що найбільш доступний та наблизений до місця проживання особи.
- гарантуванні, що особа не обмежується правом обирати інший заклад загальної середньої освіти.[6]

Отже, рівний доступ – це забезпечення державною освітньою політикою якісною освітою громадян, незалежно від соціального статусу та умов, та незалежно від здобуття форми навчання. Відповідно, якщо діти отримуватимуть рівні знання завдяки однаково доступу до освіти, то й конкурентнішою, розквітаючою буде наша країна.

Рівний доступ до повної загальної середньої освіти є сутнісною ознакою у сфері освіти, адже, це обов'язкова ланка здобуття освіти. Але, слід зазначити, що і не менш важливим фактором є якість наданих освітніх послуг, тому, в силу цього здійснюється реформування в освіті. Реформа – це зміна, яка сприяє покращенню новітніх державних чинників у різних галузях.

Джерела

1. Рівний доступ до освіти // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук. ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 4. – С. 563–565
2. Нікітін В. Якісна освіта. Проблеми рівного доступу [Електронний ресурс] / Володимир Нікітін / МЦПД, 2009. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/files/articles/36/69/school_director_nikitin2.pdf
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. Режим доступу - URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Кулініч О. А Освіта як чинник соціально-економічного розвитку / О. А. Кулініч, Л. М. Зарецька // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014.
5. Кремень В. Г. Інноваційні аспекти освітньої діяльності / В. Г. Кремень // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 10. – С. 5–8.
6. Закон України «Про освіту» № 2145-19 від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: – <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Закон України «Про повну загальну освіту» № 1385-IX від 13.04.2021р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: –<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Павлова К. А.,

к. юр. наук, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ імені М. П. Драгоманова

Нещерет Я.,

студент I мОПоз групи факультету менеджменту освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова

ДЕФІНІЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

В статті висвітлюються різні підходи до тлумачення сутності поняття «освіта», «державна освітня політика», «добročесність», «академічна доброчесність» в роботах сучасних вітчизняних науковців; розкриваються змістові характеристики їх складових, виходячи з сучасних тенденцій суспільного розвитку.

Ключові слова: держава, освітня політика, державна освітня політика, академічна доброчесність.

Сьогодні найпріоритетнішою сферою діяльності держави визнана освіта як найважливіша ланка виховання свідомих громадян, формування освіченої, творчої особистості.

Загальний розвиток України до демократичного суспільства, правової держави та ринкової економіки дає поштовх до запровадження державної освітньої політики, яка відповідала б сучасності. Бо саме освіта становить стратегічний ресурс соціально-економічного і науково-технічного розвитку суспільства, забезпечення національних інтересів, поліпшення життєдіяльності людей, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Тому особливого значення набуває визначення змісту, напрямків та механізмів реалізації державної освітньої політики з питань академічної доброчесності. Для вирішення намічених цілей необхідно розкрити сутності поняття «державна освітня політика» «академічна доброчесність», бо певні знання про обраний предмет дослідження «утворюють емпіричний і концептуальний базис подальшого аналізу і водночас конституюють множину можливих пізнавальних підходів, точок зору, напрямів дослідження» [11].

Дослідженнями державної освітньої політики та академічної доброчесності займалися багато вчених як вітчизняних так і зарубіжних, зокрема: А.Адамський, В.Андрющенко, В.Бобрицька, П.Браун, Д.Дзвінчук, В.Журавський, І.Іванюк, В.Кремень, В.Луговий, Н.Протасова, В.Савельєв, Л.Семененко, І.Сурай, С.Чуканова та інші.

Проте, на нашу думку, питання щодо визначення сутності понять «державна освітня політика», «академічна доброчесність» та їх складових в сучасних процесах суспільного розвитку, залишаються актуальними та потребують подальшого дослідження.

Мега статті – з'ясувати наукове визначення базових понять роботи – «освіта», «освітня політика», «державна освітня політика», «добročесність», «академічна доброчесність»; розкрити змістові характеристики їх складових.

Проаналізувавши науково-методичну літературу, сучасні дослідники визначили, що: під терміном «освіта» розуміють спеціальну сферу соціального життя, унікальну систему, своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє поглибленню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини. Це «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також моральної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості» [2].

Найбільшого визнання набули підходи до розгляду освіти за такими аспектами:

1) як процесу, тобто цілісної єдності навчання, виховання, розвитку, саморозвитку особистості, збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда та його становлення як інтегрованого члена суспільства, виконуючи функцію наступності поколінь;

2) як соціокультурного інституту, який сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню й удосконаленню суспільства за допомогою спеціально організованої цілеспрямованої соціалізації та інкультурації окремих індивідів, вираженому в системі, що містить освітні установи, органи управління ними, освітні стандарти, які забезпечують їхнє функціонування і розвиток [2].

Освіта (education): за концепцією Міжнародної стандартної класифікації освіти, це будь-яка цілеспрямована й організована діяльність для задоволення навчальних потреб (потреб у навче-

ності), яку в деяких країнах називають окультуренням або підготовкою. Згідно з визначенням Міжнародної стандартної класифікації освіти (далі МСКО), **освіта** – це цілеспрямована й організована діяльність для задоволення навчальних потреб [8].

За думкою Л. Грєневич, нині поняття «освіта» розуміється широко та окреслюється різними контекстами: освіта – цінність (державна, суспільна, особистісна); система різноманітних навчальних закладів і освітніх установ; особливий процес; різнорівневий результат; соціокультурний феномен; соціальний інститут, що впливає на стан свідомості суспільства [2].

Згідно статті 6 Закону України „Про освіту” **освітня політика** України ґрунтується на принципах, орієнтованих на досягнення національною системою вищої освіти сучасного світового рівня, відродження її самобутнього національного характеру, докорінне покращення змісту, форм і методів навчання у ВНЗ, збільшення інтелектуального потенціалу країни [9].

В енциклопедії освіти за редакцією В. Кременя зазначено, що **державна освітня політика** – це «відповідь на суспільні потреби, вимоги, дії/бездіяльність інших суб’єктів освітньої політики, цілеспрямований, відносно стабільний офіційний курс уряду та підпорядкованих йому установ, спрямований на забезпечення функціонування системи освіти» [3].

Науковець І. Колодій вважає, **державна освітня політика** – це планомірно організована діяльність та відповідно цілісна, комплексна система заходів державних інституцій щодо цілеспрямованого управління освітньою галуззю з метою її оптимізації, повноцінного функціонування та розвитку, це концентроване вираження ідеологічних та соціальних принципів, що визначають ставлення держави до функціонування і розвитку галузі, її роль у суспільстві [6].

В. Андрущенко та В. Савельєв стверджують, що термін «освітня політика» українською мовою може відповідати принаймні трьом англійським варіантам – «education(al) politics», «education(al) policу» та «education politics and policу». Буквальний переклад останнього варіанту звучить як «освітня політика і політика». Водночас слова politics та policу в англійській мові мають різне смислове навантаження, хоча перекладаються українською як «політика» [1].

Так, Н. Шульга стверджує, що **державна освітня політика** – це офіційно визначена, організована й цілеспрямована діяльність держави та підпорядкованих їй установ, спрямована на функціонування і подальший розвиток системи освіти як провідного інституту демократичного суспільства. Термін «**державна освітня політика**», за визначенням науковця інтегрує в собі внутрішні характеристики таких понять, як «**політика**» (організаційна, регулятивна і контролююча сфера суспільства, орієнтована на досягнення певних цілей, утримання досягнутого та адекватну його реалізацію), «**державна політика**» (офіційні дії держави), «**освіта**» (процес і результат оволодіння індивідом певної системи наук, знань, практичних умінь; соціокультурний інститут, завдяки діяльності якого забезпечується соціальне, культурне функціонування й удосконалення суспільства) [11].

І. Іванюк наголошує, що освітня політика має ряд характеристик, важливих для розуміння того, в якій спосіб вона формується; потребує врахування контексту і передісторії ухвалення політичних рішень в освіті; в її основу покладають певні цінності. Тобто, для успішності реалізації освітньої політики слід зважати на загальний контекст її творення: *історичний, соціальний, економічний, етнічний, релігійний та ін.* [5].

На це питання цікаву думку наводить О. Тицька, що **державна політика** у сфері **освіти** – це передбачена законодавством сукупність дій органів державної влади щодо формування й реалізації стратегічних завдань сфери освіти, удосконалення та розвитку системи освіти з метою задоволення потреб людини й суспільства [10].

З-поміж ознак, які характеризують державну політику у сфері освіти, виокремлюють такі: це один із невід’ємних елементів загальної політики держави; специфічна сфера, у якій вона реалізовується; сфера освіти; спеціальні органи державної влади, які визначені законодавством та задіяні в її визначенні й реалізації; обов’язкова підстава для реалізації – нормативно-правові акти; спрямованість на функціонування й розвиток системи освіти; здійснення від імені держави в особі органів та установ, які представляють усі гілки державної влади; наявність спеціальної мети – задоволення потреб людини й суспільства [9, с. 57].

Я. Мельник, визначаючи тенденції розвитку державної освітньої політики в Україні, виокремлює основні тенденції розвитку державної освітньої політики на сучасному етапі. До них, на думку дослідниці, належать, насамперед, демократизація, децентралізація, дитиноцентризм, технологізація освітнього процесу або практична спрямованість навчання. Якраз вони найбільш повно відтворюють ті зміни, які характерні сьогодні для розвитку освітньої політики в Україні [8].

Важливою складовою державної освітньої політики та принципами освітньої діяльності у Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року визначено *академічну доброчесність*. Відповідно до ст. 42 цього Закону, **академічна доброчесність** - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [9].

Отже, дотримання академічної доброчесності це слідування всіма учасниками освітнього процесу принципам етики, чесності, неприйнятності плагіату, використання чужих напрацювань, списування, формування толерантності та високих моральних цінностей. А закладам освіти необхідно проводити різні заходи із запобігання плагіату та шахрайству; дотримання академічних стандартів, ретельність та чесність в дослідженнях та видавництві.

У освітній сфері **доброчесність** характеризується:

- виконанням завдань і складанням іспитів у чесний спосіб;
- використанням перевірених даних у дослідженні;

- униканням плагіату та відповідальним ставленням до роботи з джерелами [12].

Висновки. Отже, виходячи із викладеного, зазначимо, що “державна політика” (офіційні дії держави), “освіта” - це процес і результат оволодіння індивідом певної системи наук, знань, практичних. «Державна освітня політика» в цілому – це планомірно організована діяльність та відповідно комплексна система заходів державних інституцій щодо цілеспрямованого управління освітньою галуззю з метою її оптимізації, повноцінного функціонування та розвитку, це вираження ідеологічних та соціальних принципів, що визначають ставлення держави до функціонування і розвитку освіти, її роль у суспільстві. А важливою складовою державної освітньої політики та принципами освітньої діяльності у Законі України «Про освіту» визначено *академічну доброчесність*, яка характеризується: виконанням завдань і складанням іспитів у чесний спосіб; використанням перевірених даних у дослідженні; униканням плагіату та відповідальним ставленням до роботи з джерелами [12].

Тенденціями розвитку сучасної освітньої політики, в тому числі державної з питань академічної доброчесності, сучасні науковці визнають, зокрема, процеси демократизації, децентралізації та автономності, які будуть розглядатись в наших подальших наукових дослідженнях.

Джерела

1. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / В.П.Андрущенко, В. Л. Савельєв. – К. : “МП Леся”, 2010. – 368 с.
2. Гриневич Л. М. Поняття «освіта», «розвиток освіти», «освітня політика» в сучасному науковому дискурсі / Л. М. Гриневич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. - 2015. - Вип. 1-2. - С. 14-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2015_1-2_4_3.
3. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. International Standard Classification of Education. ISCED, 1997/ UNESCO. – Режим доступу : www.uis.unesco.org/en/pub/pub.
5. Іванюк І. В. Освітня політика : навч. посіб. / І. В. Іванюк. – К. : Таксон, 2006. – 226 с.
6. Колодій І. С. Сучасні тенденції державної освітньої політики України. Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні : зб. тез доп. XI наук.- практ. конф., 30 бер. – 4 квіт. 2015 р. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. С. 235–239.
7. Корсак К. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз / К. Корсак. – К. ; Ніжин, 2004. – 218 с
8. Мельник Я. В. Тенденції розвитку державної освітньої політики в Україні [Електронний ресурс] / Я. В. Мельник. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/2/04.pdf>.
9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>.
10. Тицька Я. О. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. № 2. С. 55–60.
11. Шульга Н. Д. Сутнісні характеристики поняття «державна освітня політика». URL : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Shulga.pdf> (дата звернення: 27.02.2020).
12. Чуканова С. Академічна доброчесність у процесі виконання наукових досліджень. Американська бібліотека НаУКМА [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10936/Chukanova_Akademichna_dobrochesnist.pdf?sequence=1.

The article considers the main approaches of equal access to general secondary education in the educational policy of Ukraine, the essence and purpose of reforms in general secondary education, the ways to achieve equal access to general secondary education in Ukraine. The emphasis is placed on the problems of territorial accessibility to educational services.

Keywords: *educational policy, education reform, education, state, equal access, territorial accessibility.*

Павлова К. А.,
к. юр. наук, доцент кафедри
соціальної філософії, філософії освіти та
освітньої політики
НПУ імені М. П. Драгоманова

Савенець В. В.,
Студентка групи ІмОПд факультету
менеджменту освіти і науки
НПУ імені М. П. Драгоманова
ОПП «Освітня політика»

ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано історичні витоки формування правових основ реалізації академічної автономії у закладах освіти України, а також їхній вплив на сучасне впровадження та функціонування принципів академічної автономії у закладах повної загальної освіти та закладів вищої освіти. Виявлений взаємозв'язок між історичним підґрунтям реалізації освітньої політики в сфері автономізації та чинною характеристикою правового регулювання академічної автономії в освітніх закладах України.

Обґрунтовано доцільність розширення нормативно-правової бази щодо регулювання академічної автономії в закладах освіти України на основі міжнародних досліджень та аналізу чинного законодавства у зазначеній тематиці.

Ключові слова: освітня політика, академічна автономія, академічна свобода, автономізація, заклади освіти, автономія закладів освіти

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. За останні десятиліття держави у всьому світі почали розвивати свої системи освіти у напрямі підвищення освітньої автономії. Досі процесом автономізації були охоплені лише заклади вищої освіти, академічна автономія яких формувалась починаючи від Середньовіччя. Тенденція до розширення академічною та інших форм автономії у закладах освіти була частково зумовлена та одночасно підтверджена результатами досліджень PISA, що були проведені в 2011 році. Дані Міжнародної програми з оцінювання освітніх досягнень учнів PISA свідчать, що освітня система краще функціонує, коли заклади освіти мають широку академічну автономію, а саме: можуть самі вирішувати, якими підручниками вони хочуть користуватися та за яким освітнім програмам надавати перевагу. Результати дослідження також стверджують, що успішне поєднання автономності закладів освіти та підзвітності напряду впливає на академічну успішність в позитивному аспекті. [1]

Можна стверджувати, що для української системи освіти результати дослідження PISA є актуальними на цьому етапі державного розвитку, адже Україна у спадок отримала централізовану систему освіти, що довгий час обмежувала свободу закладів освіти, що наразі створило суттєві перешкоди на шляху надання більших повноважень освітнім установами. А тому питання автономізації закладів освіти України є нагальною темою та такою, що привертає увагу суспільства.

Наразі Україна знаходиться на етапі переходу до децентралізованого управління закладами освіти. У цей перехідний період важливим завданням є створення нормативно-правової бази у сфері академічної автономії освітніх закладів України. Цей процес вже розпочався, що засвідчує прийняття ЗУ «Про освіту» від 05.09.2017, ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 та ЗУ «Про повну загальну освіту» від 16.01.2020. Також важливим етапом є подальший процес ефективної реалізації прийнятих законодавчих положень в освітній політиці.

Аналіз наукових досліджень. Через зростання актуальності теми, питання аналізу освітньої політики присвячуються роботи багатьох вітчизняних дослідників, серед яких варто зазначити ґрунтовні роботи В.П.Андрущенко, В.І. Бобрицької, В.Л. Савельєва. Також реалізація освітньої політики з питань автономії закладів освіти стала предметом вивчення В.І. Багрій, О.В. Линовицька, А.Ф. Павленко.

Автономія закладів освіти стала предметом вивчення для широкого кола міжнародних досліджень. Так, загальними питаннями автономії займалися дослідники Р.Хейнза та Т.Естермана. Аналіз академічної автономії у сфері вищої освіти досліджували Е.Прінсофа та С.Хука.

Метою нашої статті є аналіз соціальних та правових аспектів процесу формування академічної автономії на території України. Завданнями є: 1) дослідження історичного підґрунтя процесу реалізації академічної автономії у закладах освіти України, 2) виокремлено особливостей цього процесу відповідно до історичних умов; 3) визначення законодавчих основ регулювання питання академічної автономії в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи історичні передумови формування академічної автономії, варто зазначити, що аж до здобуття Україною незалежності, питання про надання самостійності закладам повної загальної середньої освіти не розглядалося зовсім, що в подальшому зумовило труднощі з реалізацією принципу академічної автономії в освітніх закладах цього рівня. Проте, в історичному контексті домінувало питання про межі надання автономії закладам вищої освіти. Тож, формування принципів автономії в першу чергу пов'язується саме з закладами вищої освіти.

Наприклад, першими закладами вищої освіти, що з'явилися в Україні, стали Острозька академія та Києво-Могилянська академія, які перешкождали поширенню впливу католицько-єзуїтського вчення, а також мали затверджену автономію. Проте, централізована політика Російської імперії не узгоджувалась з принципом автономії університетів. Тож, упродовж освітньої реформи 1828 - 1832 років було прийнято другий Загальний Статут імператорських університетів, що вводив помітні обмеження в управлінні закладами. Посилення обмежень триватимуть до 1917 року. А в 1933 році на території України, що входила до складу СРСР, була встановлена авторитарна модель управління системою освіти - університети повністю втратили свою автономію. [2]

Тож, Україна від Радянського Союзу успадкувала вертикальну структуру органів влади, що зумовило концентрацію повноважень в руках державної влади. Функції управління були розподілені таким чином, що головним провідним органом у керівництві закладами освіти була держава. Зі здобуттям незалежності в 1991 році Україна приймає Закон УРСР «Про освіту», згідно з яким більшість повноважень так і залишається у МОН. [3]

Принципи **академічної автономії** та свободи були предметом обговорення на міжнародних конференціях та закріплені у документах, таких як Велика хартія європейських університетів або Magna Charta (м. Болонья, 1980), Лімська декларація «Про академічну свободу та автономію вищих навчальних закладів» (м. Ліма, 1988), Ерфуртська декларація (м. Ерфурт, 1996).

Лімська декларація стала першим міжнародним документом, що зафіксував академічну автономію у сфері вищої освіти та надав визначення поняттю «академічна свобода». У декларації термін академічної свободи розглядається як «свобода членів академічної спільноти, особисто або колективно, у заняттях, розвитку і поширенні знань шляхом науково-дослідної роботи, вивчення, обговорення, документації, виготовлення, створення, навчання, викладання, писання». При цьому під поняттям «члени академічної спільноти» маються на увазі всіх осіб, що навчають, займаються науково-дослідною роботою і працюють у вищому навчальному закладі, згідно з Лімською декларацією. [4]

Комплексна автономізація закладів освіти в Україні розпочалось в рамках міжнародної співпраці та інтеграції в європейський освітній простір. У 2014 році Україна починає процес децентралізації державного управління на базі положення Європейської хартії місцевого самоврядування та досвіду країн Європу у реалізації концепції.

З 2016 року уряд України у контексті процесу децентралізації, визнав серед пріоритетних реформ - реформу освіти. Основною ціллю реформи було передача повноважень і відповідальності органам місцевого самоврядування за управління освітою. Зростання рівня автономії закладів освіти і одночасне послаблення бюрократичного контролю є елементами процесу децентралізації, що підвищує статус педагогічного працівника. [5]

Сучасне чинне освітнє законодавство України забезпечило новий рівень правових та соціальних можливостей розширення академічної автономії для закладів освіти всіх рівнів, надаючи керівникам та педагогічному колективу певну самостійність та можливість до самоорганізації. Попри те, що українські заклади освіти знаходяться на своєму початковому етапі надання різноманітних форм автономії освітнім установам, законодавча база для поступового руху у цьому напрямку наявна та сприяє подальшому своєму розвитку та реалізації концепції системного підходу розширення академічної самостійності.

Тож, станом на початок 2021 року обсяг академічної автономії закладів освіти в Україні регулюється наступними нормативно-правовими актами:

- Стратегічними документами: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [6], Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року; [7]

- Спеціальними законами: ЗУ «Про освіту» від 05.09.2017 [8]; ЗУ «Про вищу освіту» від 01.07.2014 [9]; ЗУ «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020, [10] ЗУ «Про Дошкільну освіту» [11];

- Підзаконними актами, які деталізують положення чинних законів;

- Установчими документами закладів освіти;

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти до **висновку**, що процес автономізації закладів освіти в Україні почався на декілька десятиліть пізніше, ніж у розвинених демократичних країнах Європи та в США, через надмірно централізований апарат управління, що був характерний для нашої держави у період СРСР. Проте, досліджуючи та аналізуючи чинне законодавство України можна зазначити, що українське суспільство впевнено рухається у напрямку європей-

ського вектору розвитку демократичних змін у системі освіти. Незважаючи на те, що процес академічної та організаційної автономізації українських освітніх закладів розпочався лише в 2014 році з прийняття ЗУ «Про вищу освіту», можна стверджувати, що станом на 2021 рік в Україні існує достатня правова база для розширення автономії закладів освіти, що орієнтується на міжнародний досвід.

Перспективою подальших досліджень є розгляд та аналіз реалізації нормативно-правової бази на прикладі конкретного закладу освіти, що може висвітлити актуальне забезпечення принципів академічної автономії.

Джерела

1. OECD. School autonomy and accountability: Are they related to student performance? / OECD., 2011.
2. Мокляк В. М. Розвиток автономії в університетах України (XIX - початок XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. : спец. 011 «Освітні, педагогічні науки» / Мокляк Володимир Миколайович – Полтава, 2019. – 644 с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. — Київ : Педагогічна думка, 2016. — 448 с. — Бібліогр.: с. 21. — (До 25-річчя незалежності України).
4. Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів: Лімській декларації (м. Ліма, 10.09.1998 р.). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://auu.kma.mk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112&lang=uk.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1564-р « Про першочергові заходи щодо забезпечення розширення автономії загальноосвітніх навчальних закладів.
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004
10. Про повну загальну середню освіту: Закон України №463-IX від 16.01.2020. Голос України. Газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/328949>
11. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 № 2628-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

The article analyses historical outcomes of legal basis formation of academic autonomy in Ukrainian educational institutions and also their influence on contemporary implementation and realization of academic autonomy of schools and universities. Outlines correlation between historical basis of educational policy and legal oversight for Ukrainian academic autonomy of educational institutions.

Proves benefits of expanding legal basis of educational institution's autonomy regulations in Ukraine based on international studies and analysis of current law on the subject

Keywords: *educational policy, academic autonomy, academic freedom, educational institutions.*

Процька С. М.,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та науки
НПУ імені М.П. Драгоманова,
кандидат педагогічних наук, доцент

Муха Л. В.,
випускниця факультету менеджменту освіти
та науки НПУ імені М.П. Драгоманова
2020 року, магістерська програма
«Освітня політика»

МОДЕЛЬ ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ОНЛАЙН СЕРВІСІВ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розкрито модель здійснення освітньої політики України у реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті; окреслено роль дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті.

Ключові слова: дистанційна освіта; онлайн сервіси; позашкільна освіта; освітня політика.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Поширення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та їх використання у всіх сферах нашого життя стає звичайним явищем сьогодення. Важливість ІКТ визнана у всьому світі, тому країни зарубіжжя, формуючи свої пріоритетні напрями перспективних планів розвитку політики взагалі і систем освіти зокрема, визначають одним із пріоритетів – розвиток, впровадження і використання ІКТ. Зважаючи на те, що Україна проходить процес інтеграції в Європейський Союз виникає необхідність урахувати ці основні тенденції при створенні перспективних планів розвитку української системи освіти[7].

Аналіз наукових досліджень. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що в Україні надається належна увага дослідженню проблеми освітньої політики України. Актуальні аспекти означених проблем висвітлено у працях В. Андрущенко, В. Бикова, В. Бобрицької, Р. Вернидуба, А. Гуржія, М. Жалдака, В. Кременя, В. Савельєва, О. Співаковського, О. Спірина, Ю. Триуса та інших. Проте дослідження моделі здійснення освітньої політики України у реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті, проводилися фрагментарно, що обґрунтовує актуальність їх здійснення з урахуванням сучасних викликів інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. В нашому дослідженні ми суголосні з визначенням В. Бобрицької дефініції «освітня політика» – це низка дій, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій та/або системи освіти [2].

Сучасні ІКТ, зокрема дистанційні та онлайн сервіси, дають змогу покращити та вдосконалити ефективність освітнього процесу. Тому, під час реформування освіти в закладах освіти прогресивно розробляється концепція дистанційної освіти, що передбачає розробку різноманітних технологій, у тому числі технологій змішаного навчання [4].

Зазначимо, що за концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, «дистанційна освіта» (ДО) трактується як форма навчання, рівноцінна з іншими (очною, вечірнього, заочною та екстернатом), що реалізується, в основному, з використанням технологій дистанційного навчання (ДН). Так, ДН дає здобувачам освіти доступ до нетрадиційних, онлайн джерел інформації, що підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для творчого розвитку, закріплення різних професійних навичок, а педагогам в свою чергу, дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання [4].

Дослідження праць науковців показують, що термін «дистанційна освіта» вживається як спосіб отримання освіти із використанням комп'ютерних та сучасних інформаційних технологій, що надає здобувачам змогу навчатися на відстані. Серед інших назв дистанційної освіти використовуються і такі, як «відкрита освіта», «електронна освіта», «віртуальне навчання» тощо. Такий спосіб отримання знань передбачає комфортну та зручну для кожного студента обстановку та можливість навчатися без відриву від роботи. На відміну від заочного навчання, з яким часто порівнюють дистанційну форму, остання передбачає не лише постійну самоосвіту та роботу з засвоєння знань, а і постійний контакт як із викладачами, так і з іншими студентами, в той час як заочна форма освіти передбачає спілкування з викладачем лише декілька разів на рік [1, 3].

Узагальнюючи визначення поняття «онлайн-сервіс» тлумачимо його як ідентифікована веб-адресою програмна система зі стандартизованими інтерфейсами. Так, онлайн-сервіси можуть

взаємодіяти один з одним і зі сторонніми додатками за допомогою повідомлень, заснованих на певних протоколах. У побуті онлайн-сервіси називають послуги, що надаються в Інтернеті.

В Законі України «Про позашкільну освіту» (2000) термін «позашкільна освіта» визначається як сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах [5].

Таким чином, розглянувши сутнісні характеристики основних понять дослідження, розкриємо модель здійснення освітньої політики України у реалізації ДО та онлайн сервісів у позашкільній освіті, що включає: мета, цілі, принципи та механізми реалізації ДО та онлайн сервісів у позашкільній освіті (рис. 1.)

Мета полягає в здійсненні низки дій для реалізації ДО та онлайн сервісів у позашкільній освіті.

Цілі: формування нормативно-правового підґрунтя; застосування дистанційних технологій не тільки в ДО, а й в усіх формах навчання: очній, заочній, екстернаті; удосконалення і розвиток телекомунікаційної інфраструктури для реалізації технологій ДО; збереження та поновлення знань, кадрового і матеріально-технічного потенціалу, що накопичені вітчизняною системою освіти; формування єдиного освітнього простору в рамках усього світового співтовариства [6].

Принципи: *актуальність*, що передбачає використання найсучасніших засобів для здобуття інформації, онлайн сервісів та можливостей Інтернету; *зручність*, за якої кожен студент має можливість обрати власний ритм та режим отримання знань у комфортній для нього обстановці, що сприятливо вплине на сам процес навчання; *індивідуалізація*, що дає змогу кожному студенту узгодити навчання зі своїми потребами; *доступність*, що передбачає економію часу та коштів за рахунок використання навчальних приміщень та представлення вільного доступу до навчальних матеріалів; *гнучкість*, яка надає можливість викладати матеріал відповідно до рівня підготовки та базових знань студентів, створюючи додаткові сайти з необхідною інформацією та сайти, на яких студенти можуть обмінюватися інформацією, відповідаючи на запитання один одного та навчатися, навчаючи інших [4].

Механізми реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті: організаційна структура системи дистанційної освіти України на даному етапі включає:

1) «Раду з питань моніторингу розвитку дистанційної освіти при Кабінеті Міністрів України, що забезпечує координацію усіх робіт для розвитку системи дистанційної освіти (СДО); створення належних умов і розробку механізму фінансування та матеріально-технічного забезпечення СДО; контроль за діяльністю усіх структурних складових СДО» [6];

2) «Координаційну Раду Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти, що забезпечує формування і контроль за організаційною структурою СДО, включаючи всі її компоненти; формування нормативно-правової бази СДО; участь у розробці механізму фінансування і створення матеріально-технічної бази СДО; координацію діяльності структурних складових СДО; координацію міжнародної діяльності СДО; популяризацію дистанційної освіти в Україні» [6];

3) «Український центр дистанційної освіти, що забезпечує підготовку проектів нормативно-правових документів СДО; координацію розробок та впровадження технології дистанційного навчання та навчальних планів; розробку дистанційних курсів з урахуванням міжнародних стандартів ДО; координацію діяльності центрів ДО щодо взаємодії з регіональними та обласними телекомунікаційними центрами мережі УРАН, що є базовою транспортною системою передачі даних СДО; розробку і впровадження найбільш ефективних інформаційно-навчальних програмних засобів; створення розподіленої інформаційної структури СДО, а також системи адміністрування і контролю знань; розробку програм, проведення навчання та перепідготовки кадрів для СДО; участь у створенні державної бібліотеки дистанційних курсів (нормативних дисциплін); розробку системи інформаційно-аналітичного забезпечення СДО, включаючи маркетингові дослідження та рекламу діяльність» [6];

4) «регіональні центри ДО у містах: Харків, Львів, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ, що приймають участь у вдосконаленні і розвитку телекомунікаційної інфраструктури для реалізації технологій дистанційної освіти; підготовці проектів нормативно-правових документів СДО; розробці та впровадженні технології дистанційного навчання та навчальних планів; розробці та впровадженні найбільш ефективних інформаційно-навчальних програмних засобів; створенні розподіленої інформаційної структури СДО; підготовці кадрів СДО; створенні державної бібліотеки дистанційних курсів» [6];

5) «базові центри ДО за напрямками фахової підготовки, що забезпечують розробку дистанційних курсів за визначеним Координаційною Радою напрямком фахової підготовки; впровадження дистанційної освіти за відповідним напрямком фахової підготовки та приймають участь у підготовці проектів нормативно-правових документів СДО; розробці методик навчання за напрямками підготовки фахівців; виробленні рекомендацій щодо впровадження інформаційних технологій і дистанційних курсів у різні форми навчання; створенні системи адміністрування і контролю знань; створенні державної бібліотеки дистанційних курсів» [6];

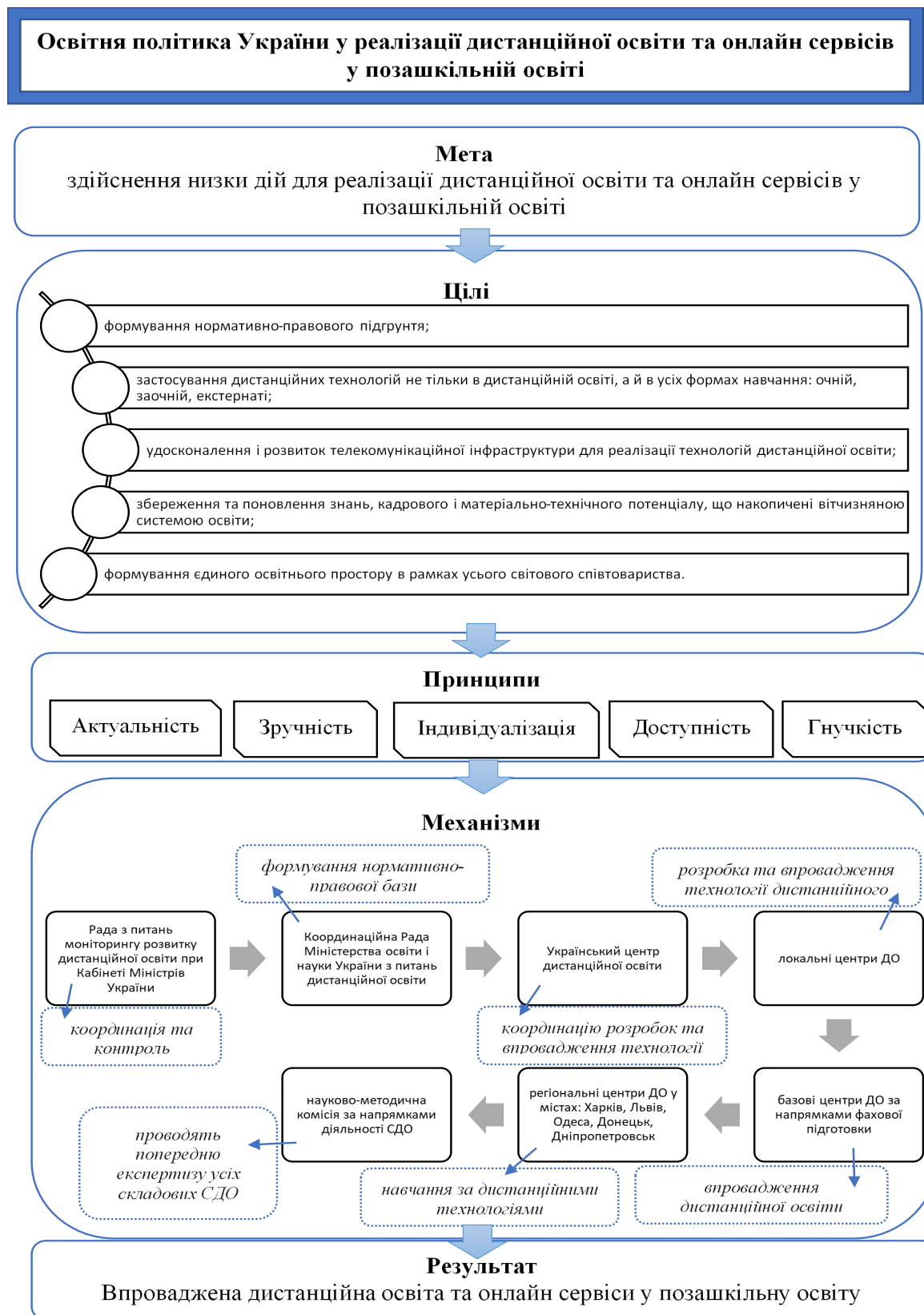


Рис. 1. Модель здійснення освітньої політики України у реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті

6) «локальні центри ДО, що приймають участь у розробці дистанційних курсів; створенні державної бібліотеки дистанційних курсів та здійснюють навчання за дистанційними технологіями відповідно до ліцензованої освітньої діяльності» [6];

7) «науково-методичні комісії за напрямками діяльності СДО, що розробляють єдині вимоги щодо навчальних планів, програм і нормативів СДО, виходячи з державних стандартів освіти; координують розробку теоретичних і науково-психологічних засад ДО; проводять попередню експертизу усіх складових СДО, включаючи рекомендації щодо акредитації закладів освіти у реалізації ДО і сертифікації окремих дистанційних курсів» [6].

Результатом запропонованої моделі є впроваджена дистанційна освіта у позашкільну освіту.

На підставі вище викладеного можна зробити **висновок**, що розроблена модель здійснення освітньої політики України у реалізації ДО та онлайн сервісів у позашкільній освіті висвітлює механізми реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів в закладах освіти.

Перспективною подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні рекомендації щодо практичного удосконалення освітньої політики України у реалізації дистанційної освіти та онлайн сервісів у позашкільній освіті.

Джерела

1. Биков В.Ю. Дистанційна освіта. *Енциклопедія освіти*. 2008. С. 191.
2. Бобрицька В.І. Освітня політика України у сфері інформатизації освіти. *Освітня політика: філософія, теорія, практика: монографія* / За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол.: В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 272–316.
3. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.-метод. посіб.* / Упоряд.: Вороникова І.П., Чайковська Н.В. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
4. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
5. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
9. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.) URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
10. Процька С.М., Муха Л.В. Законодавчі механізми європейських країн щодо запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту. *Молода наука – 2020: соціально-освітні розвідки: Матеріали наукової конференції (м. Київ 20 травня 2020 р.)* Київ: «Видавництво «Гілея», 2020. Спецвипуск. С. 27–29.
11. Процька С.М. Комп'ютерно орієнтована методика формування професійних компетентностей майбутніх філологів у системі дистанційного навчання. *Матеріали XI Міжнарод. конф. «Стратегія якості в пром-сти і освіті»* (г. Варна, 1-7 лютого 2015 г.). в 2т. Т.1.-Д. Варна. 2015. С. 370–373.

The article reveals the model of implementation of the educational policy of Ukraine in the implementation of distance education and online services in extracurricular education; the role of distance education and online services in out-of-school education is outlined.

Keywords: distance education; online services; extracurricular education; educational policy.

Семенюк Н. В.,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та науки
НПУ імені М.П. Драгоманова, доктор
філософських наук, професор

СУТНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розглянуто сутність дистанційної освіти, яка орієнтується на досвід, акумульований різними освітніми інституціями світового простору, на застосування новітніх і оперативних педагогічних технологій, що опираються на запити сучасної освіти та соціуму в цілому. Проаналізовано принципи дистанційної освіти та доведено, що дистанційне навчання може повноцінно відбуватися тільки за наявності належної матеріально-технічної і нормативно-правової бази, кваліфікованих викладачів, необхідних навчальних програм та курсів, фінансової підтримки тощо.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, система дистанційного навчання, концепція розвитку дистанційної освіти.

Постановка проблеми. Перехід на дистанційне навчання, зумовлений пандемією, став неочікуваним та доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу – освітян, вчителів, учнів та їхніх батьків. Після тимчасової розгубленості всім довелося прийняти цей виклик та швидко адаптуватися до нових реалій, але питання розвитку дистанційної освіти набуло неабиякої актуальності. Дистанційне навчання в сучасному розумінні сформувалося порівняно нещодавно і тому, беручи до уваги цю новизну, воно орієнтується на досвід, акумульований різними освітніми інституціями світового простору, на застосування новітніх і оперативних педагогічних технологій, що опираються на запити сучасної освіти та соціуму в цілому.

Аналіз дослідження проблеми. Теоретико-практичні аспекти дистанційного навчання ґрунтовно були проаналізовані в працях і зарубіжних, і вітчизняних вчених, серед них: Adams J. E., Dichanz H., Vodendorf F., Норре G., Eckert B., Lobin H., Kettunen J., Андреева А. А., Алексеева О. М., Бикова В. Ю., Ващенко В. Ю., Колос К. Р., Дядичева В. В., Куклева В. О., Манако А. Ф., Кухаренка В. М., Полат Є. С., Рибалко О. В., Стефаненка П. В., Стрюка А. М., емерікова, С. О., Смирнова, Трибульська Є. М., Сиротенко Н. Г., та ін.

Мета статті – розкрити сутність дистанційної освіти у сучасних реаліях.

Виклад основного матеріалу. “Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні”, прийнята 20 грудня 2000 р., окреслює дистанційне навчання як, “систему технологій, що гарантує оперативну доставку здобувачам освіти, достатнього масштабу матеріалу, що вивчається; інтерактивне взаємодіяння викладачів і студентів у навчальному процесі, надання особам резерву самостійної роботи з освоєння запропонованого матеріалу” [1].

Розглядаючи сутність дистанційного навчання, не можна не брати до уваги низку його додаткових принципів, серед яких варто згадати:

принцип діяльності, який означає, що зміст навчальних матеріалів вибудовується навколо основних видів навчальної діяльності і базується на реальних операціях, даючи змогу застосувати власний досвід студента для їх вирішення;

принцип формування підтримуючого дружнього середовища, що дозволяє знімати психологічні бар'єри страху перед знанням і тривоги, водночас формуючи почуття безпеки та впевненості, що в підсумку сприяє внутрішньому розкріпаченню того, хто навчається;

принцип особистісно-опосередкованої взаємодії, що дозволяє просліджувати динаміку зміни потреб студента і траєкторію його розвитку, сприяти вдосконаленню його креативних, комунікативних та рефлексивних здібностей;

принцип відкритого комунікативного простору, який супроводжується застосуванням графіки, анімації, звуку і кольору, спеціальних ефектів, гіпертекстів, включає обговорення результатів діяльності студентів і виявляє та розвиває індивідуальний творчий підхід до навчальної роботи;

принцип інтерактивності відображає закономірності не тільки контактів студентів з викладачами, але й студентів між собою, що сприяє інтенсивності навчального процесу;

принцип стартових знань розрахований на попередню підготовку студентів, яка сприятиме швидкому і легкому засвоєнню нової інформації за рахунок активізації набутих вмінь і навичок;

принцип індивідуалізації, для виконання якого проводиться вхідний і поточний контроль, що дозволяє розробити індивідуальну навчальну програму;

принцип ідентифікації є загальним заходом безпеки, спрямованим на усунення фальсифікації навчання. Одним із його технічних засобів є відео-конференц-зв'язок;

принцип регламентування навчання вводить часові обмеження для навчання та самостійної роботи студентів;

принцип педагогічної доцільності застосування засобів нових інформаційних технологій дозволяє ставити і вирішувати актуальні завдання педагогіки, розвитку людини, її інтелектуального та творчого потенціалу, враховуючи всі компоненти навчання: мету, зміст, методи й організаційні форми навчання і засоби навчання;

принцип забезпечення відкритості і гнучкості навчання знімає обмеження за віком, початкового освітнього цензу з метою навчання у вигляді співбесід, іспитів, тестування тощо [2, с.63-65].

Дистанційна освіта має свої характерні риси, до яких відносять:

1. Гнучкість: учні, студенти, слухачі, що одержують дистанційну освіту, в основному не відвідують регулярних занять, а навчаються у зручній для себе час та у зручному місці.

2. Модульність: в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип; кожний окремих курс створює цілісне уявлення про окрему предметну область, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам.

3. Паралельність: навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням за іншим напрямком), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності.

4. Велика аудиторія: одночасне звернення до багатьох джерел навчальної інформації великої кількості учнів, студентів та слухачів, спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку студентів між собою та з викладачами.

5. Економічність: ефективне використання навчальних площ та технічних засобів, концентроване і уніфіковане представлення інформації, використання і розвиток комп'ютерного моделювання повинні призвести до зниження витрат на підготовку фахівців.

6. Технологічність: використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір.

7. Соціальна рівність: рівні можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу.

8. Інтернаціональність: можливість одержати освіту у навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни та надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, що проживають за кордоном.

9. Нова роль викладача: дистанційна освіта розширює і оновлює роль викладача, робить його наставником-консультантом, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалювати ті курси, які він викладає, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій.

10. Позитивний вплив на студента (учня, слухача): підвищення творчого та інтелектуального потенціалу людини, що одержує дистанційну освіту, за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, вміння самостійно приймати відповідальні рішення.

11. Якість: якість дистанційної освіти не поступається якості очної форми навчання, оскільки для підготовки дидактичних засобів залучається найкращий професорсько-викладацький склад і використовуються найсучасніші навчально-методичні матеріали; передбачається введення спеціалізованого контролю якості дистанційної освіти на відповідність її освітнім стандартам (концепція).

Можна відзначити, що основними завданнями сучасного етапу розвитку системи дистанційної освіти є:

- усвідомлення керівниками освіти, органами управління, професорсько-викладацьким складом і широкою педагогічною спільнотою доцільності, необхідності та можливості впровадження дистанційного навчання у вітчизняну освіту;

- створення національних, галузевих, регіональних місцевих підсистем дистанційної освіти і відповідних до них телекомунікаційних мереж з виходом до мережі Інтернет;

- розробка навчально-методичних комплексів дистанційного навчання та їх сертифікація;

- створення локальних телекомунікаційних мереж навчальних закладів із під'єднанням до Інтернет, формування їхніх Web-сайтів для дистанційного навчання;

- підготовка кадрів для дистанційного навчання;

- формування експериментальних навчальних груп та їх дистанційне навчання [3, с.145-146].

Світовий процес переходу від індустріального до інформаційного суспільства, а також соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, вимагають суттєвих змін у багатьох сферах діяльності держави. В першу чергу це стосується реформування освіти. Національною програмою «Освіта. Україна XXI сторіччя» передбачено забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення освіти, входження України у трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації [4].

Щодо передумов виникнення дистанційної форми освіти, то думки дослідників збігаються: основна ідея полягає в підвищенні технологічного розвитку, який сприяє поліпшенню соціально-економічного стану. Так, В.Г.Кремень переконаний, що дистанційна форма освіти – реакція на зовнішні зміни, які відбуваються у світі (об’єктивні тенденції глобалізації світу, підвищення динаміки його соціально-економічного розвитку, бурхливий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій) [5, с.186].

У розвитку дистанційного навчання в Україні деякі дослідники виокремлюють два етапи: початковий та сучасний. Перший тривав з 1990 до 1998 рр. і був ознаменований розробкою та запровадженням концепції гнучкого дистанційного навчання на основі глобальних комп’ютерних комунікацій, тобто використанням інформаційних і комунікативних технологій у навчанні; створенням комп’ютерних телекомунікаційних лабораторій; розробкою дистанційних навчальних програм та курсів; технологічним і методологічним забезпеченням дистанційного навчання. На другому етапі, який розпочався 1999 р. і триває досі, інтелектуальні інформаційні технології використовуються для підтримки безперервного навчання: створюються інформаційно-навчальні середовища, віртуальні лабораторії, мультимедіа-технології, віртуальні товариства [6, с.71].

Висновки. Сучасна освіта вимагає безупинно розширювати своє сприйняття комплексності світу та формування інформаційного суспільства. Для того, щоб знання отримали конкретний зв’язок з діями, необхідно постійно «навчати себе», поповнюючи й розширюючи свою освіту. Саме цю мету й ставить перед собою дистанційна освіта

Сьогодні дистанційна освіта в Україні може повноцінно розвиватися тільки за наявності таких її основних складових частин: нормативно-правової бази; навчальних закладів (центрів, кафедр, факультетів, інститутів або університетів дистанційного навчання); контингенту студентів; кваліфікованих викладачів; навчальних програм і курсів; відповідної матеріально-технічної бази (апаратного і програмного забезпечення, високошвидкісних ліній зв’язку); фінансової підтримки; критерій якості тощо [7, с.45].

Джерела

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: Постанова від 20 грудня 2000. Міністерство освіти і науки України. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.
2. Іващенко Р.П. Переваги та недоліки дистанційного навчання / Р.П. Іващенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N125/N125p062-066.pdf
3. Кубай О.В. Короткий огляд сучасних проблем дистанційної освіти в Україні / О.В. Кубай // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. - №5 (12). - С. 141-146.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>
5. Лобачев С.Л. Организация дистанционного обучения в вузе: теория и практика / С.Л. Лобачева. – Шахты: Изд-во ЮРГУЭС, 2017. – 324 с.
6. Малярчук О.В. Развитие дистанционной освіти у XIX – XX столітті / О.В. Малярчук // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2018. - № 41. – С. 126-129.
7. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К.: Грамота, 2015. – 448 с.

The essence of distance education is considered, which focuses on the experience accumulated by various educational institutions of the world, on the application of the latest and most operational pedagogical technologies, based on the demands of modern education and society as a whole. The principles of distance education are analyzed and it is proved that distance learning can fully be realized only in the presence of proper material-technical and regulatory framework, qualified teachers, necessary training programs and courses, financial support, etc.

Keywords: distance education, distance learning, distance learning system, concept of distance education development.

**СЕКЦІЯ III «ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ
ДЛЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ XXI СТОЛІТТЯ»****Біденко А.О.***студентка I-го курсу магістратури,
спеціальність «Дошкільна освіта»
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова***ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ ТА СІМ'Ї У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті висвітлюються особливості взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у процесі організації фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Досліджується вплив фізкультурної грамотності батьків на фізичне виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, фізичне виховання, взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї.

Дошкільний заклад та сім'я – це два важливі інститути соціалізації дітей дошкільного віку. Виховні можливості цих інституцій різняться, але їм тісна співпраця необхідна для забезпечення всебічного розвитку дошкільника.

Взаємодія закладів дошкільної освіти з сім'ями вихованців є пріоритетом у роботі дитячих садків. Це означає, що система тісної співпраці з родиною є нагальною потребою.

Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями фізичне здоров'я дітей безпосередньо співвідноситься з психічним і емоційним благополуччям дитини, отже, робота по зміцненню фізичного і психічного здоров'я дітей повинна проводитися комплексна та охоплювати всю освітньо-виховну роботу в закладі дошкільної освіти. Це стане запорукою активної життєдіяльності в період шкільного дитинства.

Дошкільний вік є важливим періодом становлення здібностей людини – пізнавальних, рухових, творчих, в силу того, що цей період розвитку поєднаний з дозріванням потрібних для їх розвитку органічних структур та формування досить чималих функціональних органів. [1, ст. 5].

З огляду на це, етап дошкільного дитинства має особливе значення для формування особистого здоров'я. Процес фізичного виховання в дошкільному закладі визначається вимогами суспільства до здоров'я та фізичних якостей дітей дошкільного віку [2].

Практично в половині дітей дошкільного віку є порушення стану здоров'я, хронічні захворювання, відставання в розвитку рухових якостей, таких як сила, швидкість, витривалість, гнучкість, спритність. При настанні шкільного періоду також значна частина дошкільників характеризується відхиленнями в даній сфері.

Метою фізичного виховання дітей-дошкільників є максимально різносторонній розвиток дитини згідно з її можливостями. Дитина пізнає світ через рух, і ні одна освітня дисципліна не володіє таким потенціалом для реалізації широкого комплексу педагогічних задач, як рухова діяльність.

Важливість фізичного виховання як особистісної якості в різні періоди розвитку науки вказували філософи (Арістотель, Кант та ін.), психологи (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, Г. Костюк, Г. Люблінська та ін.), педагоги (Я. Коменський, М. Монтессорі, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.).

У контексті цього дослідження особливе значення мають наукові праці, які доводять, що період дошкільного дитинства є відповідальним етапом забезпечення належного фізичного та морального здоров'я, і найкращі умови для цього створюються в процесі фізичного виховання, що є важливою складовою підготовки дітей до активного життя та професійної діяльності (Л. Виготський, О. Запорожець, Е. Аркін, Т. Осокіна та ін.).

Проблема фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку була предметом досліджень вчених у різних галузях науки, зокрема психологів (Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтєв), педагогів (В. Горіневський, А. Макаренко, П. Лесгафт, А. Онопрієнко, В. Сухомлинський, К. Ушинський), фізіологів та медиків (І. Аршавський, Г. Апанасенко). Великий інтерес представляють праці Г. Агаєва, Е. Вільчовського, А. Волчинського, Н. Денисенко, Т. Осокіної, Б. Сермеєва, Б. Шияна та інших, в яких необхідність залучення всіх дієвих факторів системи фізичного виховання, включаючи виховний потенціал сім'ї (М. Безруких, Є. Бондаревський, С. Жевага, О. Куц, Б. Леонова, Л. Мовчан, В. Постовий, Р. Поташнюк).

Робота по формуванню основ фізичної культури особливе значення набуває в старшому дошкільному віці, оскільки за останні десятиліття збільшуються вимоги до рівня фізичного та

психічного стану першокласників, що пояснюється підвищенням об'єму й ускладненням навчального матеріалу як в дитячому садку, так і в школі. Ця ідея закладена в нормативних документах України про освіту.

У дошкільному закладі діти здобувають освіту, набувають вміння взаємодіяти з однолітками та дорослими, організовувати власну діяльність. Від ставлення батьків до дитячого садка залежить наскільки ефективно дитина буде опановувати цими навичками. Фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку без активної участі їх сім'ї в освітньо-виховному процесі не можливий. [4, ст. 75].

У процесі здійснення організації фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку, створюють найкращі умови, які сприяють вихованню позитивних рис характеру і моральних якостей (чесність, справедливість тощо), а також прояву вольових якостей (сміливість, рішучість, витримка тощо). Дошкільники повинні навчатися творчо використовувати набуті знання і навички в руховій діяльності, проявляючи активність, самостійність, винахідливість тощо. [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема формування основ фізичного виховання дошкільників багатогранна і значуща, котра залишається актуальною протягом усього часу. Отже, заклад дошкільної освіти повинен стати відкритою освітньою системою, тобто з одної сторони, зробити педагогічний процес найбільш вільним, диференційованим, гуманним зі сторони педагогічного колективу, а з іншого – залучити батьків до освітньо-виховного процесу. Тільки в умовах партнерських відносин між дошкільними закладами та родинами вихованців будуть досягнуті позитивні результати.

Джерела

1. Аркин Е. А. Дошкольный возраст. М.: АСТ, 2012. 34 с.
2. Бабюк С. М. Роль сім'ї у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку: наукові праці Кам'янець-Подільського університету: зб. за підсум. звітної наук. конф. викладачів і аспірантів Кам'янець-Подільського державного університету. Кам'янець-Подільський: інформ.-видав. відділ, 2006. 121-124 с.
3. Шебеко В. Н. Теория и методика физического воспитания детей дошкольного возраста: учебное пособие. Минск: Высшая школа, 2010. 384 с.
4. Пахальчук Н. О., Мируха О. І., Романенко Г. М. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. Молодий вчений, 2019. 72-75 с.

The article highlights the features of interaction between preschool and family in the process of organizing physical education of older preschool children. The influence of parents' physical literacy on physical education of preschool children is investigated.

Keywords: senior preschool children; physical framing, interaction of a preschool educational institution and a family.

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та
науки Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова, доктор
педагогічних наук, професор.

Семенюк Ю. В.,
студентка групи 123ПМГБ спеціальності 013
«Початкова освіта» факультету педагогіки і
психології Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті обґрунтовано, що сучасний етап розбудови національної системи освіти в Україні обумовлений важливістю розв'язання низки важливих завдань, окреслених в законах України у сфері освіти та Національному плані дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року. Визначено, що одним із пріоритетних питань в реалізації окреслених завдань є формування нового погляду на підготовку вчителя, зокрема у сфері освіти осіб з особливими потребами. Здійснено аналіз нормативно-правових засад, результатів емпіричних досліджень з тим, щоб виокремити актуальні завдання підготовки вчителя початкових класів до організації навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: підготовка вчителів початкових класів, особи з особливими освітніми потребами.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розбудови національної системи освіти в Україні відбувається в контексті розв'язанні низки важливих завдань, окреслених в законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (2016) тощо. З огляду на це, одним із пріоритетних питань в реалізації окреслених завдань є формування нового погляду на підготовку вчителя, зокрема у сфері освіти осіб з особливими потребами.

Аналіз наукових досліджень. Освіта дітей з особливими потребами є предметом багатьох наукових досліджень, зокрема Л. Гриневич, Г. Давиденко, А. Колупасової та інших. Теоретичним підґрунтям для здійснення цієї наукової розвідки є напрацювання з питань формування й реалізації освітньої політики у сфері освіти осіб з особливими потребами [1-4; 6].

Метою статті є розкриття актуальних питань сфері підготовки вчителя початкових класів до організації навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Передусім вкажемо, що при висвітленні питань кадрового забезпечення інклюзивної освіти в Україні, оперуватимемо терміном «інклюзивне навчання», який трактуватимемо як систему освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах закладу повної загальної середньої освіти. Вживаючи термін «інтегроване навчання» розумітимемо його як процес залучення дітей з особливими потребами до навчання в освітньому закладі разом з іншими дітьми з метою забезпечення їх рівного доступу до якісної освіти, враховуючи їх індивідуальні особливості.

Слід зазначити, що нормативно-правовим підґрунтям організації навчання осіб з особливими потребами є Закони України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991, редакція від 20.12.2020), «Про охорону дитинства» (2001, редакція від 17.03.2021), «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2006, редакція від 31.12.2020), «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (2014 р.) та інші. Додамо, що важливим кроком у розв'язанні актуальних проблем освіти осіб з особливими потребами стало затвердження Кабінетом Міністрів України у 2021 році Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року (2021) [7].

Окреслюючи актуальні проблеми сучасного нормативно-правового забезпечення запровадження освіти дітей з особливими потребами, визначимо з-поміж інших, й таку як необхідність вироблення дотичних позицій у законодавчому полі України й зарубіжжя щодо забезпеченні

якості інклюзивної освіти [1, с. 8]. Ратифікувавши у 2008 р. Конвенцію ООН про права інвалідів, інші міжнародні правові документи, Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися загальнолюдських прав, зокрема й тих, що стосуються здобуття якісної освіти особами з особливостями психофізичного розвитку.

Доповнюючи авторські напрацювання щодо актуальних завдань підготовки вчителя для національної системи освіти [7], вкажемо, що у підготовці педагогів початкових класів, які забезпечують освітній процес осіб з особливими освітніми потребами, має бути враховано складність завдань, що постають перед ними у професійній діяльності: забезпечити кожній дитині доступність навчання, альтернативність форм та закладів освіти, здобуття в подальшому бажаного освітнього рівня, і, водночас, надати необхідний корекційно-реабілітаційний та психолого-педагогічний супровід, запровадити ефективні інноваційні технології, що відповідають кращим європейським стандартам [5, с. 438].

Ухвалення та введення в дію Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року (2021) [9] зумовили нові вимоги до підготовки кадрів, зокрема у початковій школі, які б забезпечили створення належних умов для дітей з особливими освітніми потребами, отримання ними якісної освіти в інклюзивному середовищі. Так, передусім, відповідного кадрового забезпечення потребує інклюзивна форма навчання, що ґрунтується на праві здобувати освіту за місцем проживання та передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах початкової школи. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у навчальні заклади, до яких останнім часом все активніше долучаються педагоги початкової ланку загальноосвітніх закладів, потребує відповідної професійної підготовки педагогічних кадрів, що передбачає оволодіння студентами ще на етапі навчання у закладах вищої педагогічної освіти основними методами навчання й корекції розвитку дітей з вадами психофізичного розвитку. Відтак, виникає нагальна потреба у запровадженні нових обов'язкових освітніх компонентів у закладах вищої освіти, де здійснюється професійна підготовка вчителів в початкових класах.

Вважаємо, що з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти майбутні вчителі початкових класів мають усвідомити важливість опанування методами і формами навчання, використання існуючих освітніх ресурсів (в т.ч. дистанційних технологій навчання) відповідно до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення партнерських відносин з громадськими інституціями в питаннях організації освітнього процесу дітей з особливостями психофізичного розвитку. Підставою для вищевикладеного умовиводу стали результати емпіричного дослідження, яке було здійснено під час виробничої науково-педагогічної практики (лютий-березень 2021 року) на базі факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. До дослідження було залучено 24 студента заочної форми навчання, які навчалися на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю «Початкова освіта». Тривожними були висновки багатьох опитаних (87,5 %) щодо неготовності педагогічних і батьківських колективів сприйняти інклюзію як перспективне нововведення, яке є корисним, з одного боку, для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, а з іншого, для формування толерантності, людинолюбства, гуманізму – для решти дітей. На запитання: «Які складнощі відчувають педагоги початкових класів у процесі роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання?» 18 осіб (75 % опитаних) відповіли, що мають недостатнє дидактичне забезпечення, мало знайомі з успішними моделями інклюзивної освіти (вітчизняними й зарубіжними). Серед пропозицій, які висловлювали респонденти, звучали такі – «доцільно налагодити для вчителів початкових класів систему підвищення кваліфікації у навчальних закладах, які мають успіхи в запровадженні інклюзивної освіти»; «посилити поінформованість педагогів щодо застосування альтернативної та допоміжної комунікації, арт-терапії, казко-терапії, музикотерапії тощо у роботі з особливими дітьми»; «здійснювати інформаційну й методичну роботу з усіма батьками щодо специфіки запровадження інклюзивної освіти у початковому закладі» тощо. Практично всі опитані (95,83%) висловлювали думку про те, що робота з дітьми з особливими освітніми потребами є спільною роботою всього педагогічного колективу, а тому кожен учитель має отримати відповідну підготовку до роботи в умовах інклюзивного/інтегрованого навчання.

З огляду на важливість удосконалення підходів до підготовки педагогічних кадрів для системи інклюзивної освіти в контексті сучасних суспільних викликів, вкажемо й на те, що у Національному плані дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року (2021) визначено завдання в освітній сфері, а саме: 1) сприяння доступу осіб з інвалідністю до будівель, споруд та приміщень закладів освіти; 2) розвиток інклюзивної освіти; 3) підготовка фахівців у сфері інклюзивної освіти [9]. Так, на Міністерство освіти та науки України покладено відповідальність за реалізацію таких заходів: 1) підготовка та поширення серед педагогічних, соціальних працівників, посадових осіб місцевих держадміністрацій та органів місцевого самоврядування кодексу належної практики щодо основних аспектів інвалідності в закладах освіти з метою забезпечення права осіб з інвалідністю на освіту (термін виконання – I квартал 2025

року) [9]; 2) розроблення та впровадження освітніх програм підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, асистентів вчителя у сфері інклюзивного навчання, у тому числі на умовах дистанційного їх проходження (термін виконання – I квартал до 2022 року) [9]; 3) забезпечення підготовки/підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у тому числі асистентів вчителя, фахівців, що працюють у системі інклюзивної освіти (постійно) [9].

Висновки. Узагальнення інформаційних джерел з питань інклюзивної освіти в Україні та даних емпіричного дослідження дало змогу виокремити актуальні проблеми підготовки вчителя початкових класів до організації навчання дітей з особливими потребами, що потребуються осмислення й розв'язання з урахуванням сучасних запитів суспільства. Вважаємо, що особливості сучасної державної кадрової політики України у сфері освіти осіб з особливими потребами обумовлюється тим, що інклюзивне навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах початкової школи має здійснюватися із забезпеченням відповідними спеціальними навчальними планами, програмами, підручниками, що передбачають обов'язкові корекційні заняття. Педагог має бути підготовленим ще й до того, що у вільні від навчання години він має організовувати дітей з особливими освітніми потребами спільно зі здоровими учнями до участі у різних сферах шкільного життя. І ця ділянка роботи, оскільки вона є важливою для соціальної адаптації та психолого-педагогічної реабілітації дітей з вадами здоров'я і, водночас, має потужний виховний вплив на їхніх здорових однолітків, також потребує уважного вивчення й внесення змін у систему професійної підготовки педагогічних кадрів для інклюзивної освіти. Переконані, що важливо задіяти всіх педагогів освітньої установи до роботи з такими дітьми, надати їм можливість отримати відповідну професійну підготовку.

Перспективою подальших досліджень є аналіз продуктивного вітчизняного й зарубіжного досвіду щодо професійної підготовки вчителів початкових класів до організації якісної освіти дітей із особливими освітніми потребами.

Джерела

1. Бобрицька В. І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5–6. С. 7–11.
2. Бобрицька В. І. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3–4. С. 53–58.
3. Бобрицька В. І. Подолання негативного стереотипу сприйняття суспільством дітей з інвалідністю як ключова проблема інклюзивної освіти в Україні. *Матер. II Міжнародн. наук.-практ конф. «Виклики постколоніалізму: філософія, релігія, освіта»*, 18–19 травня 2017 року, НПУ імені М. П. Драгоманова, м. Київ. К. : НПУ імені Драгоманова, 2017. С. 31–32.
4. Бобрицька В. І. Освітня політика України у сфері здоров'язбереження дітей та молоді. *Матеріали Міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»*: Зб. наук. праць. Київ, 2016. Вип. 1. С. 98–103. URL: https://nenc.gov.ua/?page_id=184
5. Бобрицька В. І. Пріоритети державної кадрової політики України з підготовки фахівців відповідно до потреб ланок національної системи освіти. *Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія]* / За ред. В. П. Андрущенка. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 398–454.
6. Бобрицька В. І. *Збереження здоров'я молоді як актуальна проблема системи освіти України*. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: зб. наук. праць звітно-наук. конф. викладачів ун-ту за 2015 рік, 15–16 березня 2016 р. Ч.1. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2016. С. 11–13.
7. Бобрицька В. І. *Професійна підготовка майбутнього вчителя в реаліях процесу реформування вищої освіти*. Наукові записки: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2005. № 59. С. 14–24.
8. Закон України «Про освіту» № 2145-19 від 05.09.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
9. Про затвердження Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2021 року № 285-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR210285.html

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та науки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
доктор педагогічних наук, професор

Стопнюк І. І.,
студентка 12 групи заочної форми навчання
факультету педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
Спеціальність «Початкова освіта»

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ: ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

У статті розкрито основний зміст поняття «готовність майбутнього учителя початкової школи до організації інклюзивного навчання». Охарактеризовано умови організації процесу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Зазначено, що професійна підготовка майбутнього учителя початкової школи до організації інклюзивного навчання повинна бути спрямована на формування спеціальних знань, умінь для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та створення розвиваючого предметно-перетворювального середовища.

Ключові слова: інклюзивна освіта, заклади освіти, майбутній учитель початкової школи, професійна готовність, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Концепція Нової української школи висуває якісно нові вимоги до професійної діяльності та особистості сучасного вчителя, в основу яких покладено принципи педагогіки партнерства та орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі. Зокрема акцентовано увагу на впровадженні особистісно орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму, сутність якої полягає у максимальному наближенні навчання і виховання кожної дитини відповідно до особливостей, здібностей і життєвих намірів, зокрема щодо дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.

На сьогодні в Україні розроблено низку законодавчих актів, які забезпечують рівні умови для навчання і виховання осіб, які мають обмежені можливості здоров'я (Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази МОН України, Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація», Концепція розвитку інклюзивної освіти. Серед важливих завдань реалізації інклюзивного підходу в Концепції визначено удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання. З огляду на це, актуальним завданням сьогодення є спрямування освітнього процесу на формування готовності майбутніх вчителів до організації інклюзивного навчання.

Аналіз наукових досліджень. Різні аспекти проблеми професійної підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти відображені в наукових працях Д. Ахметової, А. Валицького, О. Кузьміної, Є. Самарцева, В. Хитрюк, А. Шеманова, Ю. Шуміловської, О. Ярської-Смирнової. В Україні активно запроваджується зарубіжний досвід підготовки педагогів до інклюзивної освіти (B. Cagran, J. Corbet, E. Nowicki, L. Florian, T. Logeman, С. Альохіна, І. Возняк, І. Оралканова, І. Хафізуліна, С. Черкасова, Ю. Шуміловська та інші).

Метою дослідження є розкриття особливостей підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації інклюзивного навчання.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція дітей з ООП у навчальні заклади, до яких останнім часом все активніше долучаються окрім ЗЗСО ще й дошкільні, позашкільні, професійно-технічні, ЗВО, потребує відповідної професійної підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів [5].

Готовність до педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти є багатограним феноменом, оскільки така діяльність вимагає від педагога не тільки глибоких знань, але і витримки, здатності швидко реагувати в складних ситуаціях, високої саморегуляції, емоційної стійкості. Так, В. Хитрюк [12] пропонує розглядати поняття «інклюзивна готовність» як комплексне поняття, що спирається на комплекс компетенцій, що визначають ефективність педагогічної діяльності. І. Хафізуліна [11] інтерпретує інклюзивну компетентність як складову частину професійної компетентності педагога.

Дослідники звертають увагу на те, що готовність до професійної діяльності в умовах інклюзії є структурою динамічною, що вимагає від педагога постійного вдосконалення і пошуку нових шляхів вирішення педагогічних завдань.

Н. Семаго [6] виділяє змістові аспекти інклюзивної освіти: 1) ціннісний (визнання цінності кожної дитини); 2) організаційний (організація інклюзивного освітнього простору на кожному віковому етапі); 3) змістовний (адаптація освітніх програм до можливостей «особливої» дитини).

З огляду на це, необхідно приділити увагу підготовці майбутніх учителів початкової школи до організації інклюзивного навчання з урахуванням специфіки їх майбутньої професійної діяльності. Педагогі повинні отримувати не тільки достатню теоретичну підготовку в галузі корекційної та спеціальної педагогіки і психології, але й мати можливість на практиці спостерігати досвід інклюзивної взаємодії. Індивідуальний підхід до «особливого» учня повинен бути побудований з урахуванням специфіки наявних порушень. Майбутній учитель початкової школи має володіти всім спектром спеціальних засобів і методів педагогічного впливу, оскільки перед ним стоїть завдання не тільки подолання труднощів дитини у навчанні, але в першу чергу її успішна соціалізація, збереження й зміцнення її здоров'я та душевного благополуччя.

Для ефективного впровадження системи інклюзивної освіти необхідна скоординована робота цілого ряду фахівців: педагогів, психологів, лікарів, дефектологів, соціальних працівників.

На сьогоднішній день С. Альохіна [1] виділяє ряд основних напрямків ресурсного забезпечення інклюзивної освіти: науково-методичне забезпечення; психологічний супровід всіх учасників інклюзії; взаємодія всіх рівнів освітньої системи; розробка практико-орієнтованих маршрутів індивідуального розвитку дітей з особливими освітніми потребами; моделювання і створення інклюзивного освітнього середовища.

Готовність педагога до діяльності в умовах інклюзії можна визначити як цілісний психолого-педагогічний феномен, що інтегрує єдність когнітивного (знання принципів освітньої інклюзії, способів їх застосування в практиці початкової освіти), афективного (позитивне ставлення до інклюзії, емпатія, переважання позитивних емоцій у професійній діяльності) і діяльнісного компонентів. Учитель початкових класів, який працює з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзії, повинен володіти високим рівнем регуляції своєї діяльності, контролювати себе в стресових ситуаціях, швидко і впевнено реагувати на зміну обставин і приймати рішення. Йому необхідно мати в своєму арсеналі вміння, що дозволяють справлятися з негативними емоціями, навички релаксації, вміння володіти собою, здатність адаптуватися в важких, несподіваних ситуаціях. Особливу значущість для правильної організації інклюзивного освітнього процесу має самовладання педагога, його врівноваженість, емоційна стійкість, що дозволяють попередити конфліктні ситуації у відносинах між вихованцями, між дітьми і педагогом. Найважливішою складовою готовності педагога, що працює в інклюзивному середовищі, безумовно, є готовність до надання допомоги як інтегральне особистісне якість, що включає толерантність, милосердя, вміння співпереживати (емпатію), педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю і саморегуляції, доброзичливість, вміння спостерігати, рефлексію, здатність підсумувати спостереження і використовувати збільшився обсяг інформації про дитину для оптимізації педагогічної роботи; перцептивні вміння (педагогічна інтуїція); креативність, творчий підхід до вирішення проблем, завдань педагогічної діяльності.

У формуванні готовності учителя початкової школи до організації інклюзивного навчання особливе місце належить мотиваційному компоненту, який, є стрижневим. Мотивація виступає як провідний чинник, оскільки реалізація діяльності, умінь, знань можливі тільки при наявності мотиву в сенсу. При цьому слід враховувати, що наявність мотиваційної готовності само по собі не говорить про наявність психолого-педагогічної готовності до діяльності, але існування останньої неможливо без першої. Мотиваційна сфера традиційно виділяється як сполучна ланка в професійній діяльності, яке обумовлює цілеспрямований, свідомий характер дій людини і визначає потенційні можливості особистості. Потреба в тому або іншому виді діяльності, в організації соціальної взаємодії в професійному середовищі, в вдосконаленні особистості як фахівця з метою реалізації потреб у творчій діяльності є активним стимулом розвитку особистості в цілому, в тому числі й в професії.

Процеси адаптації дитини з особливими освітніми потребами пов'язані з формуванням ціннісних орієнтацій, життєвих установок особистості дитини. І саме від її успішної адаптації залежить подальша діяльність педагога. За успішної адаптації та соціалізації дитини педагогом роз'яснюються цілі і завдання освітнього процесу, відбувається знайомство дітей з розпорядком установи, режимом дня.

Одним з важливих умов організації процесу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами є оснащення класу спеціальним обладнанням:

1) для дітей, що мають порушення зору, необхідні спеціальні оптичні засоби (окуляри, лупи, лінзи і ін.); зорові тренажери; тактильні панелі (набори матеріалів різної текстури), які можна відчувати і здійснювати ними різні маніпуляції. В основі гігієнічних заходів з охорони зору дітей лежить раціональне освітлення приміщення і робочого місця;

2) для дітей із затримкою психічного розвитку кімнати релаксації і сенсорно-пізнавальні зони.

Крім загальних умов, що поширюються на всіх дітей з особливими освітніми потребами, необхідне створення умов в залежності від характеру порушень здоров'я.

Розвиваюче предметно-просторове середовище повинне містити навчальне обладнання з опорою на реальний рівень розвитку дитини. На відміну від предметної діяльності, змістом якої є істинно предметні дії, тут мова йде не про культурно обумовлених способах використання предметів, а лише про пристосування до їх фізичними властивостями.

При створенні розвиваючого предметно-просторового середовища для дітей з моторними порушеннями необхідно забезпечити безпеку приміщень школи, а також передбачити наявність спеціальних засобів пересування.

Розвиваюче предметно-просторове середовище повинне містити атрибути, які зможуть забезпечити придбання предметно-практичного й чуттєвого досвіду і перенесення його в ігрові та практичні ситуації; формування пізнавального орієнтування в навколишньому просторі. Сюди відносяться: дидактичні ігри; ігри на встановлення причинно-наслідкових зв'язків між зображуваними предметами і явищами.

Створення розвиваючого предметно-просторового середовища, враховує особливості і характер порушень здоров'я дітей з особливими освітніми потребами, сприятиме їх включенню в соціальне життя, дозволить їм бути успішними, відчувати власну безпеку і причетність до життя. У дитини з особливими освітніми потребами з'являється можливість природного переходу до більш складних відносин з соціумом. Крім того, для інших дітей це можливість вчитися розуміти і цінувати розмаїття суспільства, краще ставитися один до одного, усвідомити, що таке соціальна справедливість.

Для організації та проведення корекційних заходів необхідно знати деякі особливості розміщення дидактичного матеріалу. При підборі матеріалу для дітей з порушеннями зору треба враховувати його розміри, контрастність кольорів; для дітей з важкими зоровими порушеннями підбирати виражену, легко відчутну тактильну поверхню.

Вимоги до матеріально-технічного забезпечення орієнтовані не тільки на дитину, але і на всіх учасників освітнього процесу. Це обумовлено більшою, ніж в нормі, необхідністю індивідуалізацією процесу освіти дітей з особливими освітніми потребами. Специфіка даної групи вимог полягає в тому, що всі залучені в процес освіти дорослі повинні мати необмежений доступ до спеціального ресурсному центру в освітньому закладі, де можна здійснювати підготовку необхідних індивідуалізованих матеріалів для процесу навчання дитини з особливими освітніми потребами. Повинна бути забезпечена матеріально-технічна підтримка процесу координації та взаємодії фахівців різного профілю і батьків, залучених в процесі освіти.

Висновок. Викладене дає підстави для здійснення деяких теоретичних узагальнень.

1. Професійна підготовка майбутнього учителя початкової школи до організації інклюзивного навчання повинна бути спрямована на формування спеціальних умінь для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації інклюзивного навчання буде сприяти впровадженню інноваційних професійних програм, завдяки яким фахівці на практиці будуть розвивати необхідні вміння та навички, формувати компетенції. Готовність педагогів до реалізації інклюзивної освіти, дозволить досягти однієї з найважливіших цілей державної політики - забезпечити повноцінну освіту, інтеграцію в соціум осіб з особливими освітніми потребами.

Перспективними розвідками авторів є обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутнього учителя початкової школи до організації інклюзивного навчання.

Джерела

1. Алёхина С.В. Психолого-педагогические исследования инклюзивного образования в практике подготовки магистрантов *Психологическая наука и образование*. 2015. т. 20. № 3. С. 70-76.

2. Бакуліна О.С., Тернопільська В.І. Особливості застосування освітніх технологій у формуванні мобільності студентів. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. p. 370-385.

3. Бобрицька В.І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5-6. С. 7-11.

4. Бобрицька В.І. Подолання негативного стереотипу сприйняття суспільством дітей з інвалідністю як ключова проблема інклюзивної освіти в Україні. *Виклики постколоніалізму: філософія, релігія, освіта*: матер. II Міжнар. наук.-практ конф., 18-19 травня 2017 року, НПУ імені М. П. Драгоманова, м. Київ. К.: НПУ імені Драгоманова, 2017. С. 31-32.

5. Бобрицька В.І. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3-4. С. 53-58.

6. Семаго Н.Я., Семаго М.М., Семенович М.Л., Дмитриева Т.П., Аветина И.Е. Инклюзивное образование как первый этап на пути к включающему обществу. *Психологическая наука и образование*. 2011. № 1. С. 51–59.
7. Тернопільська В.І., Коломієць Т.В., Піонтківська І.О. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль : Богдан, 2014. 264 с.
8. Тернопільська В. І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2012. Вип. 9. С. 208-213.
9. Тернопільська В.І. До питання виховання учнів молодшого шкільного віку // Молода наука України. *Перспективи та пріоритети розвитку*. 2014. С. 109-112.
10. Тернопільська В.І. Теоретичні засади реалізації ціннісного підходу у вихованні особистості. *Нові технології навчання*. 2016. Вип. 88. с. 2. С. 118–121.
11. Хафизуллина И.Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08/ Астрахань, 2008. 237 с.
12. Хитрюк В.В. Инклюзивная готовность педагога: генезис, феноменология, концепция формирования: монография. Барановичи: БарГУ, 2015. 276 с.

The article reveals the main meaning of the concept «readiness of the future primary school teacher to organize inclusive education». The conditions for organizing the process of inclusive education of children with special educational needs are described. It is noted that the professional training of future primary school teachers for the organization of inclusive education should be aimed at the formation of special knowledge, skills to work with children with special educational needs and the creation of a developing subject-transforming environment.

Keywords: *inclusive education, educational institutions, future primary school teacher, professional readiness, children with special educational needs.*

Бобрицька В. І.,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та науки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
доктор педагогічних наук, професор

Тихонова Т. І.,
студентка 12 групи заочної форми навчання
факультету педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
Спеціальність «Початкова освіта»

ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто особливості професійної та особистісної підготовки майбутніх учителів початкової школи до діяльності в інклюзивному середовищі. Визначено основні змістові компоненти готовності вчителя початкової школи до діяльності в інклюзивному середовищі. Встановлено, що однією з ефективних умов успішної реалізації системи інклюзивної освіти є професіоналізм педагога, який готовий до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивне середовище, початкова школа, майбутній учитель початкової школи, професійна готовність, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Реформування і модернізація системи освіти в Україні вимагають приведення її у відповідність з цивілізаційними викликами, зокрема й щодо забезпечення доступу до загальноосвітнього простору та якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами. Причому усталення інклюзивної парадигми у межах Нової української школи зумовило суспільний запит на підготовку вчителів, які спроможні швидко і якісно включитися у професійну діяльність в інклюзивному освітньому середовищі та окреслило їхню недостатню готовність до роботи в умовах інклюзивної освіти. Відповідно до положень законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020), а також «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.) визначено завдання щодо підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності майбутнього вчителя, наголошено на важливості його готовності до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Аналіз наукових досліджень. Натепер накопичено достатній обсяг результатів наукових досліджень, які забезпечують наукові передумови для теоретичного осмислення феномену підготовки фахівців до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти, зокрема: окреслено теоретико-методологічні та філософські аспекти інклюзивної освіти (А.-С. Armstrong, D. Armstrong, J. Deppeler, L. Florian, D. Goodley, D. Harvey, T. Loreman, J. McLeskey, F. Polat, K. Runswick-Cole, E. Spandagou, J. Rix, N. Waldron, A. Колупаєва, М. Малофеев, Н. Назарова, М. Семаго, В. Синьов, О. Таранченко, А. Шевцов та ін.); розроблено стратегії супроводу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (D. Chambers, J. Deppeler, L. Florian, C. Forlin, J. Gravel, D. Gordon, D. Harvey, T. Loreman, J. Katz, D. Rose, С. Альохіна, В. Бондар, Е. Данілавічюте, І. Дмитрієва, В. Засенко, Л. Коваль, А. Колупаєва, І. Луценко, С. Миронова, М. Семаго, Н. Семаго, В. Синьов, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко, І. Татяничикова, О. Федоренко, А. Шевцов та ін.).

Метою дослідження є розкриття змістових характеристик готовності особливостей майбутнього вчителя початкової школи до діяльності в інклюзивному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Насьогодні інклюзивна освіта розглядається як один із найбільш перспективних напрямів розвитку системи освіти дітей з особливими освітніми потребами. У зв'язку з цим професійна підготовка майбутнього педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти стає пріоритетним завданням сучасного суспільства і держави.

Інклюзивна освіта надає широкі можливості для соціальної адаптації дітей з проблемами в розвитку: дозволяє дітям проживати в сім'ї разом з батьками, а не в установах інтернатного типу, забезпечує постійне спілкування з однолітками, які мають нормальний рівень розвитку.

Особливості організації навчально-виховного процесу закладу загальної середньої освіти в умовах інклюзивної освіти зумовлюють необхідність спеціальної підготовки педагогів, зокрема, вони повинні знати основи корекційної педагогіки і спеціальної психології, особливості психо-

фізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, методики і технології організації освітнього та реабілітаційного процесу для таких дітей.

Особистості вчителя, який здійснює свою професійну діяльність в умовах інклюзивної освіти, відводиться визначальна роль, оскільки він не просто має бути на високому рівні здійснювати навчально-виховний процес, формувати у дитини з проблемами розвитку комплекс необхідних знань, умінь і навичок, а надавати їй допомогу в соціальній адаптації, у встановленні контактів з навколишнім світом, оточуючими людьми. Для успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами педагог повинен володіти певними особистісними якостями, а саме: милосердям, емпатією, толерантністю, тактовністю, терпимістю, психологічною стійкістю, оптимізмом. Величезне значення має професійна культура педагога, його психолого-педагогічна готовність працювати з усіма без виключення дітьми.

Отже, одним з найважливіших умов успішної реалізації системи інклюзивної освіти є професійне педагогічне співтовариство, кожний член якого готовий до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, володіє набором особистісних якостей, орієнтований на гуманістичну установку виховання, готовий постійно самовдосконалюватися, цілеспрямовано підвищувати рівень своїх професійних компетенцій, щоб відповідати запитам сучасного суспільства.

Так, А. Валицька, В. Рабош вважають, що фахівець в сфері інклюзивної освіти повинен бути гуманістичною особистістю, володіти високою моральною культурою, присвячувати своє життя служінню, допомогти дітям [6].

Провівши аналіз наукових праць вчених зазначимо, що, дійсно, останнім часом багато уваги приділяється темі інклюзивної освіти в Україні. Проте недостатній рівень професійної підготовки майбутніх вчителів до педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти не дозволяє повноцінно реалізувати концепцію інтегрованої освіти в практичному житті. Для вирішення існуючих проблем необхідна координація роботи державних, громадських організацій і закладів освіти.

Причому у нових умовах педагог не може обмежитися знаннями освітніх стандартів, основних освітніх програм і традиційних технологій навчання. Наявних знань, умінь і навичок виявляється недостатньо. Розвиток системи інклюзивної освіти потребує внесення коригувань і змін в організацію підготовки майбутніх педагогів.

На думку С. Сабельникова, в умовах реалізації інклюзивної освіти необхідно дотримуватись особливих вимог до професійної та особистісної підготовки педагогів, яка включає не тільки базовий (предметні, методичні та інші знання, вміння і навички), але й спеціальний компонент професійної кваліфікації. При цьому зміст спеціального компонента підготовки має бути націлений на формування у майбутніх педагогів як знання про сутність інклюзивної освіти, так і вміння реалізувати різні способи педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища [8].

У зміст професійної підготовки вчителя С. Альохіна включає також і підготовку психологічну, в основу якої закладено процес формування мотиваційної готовності: моральних принципів педагога в щодо інклюзії, здатності емоційного прийняття учнів з порушеннями в розвитку і ін. [1].

На наш погляд, в контексті професійної підготовки педагога в інклюзивному середовищі доцільно виділити такі змістові компоненти: 1) гностичний компонент (спеціальні знання, необхідні педагогу для здійснення інклюзивної освіти); 2) діяльнісний компонент (вміння проектувати навчальний процес для спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами і здорових однолітків); 3) рефлексивний компонент (оцінка і осмислення доцільності та ефективності своєї діяльності); 4) соціально-педагогічний компонент (сукупність професійно-важливих якостей, необхідних для роботи в інклюзивному середовищі).

Зокрема, гностичний компонент розкладаємо в контексті теоретичної готовності педагога, що включає сукупність психолого-педагогічних і спеціальних знань, здатності педагогічно мислити, наявність комплексу аналітичних, прогностичних, проєктивних, а також рефлексивних умінь. Окреслені вміння є взаємозалежними, оскільки вони послідовно змінюються, що в підсумку становить узагальнений процес розумової діяльності педагога.

Діяльнісний компонент підготовки майбутнього вчителя до діяльності в інклюзивному середовищі презентується психолого-педагогічними, методичними та комунікативними вміннями.

До психолого-педагогічних умінь відносно проектувально-прогностичні, організаторські, діагностичні, дослідницькі, прикладні. До методичних можна віднести такі вміння, як розробка конспектів уроків відповідно до вимог, володіння формами, методами роботи, активізації пізнавальної діяльності школярів, розвитку їх творчих здібностей, здатність до здійснення індивідуального підходу у навчанні учнів, створення умов для їх повноцінного розвитку, виховання і навчання.

Формування комунікативних умінь має особливе значення в професійній підготовці майбутніх учителів до забезпечення корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливими освітніми потребами на рівні початкової школи. Визначення комунікативних умінь як особливо значимих, підкреслюється тим, що є основною одиницею, структурною клітинкою педагогічної діяльності, оскільки спілкування спирається на діалог, як найбільш оптимальну форму суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя і учня, що відображає його демократичний характер.

Рефлексивний компонент виявляється у здатності майбутнього учителя оцінювати й прогнозувати результати як своїх дій, так дій учнів й здійснювати самооцінку.

Особистісний компонент характеризує ступінь морально-педагогічної готовності майбутнього вчителя до забезпечення корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливими освітніми потребами на рівні початкової школи, відображає рівень сформованості ціннісних орієнтацій, інтересу до професії, рівень розвитку мотивації до діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Висновок. Викладене дає підстави для здійснення деяких теоретичних узагальнень.

1. Одним з ефективних умов успішної реалізації системи інклюзивної освіти є професіоналізм педагога, який готовий до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, володіє набором особистісних якостей, орієнтований на гуманістичну установку виховання, здатний до постійного самовдосконалення, цілеспрямовано підвищення рівня своїх професійних компетенцій.

2. Особистості вчителя, який здійснює свою професійну діяльність в умовах інклюзивної освіти, відводиться визначальна роль, оскільки він не просто повинен бути здатний на високому рівні здійснювати навчально-виховний процес, формувати у дитини з особливими освітніми потребами комплекс необхідних знань, умінь і навичок, а надавати їй допомогу в соціальній адаптації, встановленні контактів з навколишнім світом, оточуючими людьми. Величезне значення має професійна культура педагога, його психолого-педагогічна готовність працювати з усіма без винятку дітьми.

Перспективними розвідками авторів є обґрунтування науково-методичних підходів до розроблення корекційно-розвиткових занять у початковій школі з метою створення практичного підґрунтя для їх апробації студентами під час виробничої науково-педагогічної практики на факультеті педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, а потім – у професійній й діяльності вчителів початкових класів.

Джерела

1. Алехина С.В. Подготовка педагогических кадров для инклюзивного образования. *Педагогический журнал Башкортостана*. 2013. №1(44). С. 26-32.
2. Бакуліна О.С., Тернопільська В.І. Особливості застосування освітніх технологій у формуванні мобільності студентів. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. p. 370-385.
3. Бобрицька В.І. Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5-6. С. 7-11.
4. Бобрицька В.І. Подолання негативного стереотипу сприйняття суспільством дітей з інвалідністю як ключова проблема інклюзивної освіти в Україні. *Виклики постколоніалізму: філософія, релігія, освіта: матер. II Міжнар. наук.-практ конф.*, 18-19 травня 2017 року, НПУ імені М. П. Драгоманова, м. Київ. К.: НПУ імені Драгоманова, 2017. С. 31-32.
5. Бобрицька В.І. Державна освітня політика України у сфері освіти осіб з особливими потребами. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 3-4. С. 53-58.
6. Валицкая А.П., Рабош В.А. Инклюзивное образование образование для всех. *Социальная педагогика*. 2009. № 1. С. 18-22.
7. Емельянова Т.В., Александров Ю.М. Основы инклюзивного образования: практикум. Тольятти: Изд-во ТГУ, 2014. 69 с.
8. Сабельникова С.И. Разработка и реализация индивидуальной образовательной программы для детей с ограниченными возможностями здоровья в начальной школе: методические рекомендации для учителей начальной школы / под ред. Е.В. Самсоновой. М.: МГППУ, 2012. 84 с.
9. Тернопільська В.І., Коломієць Т.В., Піонтьківська І.О. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль : Богдан, 2014. 264 с.
10. Тернопільська В. І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2012. Вип. 9. С. 208-213.
11. Тернопільська В.І. До питання виховання учнів молодшого шкільного віку // *Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку*. 2014. С. 109-112.
12. Тернопільська В.І. Теоретичні засади реалізації ціннісного підходу у вихованні особистості. *Нові технології навчання*. 2016. Вип. 88. с. 2. С. 118–121.

The article considers the features of professional and personal training of future primary school teachers to work in an inclusive environment. The main semantic components of the readiness of primary school teachers to work in an inclusive environment are identified. It is established that one of the effective conditions for the successful implementation of the system of inclusive education is the professionalism of the teacher who is ready to work with children with special educational needs.

Keywords: *inclusive environment, primary school, future primary school teacher, professional readiness, children with special educational needs.*

*Гомілко О. Є.,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
факультету менеджменту освіти та науки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ЯК ЗМІНА ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Концепція навчання та освіта дорослих (НОД) принципово відрізняється від традиційних уявлень про освіту тим, що вона містить у собі вікову визначеність. Зазвичай процес навчання розглядають як процес передачі знань від старшого покоління молодшому. Відтак основним здобувачем освіти вважають дітей та молодь, для котрих процес самовизначення є незавершеним. У випадку навчання дорослих маємо справу із принципово іншою освітньою настановою, коли навчальний процес має орієнтуватись вже на сформовану людську особистість, але відкрито до змін. Відповідно практики та механізми такого навчання передбачають врахування 1) антропологічного критерію (вік, стать, здоров'я); 2) ідентичності (гендерна, національна, громадянська); 3) професійного рівня (базова освіта, досвід, технічні навички). Таким чином, концепція НОД виходить за межі традиційних уявлень про освіту, головним чином, у визначенні особистісної якості її здобувача.

Вік як антропологічна подія. Варто зазначити, що вік людини – це подія, в котрій особистість постійно перебуває. Причому зміст цієї події не є суто природним. Різні вікові періоди отримують відмінне культурне вираження. Дитинство, молодість чи зрілість – це не лише фіксації прожитих років, а стадії розвитку особистості, котра переходить від одного обшару соціальних та екзистенційних можливостей до іншого. Кожній культурі властива своя вікова стратифікація: одній віковій страті надається перевага, інша – дискримінується; для різних страт культурою висувуються відмінні одне від одного життєві завдання тощо. Приміром, традиційним суспільствам архаїчної доби властиве соціальне домінування людей похилого віку, тобто явище геронтократії. Натомість індустріальне суспільство з його наголосом на динамічності життя створює переваги для молодості. Воно надає молодості й пов'язаним із нею антропологічним якостям – енергії, завзятості, відкритості, ініціативності тощо – значення загальнокультурних домінант, а відповідно – перспектив успіху у різних сферах життя.

Актуалізація НОД свідчить про тенденцію подолання вікової асиметричності, дискримінаційний зміст котрої позначають поняттям ейджизм. Ейджизм означає дискримінацію людини на підставі віку. Воно було запропоновано у 1969 році американським геронтологом Робертом Батлером для позначення дискримінації однієї вікової групи іншою на підставі невідповідності першої тим домінуючим соціальним цінностям та нормам, котрі визначають успішність, продуктивність тощо. У сучасному суспільстві спостерігається негативно-зневажливе ставлення до людей похилого віку. А проте, ейджизм може проявлятися до будь-якого віку в залежності від культурних пріоритетів.

Введення у концепцію НОД вікового аспекту потребує принципового переосмислення феномену освіти на підставі врахування її антропологічної складової. Для останньої людина це жива тілесна істота котра, з одного боку, відносно завершена, а з іншого – постійно потребує вдосконалення. Звідси випливає її ідентична урізноманітненість. З огляду на антропологічну складову НОД важливим напрямом його розробки є імплементація гендерного підходу, котрий дає можливість взяти до уваги гендерну відмінність людей. Гендерний критерій НОД окрім традиційного гетеросексуального поділу на чоловіків та жінок НОД має брати до уваги інші гендерні ідентичності та рівень їх соціального визнання.

Враховуючи чутливість даного питання для українців, вважаємо, що саме завдяки освіті його сприйняття мало б стати більш поміркованим. Тривожним сигналом стосовно можливості порушення конституційних норм та міжнародних правових стандартів у сфері прав людини є інформація у ЗМІ про реєстрацію проєкту Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за пропаганду гомосексуалізму та трансгендеризму № 3917», котра, на думку їх авторів, «може негативно вплинути на фізичне чи психічне здоров'я, моральний чи духовний стан розвитку людини». Водночас, на переконання Уповноваженої Верховної Ради з прав людини Людмили Денісової, даний *законопроект «суперечить міжнародним зобов'язанням України у сфері забезпечення рівності прав і свобод та боротьби з ксенофобією та нетерпимістю, що на сьогодні є одним із пріоритетних завдань реалізації європейського вектора розвитку нашої країни»* [Див. 2].

Стамбульська конвенція Ради Європи має безпосереднє відношення до НОД. Не маючи на меті аналізувати дискусію навколо питання ратифікації Україною даної конвенції зауважу, що

ігнорування гендерного питання у політиці НОД загострює проблему. Політика НОД має визначити свою позицію та відповідальність за якість здобутої освіти. Мова йде про ціннісні та громадянські настанови. Про проблемність гендерної політики в Україні свідчить наступний факт. На жаль, на конференції Британської асоціації слов'янських та східно-європейських студій (BASEES/2018) у Кембриджському університеті у виступі Далі Ленарте, голови Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW), котрий було присвячено гендерній рівності у постсоціалістичному регіоні, було згадано про посилення антигендеризму в Україні [Див. 4]. Зазначу, що антигендеризм виник як реакція на рух за права жінок та набув широкого розповсюдження у багатьох країнах, головним чином із антизахідною та «євразійською» налаштованістю. Антигендеризм виражає консервативні тенденції в суспільстві, прикриваючись гаслами захисту традиційних гендерних ролей та ідентичностей, а також християнських цінностей родини.

Відомо, що донині Стамбульська конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству не є ратифікованою та все ще зазнає гострої критики в Україні. Занепокоєність серед українських політичних та релігійних діячів викликає визначення в Стамбульській конвенції поняття гендеру. Вони переконані, що протидія домашньому насильству має спиратися на моральні християнські засади, котрі впливають із розуміння людської природи як єдності чоловіка та жінки. Тоді як запроваджене у Стамбульській конвенції поняття гендеру, з їхньої точки зору, суттєво його спотворює, пропонуючи замість орієнтації на природні характеристики гендеру апелювати до самоідентичності людини. Загрозу такого визначення гендеру українські політичні та релігійні діячі вбачають у тому, що українське законодавство внаслідок ратифікації Стамбульської конвенції буде змушене тлумачити такі поняття, як гендер, гендерна рівність чи гендерна політика, не в сенсі рівності чоловіків та жінок, але в інтересах *особистості* у відповідності до її *самоідентичності*. На їхню думку, тлумачення гендеру на користь самоідентичності особистості може сприяти виробленню нових гендерних ролей та більшій поширеності одностатевих стосунків через вплив освіти. Бо ратифікація Стамбульської конвенції зобов'язує країну в освітньому процесі висвітлювати теми нетипових гендерних ролей.

Таким чином, гендерна політика НОД змушена обирати між антигендеризмом чи Стамбульською конвенцією. Ратифікація останньої розширює гендерне представництво дорослих, а тому потребує суттєвого переосмислення навчальних потреб різних гендерних категорій. Нагадаю, що поняття гендеру використовують для визначення соціокультурної форми існування статей: чоловік та жінка – не як природні, а як соціокультурні сутності. Тоді як стать визначають на підставі тілесних, органічних та психофізіологічних ознак. На відміну від статі, гендер виводять із соціальних, культурних та історичних інтерпретацій статі. Зміст поняття гендеру залежить від способу розуміння природи статі. Розкриття залежності гендеру від статі складає одну з центральних проблем феміністичної теорії. Бо саме жінки найбільш потерпають від гендерних стереотипів, упереджень та утисків.

НОД у освітній політиці Єврокомісії НОД (Adult learning and education) виділено в окрему рубрику, що підкреслює його значущість. Політику ЄС у галузі НОД вибудовано у напрямку подолання таких спільних викликів як старіння людства, технологічний поступ та посилення конкуренції на глобальному рівні, необхідність адаптації до нових технологічних умов. Значущість НОД визначено низкою причин. Розширення перспектив працевлаштування дорослих людей – це одна із первинних. Згідно положень Єврокомісії, НОД спрямовано на здобуття навичок, котрі мають універсальну вжитковість, а тому можуть бути застосовані у вирощенні різного роду життєвих проблем, зокрема, у різних професійних сферах. Це так звані трансферні навички (transferable skills). До останніх зараховують критичне мислення, котре уможливило відмову від застарілих та регресивних стереотипів та уявлень у різних сферах життя, зокрема, гендерній. Також у положеннях Єврокомісії зазначено, що НОД робить свій вагомий внесок у вдосконалення соціальних зв'язків та формування активної громадянської позиції. А тому, НОД має значно більший спектр завдань, ніж професійне зростання. Відповідно, основні цілі НОД не обмежено виходом на ринок праці та професійним зростанням. Важливим призначенням НОД також є 1) особистісне зростання, 2) розвиток критичного мислення, 3) вдосконалення соціальної когерентності (гендерної, вікової, тілесної/ за станом здоров'я тощо) та 4) сприяння громадянській активності.

Цілі НОД значною мірою співпадають із призначенням трансформативної освіти, котру визначають як один із напрямів розробки теорії НОД. Українська дослідниця філософії трансформативної освіти для дорослих Людмила Горбунова вважає, що «трансформативне навчання переважно приділяє увагу когнітивному процесу, по-новому залучаючи комунікативну складову в навчальний процес. Ментальні конструкції досвіду, внутрішні смисли і рефлексія є загальними елементами цього підходу, спрямованого на розуміння того, як ми осмислюємо наше життя і як ми приходимо до зміни особистісної когнітивної та ціннісної структури через осмислення нашого досвіду. Тобто трансформативне навчання розглядає навчання дорослих як теорію зміни

індивідів, залежну від їх життєвого досвіду і від більш зрілого рівня їх когнітивного досвіду» [1, с. 426-427].

Такі зміни особистісної когнітивної та ціннісної структури є принципово необхідними для адаптації на ринку праці у нових конкурентних умовах діджиталізованої економіки. Базована на цифрових комп'ютерних технологіях діджиталізована економіка ставить серйозні проблеми перед дорослими людьми, котрі переважно сприймають цифровий світ як штучний та загрозовий. Ось чому важливим завданням НОД є перетворення цифрового світу у природне (відповідно людській природі) середовище. Пом'якшення стресу від технологічної зміни культури потребує глибоких людських змін, а не лише «підвищення кваліфікації». Розуміння того, що в процесі навчання людина може зазнавати кардинальних змін пов'язують із давніми часами. Так, Арістотель говорить про *фронесіс* як освітню стратегію, котра спрямована на вироблення «добросесного інтелекту» як визначеного життєвим досвідом та модусом відповідальності типу розуміння людських речей. Значення поняття *фронесіс* полягає в його трансформативному ресурсі, котре в поєднанні з теорією трансформативної освіти Мезіроу обґрунтовує концепт — навчання впродовж життя. Для Арістотеля та Мезірова моральна освіта не означає миттєвого схоплення вимог розуму та моралі. Стати моральним можна завдяки всеохопному освітньому процесу, котрий робить нашу моральну активність концептуально можливою, практично реальною та життєво значущою справою. Всеохопність освіти потребує само-пізнання та само-трансформації, що посилює значення інформальної освіти.

Проект закону України «Про освіту дорослих» вказує на актуальність НОД для української освіти. [Див. 3]. Як сказано в преамбулі до нього «цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування освіти дорослих в Україні, створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, інститутів громадянського суспільства, закладів освіти, роботодавців, інших заінтересованих сторін з метою забезпечення права дорослої особи на освіту впродовж життя, розвитку особистісних, громадянських та професійних компетентностей людини відповідно до її індивідуальних потреб, потреб суспільства, економіки і держави».

Важливим питанням стає, питання про методи досягнення задекларованої мети. А це залежить значною мірою від концепції закону. Освіта дорослих у проекті визначено наступним чином: це «частина освіти впродовж життя, освіта, яку добровільно здобуває доросла особа з метою набуття соціальних, культурних, громадянських, особистісних, професійних та інших компетентностей, знань, умінь та навичок». Як видно, у даному визначенні не згадано про гендерні потреби людей та інші парадигмальні відмінності НОД від традиційної освіти. В цілому у даному проекті жодного разу не звучать такі поняття як гендер, жінка тощо. Складається враження, що текст проекту призначено для позагендерної абстрактної дорослої особи, котру не стосується ні сексизм, ні ейджизм, ні інші дискримінаційні чинники. Також варто пам'ятати, що даний проект Закону стосується України — держави, котра все ще потерпає від пост-тоталітарних та пост-колоніальних дискурсів та практик. Особливо це стосується ставлення до жінок та літніх людей. Очевидно, що, апелюючи у тексті проекту до дорослої особи як людини, котра досягла повноліття, навряд чи можна виокремити потреби цих категорій людей. Проте, важливо, що НОД заявило на законодавчому рівні.

Джерела

1. Горбунова, Л. (2015) Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики, Суми: Університетська книга, 710 с.
2. Бушковська, Н. (2020) Офіс омбудсмена засуджує бажання «слуг народу» штрафувати за «пропаганду гомосексуалізму» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/07/27/241773/>
3. Закон України «Про освіту дорослих». Проект (2020). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-zakonu-ukrayini-pro-osvitu-doroslih>
4. [ba]sees] British association for Slavic and East European studies (2018) BASEES Annual Conference, 13–15 April 2018 Fitzwilliam College – Churchill College, Cambridge, United Kingdom, Routledge Taylor & Francis Group.

Олефіренко Т. О.,
декан факультету педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова, кандидат
педагогічних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

У статті виокремлено низку об'єктивних завдань, які визначено як актуальні проблеми підготовки майбутнього вчителя до розвитку професійної кар'єри, а саме: 1) вища освіта в темпах свого розвитку має відповідати, а точніше випереджати соціально-економічний розвиток суспільства; 2) учитель-початківець після завершення навчання у педагогічному закладі вищої освіти (ЗВО) має мати розвинуті окрім професійних (*hard skills*) ще й універсальні/гнучкі навички (*soft skills*), які уможливають більш швидку й результативну адаптацію у динамічному професійному освітньому середовищі; 3) організація й змістовий контент освітнього процесу у педагогічному ЗВО мають бути спрямовані на формування у майбутніх учителів значущої взаємозалежності між тим, що вони вивчали, і тим, що вони мають виконувати у професійній діяльності; 4) розроблення й удосконалення освітніх програм на першому і другому рівнях вищої педагогічної освіти має відбуватися з урахуванням запитів внутрішніх й зовнішніх стейкхолдерів.

Ключові слова: розвиток професійної кар'єри; майбутній учитель; підготовка у педагогічному закладі вищої освіти.

Постановка проблеми та її актуальність. Особливості розвитку сучасного цивілізаційного процесу актуалізують нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців в освітньому процесі закладів вищої освіти (ЗВО). Це певною мірою стосується й майбутніх учителів, які мають бути готовими до професійної діяльності у швидко змінюваному світі, бути конкурентними на ринку освітніх послуг, що динамічно розвивається. З огляду на це, підготовка учителя до саморозвитку й успішної самореалізації у професії тісно пов'язана зі встановленням певного співвідношення між сферою освіти й сферою професійної праці, що й визначить в подальшому успішність кар'єрного зростання особистості [1, с. 20]. Тож, підготовка ще на етапі навчання у ЗВО майбутнього педагога до розвитку професійної кар'єри є актуальною й своєчасною, оскільки дає змогу учителю-початківцю краще зрозуміти специфіку майбутньої трудової діяльності шляхом формування так званих гнучких навичок (*soft skills*), що дають змогу особистості швидко адаптуватися до нових умов, вирішувати нестандартні завдання тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що питання розвитку готовності майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри були предметом наукового дослідження багатьох вітчизняних учених, серед яких А. Братанич, Н. Гончарова, Т. Канівець, В. Лозовецька та інші. Відзначимо також ґрунтовний внесок фахівців Інституту професійно-технічної освіти НАПН України в дослідження теоретичних й прикладних аспектів формування готовності учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри, розкриття особливостей саморозвитку майбутніх кваліфікованих фахівців у контексті проблеми формування готовності до планування професійної кар'єри [6]. Автором статті схарактеризовано педагогічні аспекти використання тренінгів при підготовці майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри [3], обґрунтовано принципи підготовки майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри [4], здійснено психолого-педагогічний аналіз феномену професійної кар'єри вчителя [5], що є теоретичною базою для здійснення цієї наукової розвідки. Проте виокремлення актуальних проблем підготовки майбутнього вчителя до розвитку професійної кар'єри потребують додаткового наукового осмислення й аналізу, що й обґрунтовує доцільність здійснення цього локального дослідження.

Мета статті – виокремити актуальні проблеми підготовки майбутнього вчителя до розвитку професійної кар'єри.

Викладення основного матеріалу дослідження. Система підготовки майбутніх учителів є складним багатоаспектним явищем, що характеризується низкою показників, серед яких пріоритетне значення мають самореалізація особистості у професійній діяльності, готовність до розвитку кар'єри у сфері освіти. Натепер від учителя як ключового суб'єкта освітнього процесу вимагаються якості управлінця, лідера, організатора, який повинен володіти набором компетентностей, що дають змогу виконувати узагальнені виробничі завдання педагога. Водночас, професійне поле сучасного вчителя не обмежується тільки сферою повної загальної середньої освіти, адже він може працювати в системі спеціальної освіти, виконувати функцію тьютора в умовах дистанційної освіти, здійснювати взаємодію між учнями і освітніми організаціями, брати участь в перспективному плануванні позашкільної діяльності дітей тощо. На перший план

виходять інші ролі педагога – фасилітатора (активного помічника в процесі самоосвіти), інтерпретатора, комунікатора, менеджера освітнього процесу, ініціатора навчальних дій, генератора ідей, координатора спільних зусиль, тьютора [2, с. 80]. При цьому компетентності, необхідні для їх виконання, не можуть бути сформовані ні за допомогою освоєння предметного змісту галузі освіти, ні за допомогою освоєння прикладних педагогічних знань. Тож, у педагогічному ЗВО освітній процес має бути організований так, щоб майбутні учителі ще в період навчання набували впевненості, що їхній інтелектуальний та творчий потенціал буде затребуваним на ринку освітніх послуг. У студентів повинні бути сформовані не тільки професійні знання, вміння та навички (hard skills), але й певні особистісні якості, такі як гнучкість, готовність до змін, вміння швидко й ефективно адаптуватися до нових умов, розвинуті професійна спрямованість, особистісна готовність професійно реалізувати себе в сучасних умовах реформування системи освіти (soft skills).

Слід зазначити, що у сучасних умовах розвитку освіти також відбувається трансформація об'єкта і предмета діяльності вчителя. У традиційному розумінні об'єктом педагогічної діяльності є освітній процес, предметом – закономірності цього процесу. Об'єкт і предмет діяльності вчителя закладу повної загальної освіти наразі інші, оскільки вони набувають характеру близького до діяльності менеджера по управлінню персоналом; об'єктом є особистість учня в освітньому процесі, особистісного становлення, професіоналізації; предметом – основні закономірності та чинники, що визначають поведінку учня, групи учнів в умовах спільної навчальної діяльності. Іншими словами, в сучасній сфері загальної освіти, в умовах запровадження профільного навчання учнів, необхідні кадри, які здійснюють взаємозв'язок між двома системами – трудовою сферою і освітньою системою, готують молоде покоління до принципово нових умов діяльності, взаємовідносин, позиціонування себе в іншій ролі – учасника соціально-виробничих відносин. В цьому випадку на перший план виходять не академічні пріоритети (академічні рейтинги, традиційні способи набуття знань – увага, слухання, розуміння, відтворення тощо), а розвиток професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця, здатності критично оцінити застосовність знань на практиці.

Насамкінець зазначимо, що підготовка майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри є процесом, який має очевидні й приховані вияви. Передусім, він тісно пов'язаний з видами професійної діяльності, до яких готується майбутній учитель. Звідси виникає необхідність виявлення специфічних принципів побудови професійної кар'єри, що відбивають специфіку змістовного об'єкта його педагогічної діяльності, які є одночасно і вимогами до просування на ринку праці.

Висновки. Включення теоретичних й прикладних завдань підготовки майбутнього вчителя до розвитку професійної кар'єри до змісту освітнього процесу у педагогічному ЗВО зумовлюється низкою об'єктивних викликів, які можемо визначити як актуальні проблеми досліджуваного феномену, а саме:

- 1) вища освіта в темпах свого розвитку має відповідати, а точніше випереджати соціально-економічний розвиток суспільства;
- 2) учитель-початківець після завершення навчання у педагогічному ЗВО має мати окрім професійних (hard skills) розвинуті ще й універсальні/гнучкі навички (soft skills), зокрема самоорганізації, комунікації, адаптації, роботи в групі, когнітивної гнучкості, уміння приймати рішення й мати власну думку, лідерських здібностей тощо), які уможливають більш швидко й результативно організувати й змістовий контент освітнього процесу у педагогічному ЗВО мають бути спрямовані на формування у майбутніх учителів значущої взаємозалежності між тим, що вони вивчали у ЗВО, і тим, що вони мають виконувати у професійній діяльності;
- 4) розроблення й удосконалення освітніх програм на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої педагогічної освіти має відбуватися з урахуванням запитів внутрішніх й зовнішніх стейкхолдерів, що забезпечить формування у студентів навичок прийняття рішень щодо їх професійного майбутнього, об'єктивних ставлень до викликів ринку освітніх послуг й вимог працедавців тощо.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у здійсненні порівняльного аналізу особливостей застосування електронних навчальних курсів з підготовки майбутніх учителів до розвитку професійної кар'єри на різних рівнях вищої освіти – бакалаврському, магістерському, докторському.

Джерела

1. Бобрицька В.І. Професійна підготовка магістрів у галузі освіти в Україні: сучасні виклики, проблеми, знахідки. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.* К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2017. Вип. 1(10). С 20-23.
2. Жукова О. А. Принципы дидактики высшей школы: проблема первенства в системе иерархии. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. 2014. № 7–8. С. 79–83. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/printsipy-didaktiki-vysshey-shkoly-problema-pervenstva-v-sistemeierarhii>

3. Олефіренко Т. О. Використання тренінгів при підготовці майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. Голов. Ред.. О. П. Кивлюк. Київ : «Видавництво «Гілея», 2019. Випуск 17 (10). С. 46-54.
4. Олефіренко Т. О. Принципи підготовки майбутніх учителів до побудови професійної кар'єри. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 4 (160). Серія: Педагогічні науки, Чернігів, 2019. С. 24 – 29.
5. Олефіренко Тарас. Психолого-педагогічний аналіз феномену професійної кар'єри вчителя. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. Професійна освіта: методологія, теорія та технології* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний вищий навчальний заклад імені Григорія Сковороди» - Переяслав-Хмельницький : СКД, 2019. Вип. 10. С. 207 – 222.
6. Формування готовності учнів ПТНЗ до вибору й реалізації професійної кар'єри : методичний посібник / [Закатнов Д. О., Орлов В. Ф., Вовковінський М. І. та ін.] ; за ред. Д. О. Закатнова. К. : ППО НАПН України, 2015. 188 с.

*Тернопільська В. І.,
професор кафедри теорії та технології
соціальної роботи Національного
педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова, доктор
педагогічних наук, професор*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті, на основі аналізу наукової літератури, розкривається зміст поняття «ціннісний підхід у професійній підготовці майбутнього фахівця». Характеризуються цінність як внутрішній, емоційно освоєний суб'єктом орієнтир діяльності майбутнього фахівця. Зазначено, що цінності поділяються на три категорії: матеріальні, духовні, суспільно-політичні. З'ясовано, що спрямованість особистості на певні цінності складає основу її ціннісних орієнтацій. Обґрунтовано, що професійна підготовка майбутнього фахівця опосередковується його ціннісними орієнтаціями.

***Ключові слова:** цінність, ціннісний підхід, майбутній фахівець, професійна підготовка, ціннісні орієнтації.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція України в європейські економічні структури, формування єдиного інформаційного простору, безперервні зміни в технологіях на ринку праці та збуту впливають на характер вимог, що пред'являються до якості підготовки професійних кадрів, формування їх ціннісної сфери. Професійна підготовка фахівців на основі ціннісного підходу виступає підґрунтям для їх соціально-професійної ідентифікації з конкретною галуззю і корпоративним оточенням. З огляду на це, складні інтегративні особливості процесу професійної підготовки особистості зумовлюють обґрунтування фундаментальних наукових підходів, зокрема ціннісного (аксіологічного).

На пріоритетності ціннісного підходу у професійній підготовці особистості наголошується у нормативних документах (законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року та ін.).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблеми застосування ціннісного підходу в педагогіці присвячені праці І. Беха, В. Бобрицької, Є. Бондаревської, В. Крижка, В. Огнев'юка, Л. Рувінського, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, Є. Шиянова, Н. Щуркової та ін.

Мета роботи – здійснити теоретичний аналіз особливостей реалізації ціннісного (аксіологічного) підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суттєву роль у професійній підготовці майбутнього фахівця відіграє рівень розвитку його ціннісно-сміслової сфери. Це пояснюється тим, що професійна діяльність належить до числа основних засобів побудови власного життєвого шляху особистості. Разом з тим, побудова такого шляху буде успішною за умови, коли професійна діяльність набуде особистісного смислу. Готовність до професійної діяльності передбачає сформованість у фахівця внутрішньої мотивації до якісного виконання ним професійних завдань, наявність професійних цінностей.

Розглядаючи роль ціннісного (аксіологічного) підходу у професійній підготовці, зазначимо, що він ґрунтується на понятті цінності й дає можливість з'ясувати якості й властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби окремого фахівця та суспільства. Предметом педагогічної аксіології виступає процес формування системи цінностей, ціннісних ставлень особистості. На думку І. Беха, цінності стають виховним фактором завдяки тому, що перетворюються у внутрішні спонуки (мотиви) поведінки особистості [4, с. 6].

В. Гінецинський визначає основними завданнями педагогічної аксіології дослідження всього різноманіття існуючих систем цінностей, розробку та обґрунтування системи методів і методик, що дозволяють урахувати реальні життєві системи цінностей, розробку та обґрунтування науково-методичного інструментарію, який дозволить виявити регулятивне значення системи цінностей [7]. Відтак, основою ціннісного підходу виступає теорія цінностей, розуміння людиною об'єктивного існування цінностей навколишнього світу. У філософії є спеціальний розділ – аксіологія – сфера, що розглядає об'єктивну дійсність й ставлення до неї людини. Особистість у процесі становлення своєї ціннісної сфери, постійно руйнує протиріччя між сформованим світом цінностей та антицінностями використовує цінності як інструмент своєї життєтворчості. Ціннісний підхід до світу є результатом самоствердження, самореалізації особистості. Світ, за такого підходу, виступає реальністю, освоєною людиною, перетвореною у зміст її діяльності, свідомості, особистісної культури.

Так, М. Каган аналізуючи виникнення аксіологічної думки, зазначає, що цінність – це внутрішній, емоційно освоєний суб'єктом орієнтир діяльності людини, а тому цінність сприймається ним як його власна духовна інтенція. Роль цінностей у суспільному й культурному житті, на думку вченого, двовимірна, вона виявляється у суб'єктно-об'єктних та міжсуб'єктних взаєминах. Цінності скеровують, орієнтують, регулюють стосунки людей, тому сприятливе середовище для засвоєння цінностей є важливим. Феномен цінності є складним, цілісним й багатомірним поняттям, якому властива біполярна структура (кожній позитивній цінності відповідає негативна цінність чи «антицінність», як і системна цілісність, вона має власну форму і зміст) [8, с. 164-189]. З позиції ціннісного підходу у структурі людської діяльності виділяється її чотири елементарні форми: пізнання, перетворення, ціннісна свідомість і спілкування.

Так, на думку Е. Фромма, у кожній людини є потреба в цінностях, які спрямовують її вчинки і почуття. Вчений поділяє їх на дві категорії: офіційно визнані, усвідомлювані (релігійні, гуманістичні) цінності; дійсно існуючі, неусвідомлені (породжені соціальною системою). Обидві групи структуровані й утворюють ієрархію «... в якій вищі цінності визначають усі інші як необхідні для реалізації перших» [14].

Своєю чергою цінності життя окремої людини в своїй основі є цінностями суспільного життя, що її оточує [10]. Він умовно поділяє цінності на три категорії: матеріальні цінності (техніка, матеріальні блага) – вони можуть виконувати функцію стимулятора індивідуально-психічного розвитку лише у взаємодії із суспільно-політичними та духовними цінностями; суспільно-політичні цінності (свобода, братерство, рівність, справедливість); духовні цінності (освіта, наука, мистецтво). Спрямованість особистості на певні цінності складають її ціннісні орієнтації.

В концепції суб'єкт-об'єктної взаємодії, теорії діяльності А. Леонтьєва, поняття суб'єктивних цінностей в певній мірі асоціюється з поняттям значущості, що припускає зв'язок індивідуального представлення значень з емоційно-мотиваційною сферою. Вчений формулює припущення про наявність трьох форм існування цінностей: а) цінності як суспільні ідеали, які є продуктом суспільної свідомості й суспільних уявлень особистості про досконалість у різних сферах життя; б) цінності як предметне втілення цих ідеалів у діях чи творіннях конкретних людей; в) цінності як мотиваційна структура особистості, які спонукають її до предметного втілення у поведінці й діяльності суспільних ціннісних ідеалів. Зазначені форми є перехідними, а саме: суспільні ідеали засвоюються особистістю як моделі й необхідне, спонукають її до активності, в процесі якої відбувається предметне втілення цих моделей. З часом предметно втілені цінності стають основою для формування суспільних ідеалів [9].

Програма формування у студентів ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності включає, за І. Бехом, складання студентом «образу себе-як-професіонала» [3, с. 268-269]. Складання «образу себе-як-професіонала» є ключовим, оскільки вироблення образу майбутньої професійної діяльності та образу себе в ній задає перспективу власного становлення майбутнього фахівця й підвищує цінність обраного професійного шляху. Мисленнєве перенесення себе у майбутнє і створення «образу себе-як-професіонала» здійснюється з опорою на активну уяву, яскравість й детальну пророблюваність уявлюваного образу. В образ майбутньої професійної діяльності студенту потрібно внести відомі знання про себе, про свої здібності, особистісні риси, психофізіологічні особливості та їх відповідність обраній професії.

Професійна підготовка майбутнього фахівця повинна передбачати формування у нього професійно-значущих особистісних цінностей, якостей, необхідних для виконання професійної діяльності (ініціативи, співробітництва, здатності працювати у групі, комунікативних здібностей, уміння навчатися, логічно мислити, відбирати і використовувати інформацію, розв'язувати проблемні ситуації, вибирати оптимальні стратегії поведінки). На думку В.Бобрицької, об'єктивно обґрунтованими ціннісними орієнтирами та ідеалами, за якими варто оцінювати дотримання етичних засад у освіті будь-якої країни, й України, зокрема, є такі: гуманістичні й гностичні цінності, цінності соціальних відносин, цінності громадянського виховання, цінності та ідеали в умовах відкритої освіти, цінності сімейного виховання, здоров'язбережувальні цінності [5, с. 18].

З огляду на це, слід зазначити, що професійна підготовка майбутнього фахівця опосередковується його ціннісними орієнтаціями. Зокрема, вони забезпечують стійкість його особистості, визначеність і послідовність поведінки, постійні взаємовідносини з соціальним світом, колегами, іншими людьми. Тому, викладачу необхідно, плануючи свою роботу зі студентами, враховувати особливості їх ціннісних орієнтацій, мотиваційну структуру ставлень і спрямованість їх діяльності, оскільки це сприяє тому, що ціннісні орієнтації стверджуються у свідомості майбутнього фахівця й постають регуляторами її духовно-морального, професійного зростання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що професійна підготовка майбутнього фахівця має спиратися на ціннісний підхід як провідний. Ціннісний підхід зумовлює професійну підготовку майбутнього фахівця на основі максимальної індивідуалізації, створення умов для його саморозвитку та самовдосконалення, оскільки цінності визначають його життєві орієнтації та є найважливішим регулятором поведінки та подальшої професійної діяльності. Перспективними напрямками до-

слідження порушеної проблеми можуть стати такі: компаративні дослідження щодо реалізації ціннісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців; впровадження новітніх технологій формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі ціннісного підходу.

Джерела

1. Бакуліна О.С., Тернопільська В.І. Особливості застосування освітніх технологій у формуванні мобільності студентів. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2020. p. 370-385.
2. Бакулина О. С., Тернопольская В. И. Особенности формирования профессиональной компетентности будущих специалистов по налогообложению и таможенному делу. *International scientific journal «Progress»*. Tbilisi: International Publishing House «Progress», 2018. № 1–2. P. 94–97.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. К.: Либідь, 2003. 344 с.
4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
5. Бобрицька В.І. Ціннісні орієнтири та ідеали сучасної освіти України, *Освітній дискурс*, Випуск 9 (12). Київ, Україна, 2018, Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, с. 7-18
6. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс освітньої політики в контексті сучасних суспільних викликів. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.143-168.
7. Генецинский В.И. Основы теоретической педагогики: уч. пособие. СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1992. 154 с.
8. Каган М.С. Філософська теорія цінностей. СПб.: ТОВ ТК «Петрополис», 2007. 205 с.
9. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности личности. *Вестник МГУ. Серия: Психологи*. 1996. № 4. С. 42.
10. Тернопільська В.І. Теоретичні засади реалізації ціннісного підходу у вихованні особистості. *Нові технології навчання*. 2016. Вип. 88. ч. 2. С. 118–121.
11. Тернопільська В.І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного ун-ту. Серія: Педагогіка*. 2012. № 9. С. 208–213.
12. Тернопільська В.І., Коломієць Т.В., Пionтківська І.О. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2014. 264 с.
13. Тернопільська В. І. Сучасні тенденції мотивації навчально-професійної діяльності студентів. *Вісник Національного університету оборони України*, 2012. Вип. 5 (30). С. 141–144.
14. Фромм Э. Психологический анализ и этика. М.: Республика, 1993. 415 с.
15. Bakhov I., Brovko K., Ternopil'ska V., Chernukha N., Zagorodnya A. Research of motives for formation of corporate culture of students in the context of the paradigm of cognitive psychology. *Journal of Advanced Pharmacy Education and Research*. 2020. № 10(2). P. 195-202.

The article, based on the analysis of the scientific literature, reveals the meaning of the concept of «value approach in the training of future professionals». Value is characterized as an internal, emotionally mastered by the subject landmark of the future specialist. It is noted that values are divided into three categories: material, spiritual, socio-political. It was found that the orientation of the individual to certain values is the basis of his value orientations. It is substantiated that the professional training of the future specialist is mediated by his value orientations.

Keywords: value, value approach, future specialist, professional training, value orientations.

СЕКЦІЯ IV «МІЖНАРОДНА ОСВІТА: ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ»

Мордоус І. О.,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри методології науки та міжнародної освіти факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Василенко Я. С.,

студентка групи ІмМОз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Міжнародна освіта»

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ОСВІТЯНСЬКОЮ ГАЛУЗЗЮ ЯК СКЛАДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається сутність специфіки управління організацій в галузі освіти та її ієрархія на міжнародному рівні. Виділено різні аспекти та функції управління освітніми міжнародними організаціями. Суть ієрархії в управлінській діяльності.

Ключові слова: ієрархія, міжнародна освіта, освітні організації, управління, управлінська діяльність.

Сучасна ситуація в нашій країні характеризується швидкими змінами в політичній, економічній, соціальній та культурній сферах людської діяльності. Це призвело до змін у методах та стилях трудових відносин, особливо у наданні освітніх послуг на міжнародному ринку, а також трансформація жорсткого підпорядкованого характеру управління сучасних освітніх організацій на більш гнучкий та мобільний. Управління освітніми організаціями є різновидом соціального управління. Це сучасний напрямок управління, який спрямований на досягнення певних цілей закладів освіти, що працюють в ринкових умовах, за допомогою наукових та обґрунтованих форм, принципів, функцій та методів, а також за рахунок раціонального використання матеріальних, людських та інших ресурсів. Впровадження ринкових відносин на практиці вимагає принципових змін у методах управління усіх рівнів. В такому контексті на особливу увагу заслуговує уточнення поняття ієрархія та ієрархічної системи управління, висвітлення специфіки управлінської діяльності та її функціоналу через призму освітніх організацій на міжнародному ринку.

Глобалізація всіх соціальних процесів не може залишити осторонь управління освітою, оскільки воно виступає невід'ємною частиною структури галузі освіти, освітньої діяльності та освітньої обізнаності і тісно пов'язане із іншими сферами. Проте, управління, як є інструментом і продуктом організованості будь-якого процесу. В контексті міжнародної освіти саме освітні організації дозволяють забезпечити коректне функціонування кожної складової. Варто звернути увагу на цілепокладання освітніх організацій, оскільки в залежності від ієрархії воно має відмінності. В цілому, метою освітніх організацій є підготовка освічених, творчих та здорових людей. Іншими словами, кінцевим «продуктом» є індивід. Ця мета принципово відрізняється від цілей виробничих або комерційних організацій, які зосереджують свою діяльність на виробництві або розподілі неживої продукції. Тому складність та моральна відповідальність відповідальності за досягнення цілей та завдань освітніх організацій набагато вищі [1]. На думку Пікельної В., технологія управління освітою – це послідовний і цілеспрямований процес, що має циклічний характер [6]. Бірман Л. вважає, що функція управління організацією освіти формується в процесі формування широкого кола структур та системи функцій у галузі соціальної освіти, що відображає характер і зміст управлінської діяльності менеджерів усіх рівнів у цій галузі [2]. Слід підкреслити, що методологія розуміння управління освітою принципово не відрізняється від подібних методів, розроблених у традиційній організації та управлінні бізнесом.

Управління освітнянської сфери передбачає:

- визначення цілей, завдань освітніх інституцій усіх форм власності;
- конституювання та утворення освітніх інституцій;
- формування та організацію виконання рішень в освітній сфері;
- підтримку життєдіяльності освітніх інституцій;
- контроль за функціонуванням і спрямуванням розвитку освітніх інституцій.

Визначальними характеристиками класифікації функцій управління освітою є: по-перше, тип управлінської діяльності, який відрізняє одну роботу від іншої; по-друге, у центрі освітньої діяльності зосереджені об'єкти управління або фактори навколишнього середовища [3].

Міністерство освіти і науки стало обов'язковою частиною системи освіти, сформованої незалежною Україною. Управління освітньою галуззю, як правило, є цілісною, багатоплановою, законодавчо встановленою та визначеною системою, що має повні функції та функції кожної частини [2]. Ієрархічна система управління класично передбачає наступні базові підходи:

- Основою є влада – рівні управління, обов'язки, субординація;
- Централізація влади, сувороб службова ієрархія підпорядкованості;
- Субординаційний підхід;
- Адміністративно-командний стиль управління;
- Розподіл на директорати, департаменти, управління, відділи, служби, сектори;
- Прямий шлях управління;
- Модель для всіх видів управління;
- Діяльність співробітників чітко регламентована і розмежована, робочі обов'язки чітко визначені положеннями, нормативно-правовими і службово-посадовими документами;
- Тарифікація зарплати для кожної посади відповідно до рівнів ієрархії;
- Акцент на дорученнях, діях і видах робіт, які обов'язкові для виконання [7].

Процес управління освітою в Україні здійснюється органами державної влади (уповноваженими органами), управліннями навчальних закладів та органами державного самоврядування [3]. До специфічних характеристик діяльності управління закладом освіти належать:

- Більше відповідальності за власну поведінку, діяльність викладачів, загальний стан навчального процесу, безпеку та прийняття рішень.
- Велика кількість сфер і видів діяльності, весь зміст яких неможливо освоїти (педагогіка, психологія, менеджмент, економіка тощо).
- Домінування комунікативної функції з огляду на те, що управління закладом освіти здійснюється через взаємодію з іншими учасниками навчально-виховного процесу.
- Різний рівень зацікавленості у результатах діяльності осіб задіяних у процесі; різні мотиви діяльності;
- Творчий характер управлінської діяльності, зумовлений ситуаціями, які вносять елементи новизни у звичну діяльність керівника.
- Високе нервово-психічне напруження, постійний стан неспокою, який є наслідком персональної відповідальності за все, що відбувається в освітній організації [4, с. 78].

Успіх сучасної освіти визначається, перш за все, здатністю гнучкого реагування на змінне оточення. Суспільство вимагає фахівця, який здатний гнучко перебудовувати зміст і форми діяльності залежно від вимог ринку праці. Міжнародна діяльність є невід'ємною частиною діяльності університету чи освітньої організації. Успішне управління будь-якою освітньою організацією може бути повністю розроблено, описано, охарактеризовано та реалізоване за допомогою набору функцій, організаційних структур та організаційних механізмів. Глибокі соціальні та економічні зміни, що відбулися в Україні на рубежі третього тисячоліття, спричинили перегляд досліджень у галузі управління, вдалися до світового досвіду існуючих країн у ринкових умовах та накопичили значну кількість управлінських знань.

Джерела

1. Бебик В. М. Менеджмент освіти глобального суспільства // Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: Кол. моногр. — К.: МАУП, 2005.
2. Бирман, Л. А. Управленческие решения : учеб. пособ. / Л. А. Бирман. — М. : Дело, 2004. — 204 с.
3. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти: Навч. посібник. — К.: МАУП, 1999.
4. Маслов В. І. Принципи менеджменту в установах освіти / В. І. Маслов, В. В. Шаркунова // Освіта і управління. — 1997. — № 1. — С. 77–84.
5. Мармаза, О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. — Х. : Основа, 2004. — 240 с.
6. Пікельна В. С. Теорія і методика моделювання управлінської діяльності: школознавчий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук / В. С. Пікельна. — К., 1993. — 44 с.
7. Управление развитием школы: пособие для руководителей образовательных учреждений / под ред. М. М. Поташника, В. С. Лазарева. — М. : Новая шк., 1995. — 464 с.

The article considers the essence of the specifics of management of organizations in the field of education and its hierarchy at the international level. Various aspects and functions of management of international educational organizations are highlighted. The essence of the hierarchy in management.

Keywords: *hierarchy, international education, educational organizations, management, administrative activity.*

Мордоус І. О.,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри методології науки та міжнародної освіти факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Сокол О. О.,

студентка групи ІмМО(луб) факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Міжнародна освіта»

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ ЗМІН У МІЖНАРОДНІЙ ОСВІТІ

У статті приділяється увага щодо правильного розуміння поняття сучасні орієнтири змін у міжнародній освіті. Описано міжнародні організації які займаються розроблення освітніх стратегій світового та континентальних масштабів. Висвітлено подальші кроки щодо розвитку освіти в умовах викликів сучасності. Основні позиції які розглядаються в статті: сприяння набуттю молоддю і дорослими базових освітніх навичок для особистісного, професійного розвитку, життя у суспільстві; забезпечення належного рівня фінансування освіти, контроль та моніторинг освіти задля вдосконалення освітньої перспективи, гарантування навчально-методичного забезпечення та наявність висококваліфікованих вчителів.

Ключові слова: сучасні стратегії освіти, міжнародна організація; ООН; ЮНЕСКО; Світовий банк; ОЕСР; ЄС.

На межі ХХ–ХХІ століть культура стає дедалі більш потужним стимулом для сталого розвитку людства. Дійсно, у той час, коли світ шукає нові шляхи побудови миру та сталого розвитку, культурне розмаїття та міжкультурний діалог стали головними викликами глобального порядку, заснованого на мирі, взаєморозумінні та повазі загальних цінностей, зокрема захист прав людини та культурних надбань людства [2, 110]. Ці події формують нову картину світу, де поряд з технологічним прогресом загострюються виклики, які обумовлюють необхідність реалізації нового погляду на освіту. “ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) виділяє наступні:

- розбудова економіки країн перетворює освіту на детермінанту економічного зростання, вона позиціонується як інструмент формування професійних, особистісних ключових навичок – вміння вчитися, грамотності цифрової, соціальної компетентностей, підприємництва;
- досить активний розвиток ІКТ сприяє інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти, постають питання ефективного використання можливостей інформаційних технологій в освіті” [5, 13-15].

“Глобальний характер викликів актуалізує роль міжнародних організацій, які шукають відповіді наднаціонального виміру в усіх сферах життя людства включно з освітою. Йдеться про міжнародні організації міжурядового типу – які (у трактуванні, зокрема Business Dictionary) є структурою, що заснована однією чи більше державами/націями шляхом підписання відповідної угоди з метою реалізації планів/проектів для спільних інтересів” [1, 6].

Організація Об’єднаних Націй та її спеціалізовані інституції: Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк, на регіональному рівні – Європейський Союз, є надзвичайно вагомими для міжнародної співпраці, у тому числі в освіті дорослих. Їх діяльність спрямована на досягнення органічного поєднання глобальних, національних та регіональних тенденцій з урахуванням соціально-економічних, соціально-культурних, політичних змін у різних сферах суспільного розвитку країн Європи, вона є актуальною для подальшої розробки стратегії та концепції освіти і в Україні [8, 64]. М. Бойченко, Т. Логвиненко, О. Огієнко, О. Першукова, О. Локшина в своїх дослідженнях і публікаціях наголошують на таких важливих стратегічних орієнтирах міжнародних організацій, як розроблення освітніх стратегій світового та континентальних масштабів, координація та інтеграція зусиль спільноти для подальшого розвитку освіти в умовах викликів сучасності, вплив на формування освітньої політики державами [1, 7]. ЮНЕСКО вважається й “інтелектуальним” центром Організації Об’єднаних Націй, Європейський Союз – регіональним інтеграційним угрупованням, а Світовий банк – міжнародною валютно-кредитною організацією з регулюванням відносин у сфері фінансів. Ці організації, глобально впливають на формування стратегії розвитку освіти у світі [2, 113].

Міжнародний Освітній Форум, який проходив в Дакарі (Сенегал) в квітні 2000 р. був першою і дуже важливою подією у сфері освіти на початку нового століття. Приймаючи план дій, запро-

понований в Дакарі, 1100 учасників підтвердили намір досягти реалізації стратегії “Освіти Для Всіх” до 2015 року [3, 100]. Важливим для нашого дослідження є візія ЮНЕСКО щодо розвитку освіти у світі після 2015 р., на який припала фіналізація цілей руху “Освіта для всіх”. До таких цілей було віднесено:

- підвищення охопленням та якості дошкільного виховання, передусім для дітей зі спеціальними потребами та з проблемних верств населення;
- забезпечення доступу до безкоштовної обов’язкової початкової освіти високої якості усім дітям, включно з вихідцями з національних меншин;
- забезпечення доступними та релевантними програмами навчальних потреб молоді і дорослого населення;
- досягнення 50% покращення грамотності серед дорослого населення;
- ліквідація гендерної нерівності в початковій та середній освіті;
- покращення усіх аспектів якості освіти для всіх з метою сприяння досягненню валідних навчальних результатів, передусім з грамотності, лічби, оволодіння життєвими навичками” [1, 8].

Наступним кроком став Всесвітній освітній форум-2015 і його найважливішим досягненням стало прийняття Інчхонської декларації “Освіта-2030: забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти та навчання протягом усього життя для всіх”, що закладає основоположні принципи для глобального розвитку освіти до 2030 року. Як підкреслила Генеральний директор ЮНЕСКО, Інчхонська декларація – це величезний крок уперед, і без забезпечення загального доступу до освіти неможливо домогтися миру та сталого розвитку в суспільстві [7]. Декларація закликає держави забезпечити інклюзивну якісну освіту для всіх, створити усім громадянам можливості для отримання освіти протягом життя.

ЮНЕСКО після 2015р., запропонувала світовому співтовариству зосередитись на таких пріоритетах, під гаслом “Забезпечення рівноправної та інклюзивної якісної освіти протягом життя для всіх до 2030 р.”:

- дошкільна освіта: забезпечити охоплення дітей дошкільного віку дошкільною освітою, включно з одним роком безкоштовної передшкільної підготовки;
- якісна базова освіта: забезпечити отримання дівчатами і хлопцями обов’язкової базової освіти на засадах гендерної рівності;
- світа для молоді і дорослого населення: оволодіння цими віковими групами населення грамотністю та лічбою на рівні, необхідному для повноцінної участі у житті суспільства;
- знання і навички для роботи і життя: набуття молоддю і дорослими відповідних навичок в системах професійно-технічної, середньої і подальшої освіти;
- знання і навички для стійкого розвитку і мирних суспільств;
- вчителі: уряди країн мають гарантувати, щоб здобувачі освіти навчалися кваліфікованими, вмотивованими вчителями, які забезпечені всіма необхідними навчальними матеріалами;
- фінансування: всі країни повинні виділяти на освіту мінімум 4-6% від ВВП або 15- 20% бюджетних коштів” [5, 26-27].

Таким чином, на думку О. І. Локшиної, ЮНЕСКО цілеспрямовано реалізує цілісну стратегію у царині освіти, що спрямована на розширення можливостей щодо отримання освіти для всіх [1, 9].

На відміну від ЮНЕСКО Рада Європи є європейською міждержавною організацією, діяльність якої спрямована на досягнення основних цілей в інтересах укріплення європейської єдності. Дослідження у галузі освіти дорослих посідає важливе місце у її роботі. У цьому контексті Рада Європи розробила стратегічні напрямки стосовно дослідження проблем освіти дорослих, яким відповідають певні проекти, починаючи з 70 років. У їх виконання були задіяні більшість європейських країн, сотні проектів отримали фінансову підтримку, що дало можливість одержати вагомі висновки у контексті їх екстраполяції на глобальні, регіональні та національні контексти [8, 66].

Масштабним інвестором у розвитку освіти протягом п’ятдесяти років є міжнародна організація така як Світовий банк. Він має на меті формування життєво важливих навичок у населення в координатах освіти протягом життя. Група Світового банку представила оновлену глобальну стратегію розвитку освіти до 2020 р. “Навчання для всіх: інвестиції в знання і навички людей задля сприяння розвитку”. Фахівці у розробленому документі визначають, що “суспільний розвиток, економічне зростання і скорочення бідності залежать від знань і навичок, які люди опановують – і не лише від кількості років, які присвячуються здобуванню освіти” [9]. З метою реалізації стратегії “Навчання для всіх: інвестиції в знання і навички людей задля сприяння розвитку” Світовий банк фокусує свою увагу на таких двох визначальних стратегічних цілях:

- реформа освітньої системи, спираючись на розбудову інфраструктури освітньої сфери: акцентується увага на необхідності кращого розвитку освітньої системи за умови, коли відповідні освітні стандарти, правила, відповідальність, фінансування і стимули у цій сфері є чіткими та зрозумілими і такими, що націлені на досягнення освітніх цілей, а відповідні освітні та навчальні результати – вимірювані і контрольовані.

- розбудова глобальної бази знань задля забезпечення освітніх реформ: задля того, аби інформувати основних учасників глобальної освітньої системи та підтримувати політику у цій сфері Світовий банк інвестуватиме ще більше фінансових ресурсів у дослідження та генерування нових знань [9].

ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) являється дуже сильним партнером з моніторингу розвитку освіти у світі, яка публікує щорічно звіти про стан і тенденції розвитку світової освіти у збірнику "Погляд на освіту". Цей моніторинг відбувається відповідно до груп індикаторів, які по факту синхронізовано зі стратегічними орієнтирами глобальних міжнародних організацій [10]. Показники ОЕСР використовуються для порівняльного аналізу ефективності та якості освітніх систем країн світу. Вони постійно оновлюються і вдосконалюються та мають неоднакову цінність [4, 87].

Отже, аналізуючи думки дослідників щодо ролі глобальних міжнародних організацій у розбудові освіти шляхом проголошення стратегічних орієнтирів треба звернути увагу на такій важливій місії, як формування спільного освітнього простору. Не менш важливою є роль катализатора міжнародного діалогу щодо напрямів розвитку освіти. Цінним є відкритість організацій до змін, швидке реагування на нові виклики і потреби шляхом модернізації проголошених стратегій [1, 11].

Джерела

1. Локшина О.І. Стратегічні орієнтири міжнародних організацій у галузі освіти // Український педагогічний журнал 2019 № 2.
2. Живоглядова Ж.Ю. Стратегії ЮНЕСКО в розвитку міжнародного культурного співробітництва//Культура і сучасність № 1, 2017
3. Пількевич В.О. Діяльність ЮНЕСКО в галузі освіти: Історія та сучасність //Зовнішня політика і дипломатія: досвід, моделі, традиції. Випуск 19
4. Денисюк, Н. Титаренко. Освітні індикатори якості загальної середньої освіти (на прикладі загальної середньої освіти)// "Освітня аналітика України" 2017 №1.
5. UNESCO Education Strategy 2014–2021. – Paris: UNESCO. – 2014. – 62 p.
6. Локшина О. І. Стратегічні орієнтири розвитку освіти: світовий вимір / Локшина О. І. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік. — К.: Педагогічна думка, 2018. – С. 74-75.
7. Всесвітній освітній форум-2015: Інчхонська декларація "Освіта-2030" <http://ipood.com.ua/novini/vsesvitniy-osvitniy-forum-2015--nchhonska-deklaraciya-osvita-2030/>
8. Огієнко, О. І. Роль ЮНЕСКО та Ради Європи у формуванні стратегічних напрямків розвитку освіти дорослих : зб. наук. пр. / О. І. Огієнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – 2008. – № 9 (19). – С. 63–67.
9. "Навчання для всіх: інвестиції в знання і навички людей задля сприяння розвитку": оновлена глобальна стратегія розвитку освіти до 2020 р. Світового банку https://kneu.edu.ua/ua/news_ivo/news_2011_1/
10. OECD. Education at a Glance 2018. OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing. – 458 p.

The article pays attention to the correct understanding of the concept of modern landmarks of change in international education. Describes international organizations involved in the development of educational strategies on a global and continental scale. Further steps on the development of education in the face of modern challenges are highlighted. The main positions considered in the article: promoting the acquisition by young people and adults of basic educational skills for personal, professional development, life in society; ensuring the appropriate level of education funding, control and monitoring of education to improve the educational perspective, guaranteeing educational and methodological support and the availability of highly qualified teachers.

Keywords: modern strategies of education, international organization; UN; UNESCO; The World Bank; OECD; EU.

*Яворська Т. М.,
аспірантка кафедри менеджменту
та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

У статті досліджуються проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти України в контексті конкурентних умов сучасного світового ринку освітніх послуг. Існує значний потенціал для розвитку якості вищої освіти в Україні та значні організаційні недоліки в управлінні освітою як на інституційному, так і на місцевому рівнях.

Ключові слова: *імпорт / експорт освітніх послуг, освітній менеджмент, освітня дипломатія, інформатизація освіти, дистанційне навчання.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Становлення глобальної економіки знань в сучасному інформаційному суспільстві створює значний суспільний запит на якісну та доступну освіту, і не тільки для молодого покоління, але для широких верств населення. Тому державна освітня політика України має визначатись, насамперед, провідними та дієвими моделями передового світового досвіду, а не персональними амбіціями окремих чиновників. Для здійснення прозорого моніторингу потрібно підготувати адекватну систему показників, за якими оцінюватимуть діяльність університетів.

Мета та завдання статті. Зміст статті становить аналіз сильних та слабих позицій в реалізації стратегій інтернаціоналізації вищої освіти України.

Аналіз наукових досліджень. Процес інтернаціоналізації вищої освіти України, її інтеграції в міжнародний ринок освітніх послуг є актуальною проблемою для вітчизняних науковців. Важливу проблему політичної складової інтернаціоналізації досліджує В. Пашков, ґрунтовно аналізуючи передовий світовий досвід ефективного державного менеджменту освіти. Н. Авшенюк предметом своїх теоретичних розвідок обирає Болонський процес як концепт та як реальний феномен трансформацій простору вищої освіти об'єднаної Європи. М. Бойченко вивчає інноваційні процеси управління освітою в контексті інтернаціоналізації. Інтеграційні процеси міжнародної освіти з огляду на масштабні міграційні процеси сучасного глобалізованого світу вивчає М. Ніколайчук, О. Красовська та ін. О. Козієвська аналізує світовий досвід стратегій інтернаціоналізації вищої освіти. Юридичні аспекти інтернаціоналізації освіти становлять науковий інтерес В. Ковальчук, яка доречно зауважує про необхідність ефективнішої нормативно-правової бази для реалізації міжнародної співпраці в галузі освіти. Отже, інтеграція вищої освіти України в міжнародний простір потребує суттєвої зміни пріоритетів функціонування, розвитку та регулювання ринку освітніх послуг.

Вклад основного матеріалу. Складовими конкурентноспроможності національної системи вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг визначається наступними показниками: позитивним або негативним сальдо міграції здобувачів освіти до країни, якісним аналізом динаміки попиту освітніх послуг іноземними громадянами та визначення затребуваних напрямків підготовки, з'ясування та розвиток перспективних напрямів науково-дослідної співпраці із закладами освіти інших країн, вивчення показників фінансування освіти в цілому та наукових і науково-технічних розробок у закладах освіти. Всі ці фактори доцільно називати інституційними, оскільки їх кількісні значення суттєво залежать від державної освітньої політики. Разом із тим, на ефективність функціонування закладу освіти на міжнародному ринку освітніх послуг суттєво впливає індивідуальна академічна мобільність студентів та викладачів університету, оновлення змісту освітніх програм відповідно до світових стандартів забезпечення якості освіти, побудова стратегічних альянсів закладів освіти подібного фахового профілю тощо. Всі ці фактори відповідають області автономного врядування сучасного українського університету. Відповідно, якісне зростання саме цих показників доречно визначити як нагальну та необхідну перспективу розвитку вітчизняної освіти.

Система вищої освіти України активно інтегрується в міжнародний ринок освітніх послуг. Проте спостерігається певна деформація галузевої підготовки фахівців. Так наприклад, домінуюча кількість випускників отримують освіту за напрямком «Соціальні науки, право та бізнес», а інженерні та природничі спеціальності користуються значно меншим попитом у споживачів освітніх послуг. Така ситуація спричинена, по-перше, кризовим станом відповідних галузей виробництва в нашій країні, а по-друге, поглиблюють розрив між потребами ринку праці та змістом освітніх програм фахової підготовки. Відповідно, зростає рівень безробіття серед кваліфі-

кованих кадрів та наявний брак представників робітничих спеціальностей як на внутрішньому ринку, так і в світовому масштабі.

За актуальними міжнародними рейтингами освіти вітчизняна вища школа обіймає досить скромні позиції. Проте виправданою буде оцінка системи вищої освіти України як перспективної для розвитку та потенційної конкурентоспроможності на світовій арені.

В якості основних перешкод на шляху інтернаціоналізації української освіти та підвищення показників її ефективності традиційно називають брак фінансування та недієву систему менеджменту, значну бюрократизацію та фактичну відсутність автономії університетів.

Для успішної інтернаціоналізації освіти необхідне реформування системи надання освітніх послуг та реалізації науково-дослідної роботи. Разом з тим, процес реформування в нашій країні носить достатньо хаотичний та перманентний характер. Іншими словами, процес реформування освіти тримає у стані транзитивності будь-які інноваційні ініціативи та тенденції розвитку. Впровадження реформ в наших реаліях не означає їхньої ефективності та якісних змін. В своїх механізмах функціонування система вищої освіти України залишається інертною та відмежованою від реальних потреб виробництва, бізнесу, ринку праці та наукових розробок.

Перспективними напрямками експорту освітніх послуг для української системи освіти, як свідчить статистика останніх років, є Росія, Туркменістан, Китай, Індія, Туреччина, Марокко та ін. Тобто, існує стійкий попит у громадян цих країн на освітні послуги української системи вищої освіти. Тому доцільно впроваджувати маркетингові заходи системного характеру по збільшенню показників як залученої аудиторії здобувачів освіти, так і відповідно до змісту, якості та напрямків фахової підготовки та освітнього продукту в цілому. В країнах-лідерах світового ринку за даними експорту освітніх послуг успішно функціонують відповідні організації та інституції, які сприяють зростанню чисельності академічної мобільності та залученням на навчання громадян інших держав: Британська рада у Об'єднаному Королівстві (British Council), Агуєнство академічних обмінів у Німеччині (DAAD), Французьке національне агентство з міжнародних освітніх та наукових обмінів (Agence EduFrance) тощо. В нашій державі було створено Український державний центр міжнародної освіти у 2002 році.

Діяльність сучасного закладу освіти здійснюється за трьома основними напрямками: навчально-освітня, науково-дослідницька та комерційна. Якщо навчання та дослідження є традиційними складовими української освіти, і містять значний потенціал розвитку та якісного зростання; то комерційна діяльність та її ефективна реалізація є проблемною. Так, прагнучи приєднатися до Світової організації торгівлі, українська держава ратифікувала на законодавчому рівні створення відкритого ринку освітніх послуг. Тому формальних перешкод для комерціалізації університетської освіти немає. Проте застосування механізмів комерціалізації освітнього продукту, навіть на внутрішньому ринку України, часто обмежується локальним та фрагментарним форматом. Університетська освіта, що розвивається окремо від сфери виробництва та бізнесу, не отримує необхідних інвестицій для реалізації наукових розробок. А освітні послуги часто надають фахівці із сумнівною кваліфікацією (коучі, тренери особистого росту тощо), в той час, коли висококваліфіковані кадри не мають достатнього педагогічного навантаження. Всі ці обставини є наслідком невдалого менеджменту освітніх послуг на внутрішньому ринку. Але утримувати міцні позиції в умовах міжнародної конкуренції закладів освіти за умови скромних показників роботи на внутрішньому ринку - неможливо.

Суттєвим фактором для інтернаціоналізації освіти є впровадження дистанційного навчання та стрімкий розвиток ринку он-лайн освіти. Все більшу аудиторію здобувачів освіти залучають спеціальні платформи масових відкритих курсів (наприклад, Coursera, EdX, Udacity). Відомі по всьому світу, ці платформи здійснюють розвиток інтернаціональної освіти як факту, що не передбачає міграції студентів. В той же час, провідні університети світу з метою реалізації іміджевих та маркетингових прагнень, також надають вільний доступ до окремих освітніх ресурсів. Очевидно, що в контексті розвитку дистанційної освіти українська система вищої освіти містить значний потенціал для перспективного розвитку.

Серйозною проблемою вітчизняної освіти є кількість і якість наукових публікацій українських освітян. Проте загальний відсоток англомовної наукової продукції не перевищує 10% від загальної кількості. І від цих показників ще меншу частину складають роботи, що входять до науково-метричних баз. Відомо, що всі ці показники визначають позиції закладів освіти в міжнародних рейтингах. Але українська вища освіта в цьому аспекті є закритою та інертною. Це дуже тривожна тенденція, особливо з огляду на той факт, що активність освітян в питанні наукових публікацій є одним із критеріїв участі закладу освіти в програмах і проектах ЄС, таких як Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне та інші. Участь у таких проектах не тільки є значним стимулом розвитку компетентності викладачів та студентів, але й джерелом фінансування освітніх та дослідницьких ініціатив.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Конкурентні позиції України в контексті інтернаціоналізації вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг відповідають показникам економічної і політичної ситуації в нашій країні. Існують певні перешкоди на шляху до

ефективної інтернаціоналізації освіти як на державному, так і на інституційному рівні. Разом із досить переконливими успіхами української системи вищої освіти на світовому ринку, зрозумілою є потреба у системних та дієвих заходах щодо зміцнення показників за всіма критеріями. Суттєво сприятиме інтернаціоналізації вітчизняної освіти повне визнання країнами ЄС документів про освіту України. Така перспектива не тільки сприятиме більш плідній співпраці українських університетів із закладами освіти всього світу, але й значно покращить показники експорту освітніх послуг. І для досягнення цієї амбітної мети необхідне об'єднання зусиль державних органів освіти та справжньої автономії в діяльності університетів.

Джерела

1. Айдрус И. А., Филиппов В. М. Мировой рынок образовательных услуг: Учеб. пособ. — М.: РУДН, 2008. — 194 с.
2. Бойченко М. Вплив інтернаціоналізації на розвиток інноваційних процесів в управлінні європейською вищою освітою [Електронний ресурс] // Порівняльно-педагогічні студії. — 2011. — № 2(8). — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ppstud/2011_2/files/71-77.pdf.
3. Красовська О. Ю. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору [Електронний ресурс] // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка». — 2011. — № 2. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2011_2/Kras_ka.htm.
4. Ніколайчук М. Інтернаціоналізація вищої освіти як засіб формування людського потенціалу в контексті міжнародних міграційних процесів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nikolaychuk.at.ua/news/2010-11-27-56>.
5. Kyvliuk O. P. Modelling of information processes in the context of the information society. - Gileã, 2014. - p.222-226
6. Williams R., de Rassenfosse G., Jensen P., Marginson S. (2012). U21 Ranking of National Higher Education Systems [Електронний ресурс] / Institute of Applied Economic and Social Research at University of Melbourne. May 2012. — Режим доступу: <http://www.universitas21.com/article/projects/details/152/u21-ranking-of-national-highereducation-systems>.

The article explores the problems and prospects of development of the higher education system of Ukraine in the context of competitive conditions of the modern world market of educational services. There is considerable potential for the development of the quality of higher education in Ukraine and significant organizational deficiencies in the management of education, both at the institutional and local levels.

Keywords: import / export of educational services, educational management, educational diplomacy, informatization of education, distance learning.

СЕКЦІЯ V «ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ДОСВІД, ЗАВДАННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ»

*Веркієнко О. С.,
провідний фахівець,
Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка,
м.Київ*

**ДОСВІД СУЧАСНОЇ НАУКИ МЕНЕДЖМЕНТУ,
КРИЗЬ РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ШКІЛ МЕНЕДЖМЕНТУ**

Робота присвячена дослідженню історичного розвитку науки менеджменту, теоретичних засад менеджменту, як категорії та досвід основних шкіл менеджменту на формування сучасного знання про менеджмент, завдяки світоглядним позиціям вироблених методів, засобів та прийомів у контексті сучасних глобалізаційних та інтеграційних світових процесів.

Ключові слова: наука, менеджмент, управління, мистецтво, школа, історія, ретроспективність, сучасність, перспективи, досвід.

Вступ. Актуальність полягає у ретроспективному аналізі наукових знань про науку менеджмент, основні засади у зародженні науки менеджменту та залученні історичного досвіду у здійсненні діяльності у сучасному функціонуванні менеджменту, як науки. Метою дослідження є розгляд основних етапів формування та становлення науки менеджменту на різних історичних періодах. Під час дослідження було поставлено завдання про розширення знань історичного розвитку науки менеджменту, приділення особливої уваги до ретроспективного аналізу основних шкіл менеджменту для примноження знань, теорій, практичних навичок сучасної науки менеджменту в українській державі та у світових процесах зокрема, для створення засад розгляду науки менеджменту, як нової, ефективної та сучасної, яка допомагає рухатися вперед і залучати всі сфери для ефективного здійснення діяльності на всіх рівнях державного функціонування.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Під час дослідження були проаналізовані навчальні матеріали з тематики менеджменту Л. Кожушко, В. Федоренко, дослідження з сфери економічної теорії І. Комарницький та розгляд сучасних концепцій й теорій функціонування науки менеджменту М. Туленков.

Методика досліджень. Під час написання статті було застосовано міждисциплінарний підхід, діалектичний метод, історичний метод, ретроспективний метод, системний підхід, балансований метод, соціологічний метод.

Виклад основного матеріалу. Сучасна управлінська наука набуває популярності та актуальності з кожним роком. Менеджмент, як важливий компонент, вартий особливої уваги у XXI столітті у зв'язку із розвитком нових стандартів, підходів, методів вирішення управлінських проблем, прийняття ефективних управлінських рішень, функціонуванням установ, підприємств, державних апаратів для розвитку державної політики у різноманітних галузях, які допомагають країні набувати сталих характеристик та виходити на вищі щабелі діяльності, як у внутрішній політиці, так і на міжнародній арені. Як кажуть, що без минулого немає майбутнього, тому сьогодні це час дії, а тому примноження вже набутого, наслідування основних принципів, позицій авторитетних наукових думок є підставою створювати ефективно поле здійснення сталих дій, що дає змогу вирішувати найрізноманітніші задачі, як і в умовах сталого розвитку, так і в умовах невизначеності, тому вдале консолідування сучасних методик із застосуванням вже готових засад створює картину для потенційного та ефективного майбутнього.

Наука менеджменту є молодого, яка набуває актуальності і популярності. Дослідження зі сфери якої є різнобічними, змістовними та практичними. Фундамент даної науки створювався ще із початку формування держави, оскільки поняття «управління», «держави», «влада», «керівник», «суспільство», «прийняття рішень», «законодавство», є ключовими позиціями на кожному етапі становлення історичного розвитку суспільства. Великі успіхи управлінської думки і практики були досягнуті ще в Давньому Шумері та сформульовані в законах царів Хаммурапі та Навуходоносора. Всього до нової ери фахівці нараховують три управлінські революції. Четверта відбулася в XVII-XVIII столітті, коли почав формуватися капіталізм і визначився індустріальний тип виробництва. Саме тоді й відбулося відокремлення управління від власності. Управління, ставши професійним заняттям, поступово перетворюється на менеджмент. З історії розвитку людства відомо безліч таких систем — системи управління у рабовласницькому і феодальному суспільствах, у воєнізованій економіці, командно-адміністративній економіці колишніх соціалістичних країн.

лістичних країн. Менеджмент — це сучасна система правління, яка найбільш повно відповідає функціонуванню соціально-економічних систем в умовах ринкових відносин. [5, 116]

У сучасній українській історії, поняття «менеджменту» є важливим компонентом, коли ми кажемо про управлінську діяльність багатьох рівнів та структур, зокрема і у державному управлінні, де питання прийняття рішень, управління та розмежування функціонування багатьох обов'язків на різних ієрархічних системах в усіх галузях складає велике значення та полягає у єдності, задля системи функціонування та забезпечення державної консолідації.

Особливу увагу становить досвід управлінської науки, кризь призму ретроспективного аналізу основних шкіл менеджменту, які побудували теоретичні та практичні позиції для ефективного застосування менеджерської діяльності на практиці, оскільки наука набула змістовності з кінця XIX - початку XX століття на історичній арені, цей період є точкою перебудови світових процесів, революційних змін, зокрема зміни держав-впливу, зміни державного устрою найпотужніших імперій, відродження та створення багатьох держав, які набувають республіканських форм управління держав із демократичними засадами владної структури.

Актуальність та змістовність поняття «менеджменту» виникає при створенні певної організації, постановки цілей та завдань, наявності команди професіоналів задля ефективного управління організаціями.

Аби детальніше розглянути досвід основних шкіл управлінського осередку, маємо на меті зрозуміти та консолідувати поняття менеджменту.

Тож, слово «менеджмент» має переклад з англійської мови management — управління, керівництво, адміністрування, вміння розпоряджатися, володіти, керувати. У поняття «менеджмент» включаються такі позиції: спосіб (манера) поведінки з людьми, влада і мистецтво управління, відповідне вміння й адміністративні навички, правила та прийоми ділового спілкування, орган управління. Управління, кризь призму поняття менеджменту є глибшим і змістовнішим, оскільки включає не тільки науку управління, а й мистецтво управління. Міждисциплінарна сфера знання, певна «управлінська думка», яка поєднує науку, досвід, модернізацію, робочі моменти та управлінське мистецтво. Власне, мистецтво управління, як його основа його основа — авторитет особистості, що передбачає центральну фігуру керівника, а отже, менеджера, професіонала, компетентну особистість, який володіє науковими основами управління ляхом осягнення комплексу наук, включаючи науку про людину, як основного об'єкта управлінської діяльності.

Певна система, яка передбачає залучення певних способів, методів, принципів управління, Система, що передбачає здійснення способів, методів, принципів управління, уміння спрямовувати працю людей, їх знання, досвід, інтелект на поставлення поставлених цілей. Оскільки, система не стала, а має постійний рух до змін, це процес узгодження діяльності людей об'єднаних в організацію для досягнення загальної мети. [5, 126]

У зміст терміну «менеджмент» входять поняття, як: управління — цілеспрямована дія на об'єкт з метою зміни його стану або поведінки у зв'язку зі зміною обставин, менеджмент — цілеспрямована дія на колектив, працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених перед ними завдань і досягнення визначених цілей, адміністрування — поняття, яке поширюється на управління державними установами або для позначення процесів керування діяльністю апарата управління підприємства, керування — визначається роллю певною особи із лідерськими якостями та поирується мистецтво цієї особи впливати на поведінку та мотиви діяльності підлеглих з метою досягнення цілей. [5, 136]

Менеджмент визначається, як інтеграційний процес, за допомогою якого професійно підготовлені спеціалісти здійснюють діяльність в організації та керують ними шляхом постановки цілей та розробки засобів їх досягнення. Менеджмент являє собою цілеспрямований вплив на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей організації. Сфера діяльності менеджменту передбачає виконання функцій планування, організації взаємодії, мотивації, контролю праці робітників організації для досягнення певних цілей. Феномен менеджменту викликав зацікавлення представників багатьох наук і професій. [5,144]

Необхідність у формуванні науки менеджменту з'явилася наприкінці XIX - на початку XX століття, у зв'язку із оформленням та потужним розвитком машинного виробництва. Саме на цей період припадає створення великих підприємств, які створюють робочі місця, де були залучені та зацікавлені в роботі велика кількість людей. Тоді постають проблеми планування їх діяльності, організація робочих місць, створення ефективної системи стимулювання працівників, розроблення технологічних процесів, забезпечення точного обліку, контролю тощо. Потужний розвиток машинного виробництва зумовив необхідність дослідження економістами, соціологами, психологами та технологами закономірностей управління людьми, з'ясування тенденцій розвитку виробничо-господарської діяльності під дією управлінського впливу, розроблення стандартних положень, інструкцій тощо. У процесі цих наукових досліджень було сформульовано перші принципові положення, вироблено механізми та рекомендації щодо управлін-

ня виробничо-господарською діяльністю підприємств, що в кінцевому підсумку і склало основу нової науки менеджмент.

Категорія «менеджмент» в Україні з'являється у період зародження капіталістичних відносин після періоду реформування Російської імперії 1860-х років, саме в цей час набуває поширення наукового інтересу до різних сфер, які стають важливими здобутками для майбутнього потоку для революційних змін та спроб становлення української держави, істотний внесок у науку менеджменту зробили такі українські вчені, як Остап Терлецький (1850-1902), Михайло Павлик (1896-1977), Михайло Драгоманов (1841-1895), Сергій Подолинський (1850-1891), Михайло Туган-Барановський (1865-1919), Іван Вернадський (1821-1884), Костянтин Воблій (1876-1947). А набуває практичного застосування за часів становлення радянського режиму та розповсюдження адміністративно-командної форми економічного функціонування. У радянський період ряд досліджень в управлінській науці спрямовані на вдосконалення адміністративної системи управління, де основну увагу радянських науковців спрямовувалася на розробку форм, методів та реалізація державного централізованого управління суспільним виробництвом, характеристика принципів централізму і методів управління, вдосконалення структурного управління, планування та організації виробництва. У 1970-х роках ХХ століття була здійснена економічна реформа шляхом посилення ролі економічних методів управління.

Активний пошук нових форм діяльності державних органів управління звівся до того, що було усвідомлено неможливість реформування або модернізації адміністративно-командної системи, тому обґрунтовано необхідність радикальних змін економічних відносин, реформ початок якого вважається 1985 рік (триває і сьогодні), коли настав період трансформації економічного поля, початку та розвитку ринкових відносин, які здійснюються в умовах глобалізаційних процесів.

У сучасному житті менеджмент активно проникає у життя з початку 1990-х років ХХ століття, що було зумовлено падінням командно-адміністративної економічної системи, становленням незалежності української держави і початком інтеграції країни у світовий економічний простір. Управління організацією в умовах ринкової економіки значно складніше, ніж в умовах центральної командно-адміністративної системи. Це пов'язано з розширенням прав відповідальності та з необхідністю більш гнучкого пристосування до змін у зовнішньому середовищі. Всі різноманітні проблеми, які виникають перед організацією, неможливо вирішити без сучасного професійного менеджменту. Але із потужним розвитком інформації, засобів, технологій менеджмент стає помічником та дорадником у ефективному функціонуванні певного колективу, відділу, організації, структури сфери, що є визначальною роллю у розвитку і функціонуванні держави досить на високих рівнях та щабелях.

Сучасний розвиток управлінської науки в Україні відбувається у руслі процесів формування соціального ринкового господарства. Однією з найгостріших сучасних проблем української держави є непрофесіоналізм у сфері управління. Причина цього - наявність некваліфікованих керівників на всіх рівнях державного управління, що володіють старими знаннями і не встигли здобути нові знання, оволодіти сучасним мисленням. Ринкова система відносин - це жорстка система, що не визнає слабких це найсильніша, з огляду на весь світ, конкуренція товаровиробників, це і особлива система управління. Перехід до неї повинен супроводжуватися насамперед навчанням керівних кадрів управлінню в сучасних умовах, знанням механізму дії об'єктивних законів ринкових відносин. В Україні цей процес знаходиться на початковій стадії свого розвитку, і сьогодні не є необхідною та обов'язковою умовою при підборі кадрів на керівні посади, не беруться при цьому в розрахунок і морально-етичні якості претендентів. Негативний вплив на управлінський процес має те, що в державі відсутня чітко сформульована цільова політика соціально-економічного розвитку. Це підтверджується зізнанням вищих керівників країни у тому, що вони не знають, куди йти і що будувати. Це відзначають і представники міжнародних організацій в Україні. [1,213]

Як стала наука та система відносин менеджмент завдячує організації створення основних шкіл менеджменту, які заклали фундамент основних та сталевих понять без яких менеджмент не мав би такої актуальності, змістовності та значимості, а завдяки закладеним постулатам сягає свого розвитку та досі відкривається із різних сторін, який дає високі гарантії успіху, як певного простору секторів державних галузей, так і визначальним орієнтиром у державній політиці, зокрема стосується сфери освіти.

Тож, у своєму розвитку історії менеджменту, варто розглянути досвід п'ятьох основних шкіл. Школа наукового управління (1885-1920 рр.). Розвиток школи «наукового управління», яка стала широковідомою у світі під назвою школи «наукового менеджменту», припадає на початок ХХ століття. Її засновником був американський інженер Ф. Тейлор (1856-1915 рр.). Аналізуючи процес виробництва, Ф. Тейлор розвинув вчення про інтенсифікацію трудових операцій з метою підвищення продуктивності праці та збільшення обсягу виробництва. Він характеризував науковий менеджмент як процес злиття ресурсів виробництва і технології з людським потенціалом для досягнення цілей підприємства. Заслугою Ф. Тейлора було прагнення протиставити науковий підхід існуючим традиціям (коли на першому місці стояв організатор), підійти до виробничого

процесу як до системи і виробити наукові основи організації та нормування праці робітника. Внесок Ф. Тейлора також у тому, що він розробив наукові засади нормування праці, методи підбору, розстановки і стимулювання працівників фірми, запропонував розподіл праці за видами робіт, виокремлення роботи з управління у спеціальність, планування операцій виробництва.

Проте Ф. Тейлор, незважаючи на значний внесок, зроблений ним в науку про організацію і управління, оминув увагою один важливий момент - проблеми психофізіології людської праці і соціальних відносин, які неминуче виникають в організованих трудових колективах. На робітника біля машини Ф. Тейлор дивився як на якусь бездушне продовження машини і домагався лише повної синхронізації роботи обох - робітника і машини. Нині психологічні чинники вважаються не менш важливими, ніж моменти суто інженерно-технічні.[2, 88]

Класична (адміністративна) школа управління (1920-1950 рр.). Класична (адміністративна) школа управління базувалася на створенні універсальних принципів управління, дотримання яких, безперечно, забезпечить успіх підприємства. Першими представниками цієї школи були Г. Емерсон (1852-1931), А. Файоль (1841-1925), Г. Форд (1863-1947), А.К. Гастев (1882-1941). Г. Емерсоном зроблений суттєвий внесок у теорію і практику управління виробництвом. Він зазначав, що не виробництво повинне підлаштовуватися під управління, а навпаки, управління повинне обслуговувати виробництво.

Г. Емерсону належить розробка 12 знаменитих принципів підвищення продуктивності праці, де враховані час, затрачений робітником, і його вміння, що проявляється в якості роботи. Ці принципи не втратили свого значення і до сьогодні. Анрі Файоль присвятив ряд наукових праць керівництву людьми, адміністративному управлінню, раціоналізації адміністративної діяльності. Суть його концепції «науки адміністрування» зводиться до організаційної структури управління персоналом, зміст якого розглядається як система взаємозв'язків між посадами і ролями. Основна увага приділяється управлінню процесами виробництва через визначення чіткої ієрархії у трудових колективах на засадах органічного поєднання повноважень і відповідальності. А. Файоль зробив спробу ввести принципи Ф. Тейлора про функціонуальну організацію фірми в адміністративне вчення. Новим в цій концепції було розчленування процесу управління на фази. А. Файоль виділив у процесі управління таку фазу, як перспективне планування, що відіграє суттєву роль у менеджменті. У своїх працях він висловив думку, що управляти - значить вести підприємство до мети, намагаючись раціонально використовувати його ресурси. А. Файоль сформулював 14 знаменитих універсальних принципів управління підприємством, які не втрачали свого значення і в сучасних умовах господарювання. Ці принципи:

1. Розподіл праці.
2. Повноваження і відповідальність.
3. Дисципліна.
4. Єдиноначальність.
5. Єдність напрямку.
6. Підпорядкованість особистих інтересів загальним.
7. Заохочення персоналу.
8. Централізація.
9. Скалярний ланцюг.
10. Порядок.
11. Справедливість.
12. Стабільність робочого місця для персоналу.
13. Ініціатива.
14. Корпоративний дух. Союз - це сила. [2,93]

Школа людських відносин (1930-1950 рр.). базувалася на розробці й застосуванні соціально-психологічних аспектів менеджменту. Основоположниками цієї школи можна назвати вчених Елтона Мейо (1880-1949), Вальтера Ділла Скотта (1869-1955), Мері Паркер Фоллетт (1868-1933), Абрахама Маслоу (1908-1970), П. М. Кержінцева (1881-1940).

Школа людських відносин у розвитку менеджменту утвердилася як реакція на обмеженість раціоналізму в системі управління. В основу людських відносин були покладені досягнення психології, соціології та ін. Цей напрям в розвитку управлінської науки пов'язаний з переходом у господарській діяльності від екстенсивних методів до інтенсивних і зростанням значення людського чинника. Основна увага була звернута на те, що людина як активний суб'єкт діяльності - це особистість, і нею потрібно управляти інакше, ніж іншими чинниками виробництва. Представник концепції людських відносин американський психолог і соціолог Елтон Мейо встановив, що вплив таких чинників, як умови праці робітників на продуктивність праці менший, ніж особисті стосунки людей на виробництві, спілкування працівників між собою, їх контакти у процесі економічної діяльності. Він зробив висновок, що продуктивність праці в кінцевому підсумку вирішує зовсім не техніка (машина), а людська психологія. На продуктивність праці, підкреслював Е. Мейо, впливають такі людські чинники, як соціальна взаємодія і групова поведінка. Ці дослідження породили соціальні аспекти менеджменту, які Е. Мейо сформулював так:

людина - істота соціальна, їй потрібно працювати в колективі; жорстока ієрархія (взаємопідпорядкування) бюрократичної системи суперечить природі людини, яка прагне свободи; керівники повинні спиратись на людей, а не на продукцію; необхідна інтеграція в колективах, тобто створення відповідального психологічного клімату.

У сьогоденних умовах психологічні чинники, соціальні цінності вважаються не менш важливими, ніж інженерно-технічні. Виявилось, що у процесі управління колективом людей необхідно впливати насамперед на соціально-психологічні чинники мотивації працівників підприємства.

Сучасні американські соціологи стверджують, що організацію як соціальну систему характеризують: стиль керівництва, формування цілей діяльності фірми через колективне обговорення, прийняття рішень за участю всіх працівників підприємства, стимулювання інтересів членів виробничого колективу з використанням таких групових форм діяльності, як мотивація до праці, залучення якомога більшої кількості працівників до процесу контролю тощо. [2,105]

Школа поведінкових наук (1950-ті р. до тепер). Концепція школи зосереджувала свою увагу головним чином на дослідженні різних аспектів соціальної взаємодії, мотивації, комунікації в організації, організаційної структури тощо. Засади її дослідження становлять методи налагодження міжособистісних стосунків, підвищення ефективності за рахунок людських ресурсів, оптимального вирішення управлінських проблем. Засновниками поведінкового напрямку в менеджменті можна вважати учених Кріса Арджириса (1925 р. н.), Дугласа Мак-Грегора (1906-1964), Фредеріка Герцберга (1923 р. н.), та ін. Представники цієї школи виходили з того, що правильне застосування науки про поведінку працівників на робочому місці завжди буде сприяти підвищенню ефективності праці як окремого працівника, так і трудового колективу в цілому.

Вагомий внесок у розвиток школи поведінкових наук належить Дугласу Мак-Грегору, який вважав, що завдання менеджерів полягає в тому щоб створити умови, в яких робітник, витрачаючи зусилля для досягнення цілей підприємства, одночасно найкращим чином досягає свою особисту мету. Тобто мотиви ефективної праці повинні бути однаковими у працівників і підприємства в цілому. Під лідерством він розумів соціальні відносини: характеристики лідера і організації, її мету і завдання, що виконуються, позиції та потреби послідовників лідера тощо.

Таким чином, метою поведінкового напрямку менеджменту було дослідження аспектів підвищення ефективності підприємства (організації) за рахунок підвищення ефективності його людських ресурсів. [2, 113]

Школа кількісного (економіко-математичного) підходу (середина ХХ ст. - дотепер). Особливість цієї школи полягає в тому, що вона ґрунтувалася на широкому застосуванні в менеджменті математичних методів, кібернетики, автоматичного оброблення інформації. В кількісному підході виділяють дослідження моделей (форм відображення реальності) і операцій/ Після створення моделі змінним величинам задаються кількісні значення. Появу цієї школи (середина ХХ століття) пов'язують з іменами Ноберта Вінера, А. І. Берга, Л. В. Контаровича, Р. Кал мана, Д. Форстера, В. М. Глушкова та інші. На думку теоретиків цієї школи, головним завданням у галузі менеджменту є одержання, обробка й аналіз практичних даних та розробка й видача на цій основі рекомендацій для управляючих. Поштовхом для застосування кількісних методів в управлінні став розвиток електронно-обчислювальних машин, їх програмного забезпечення (комп'ютеризація управління). В умовах розвинених ринкових відносин ряд вчених (П. Друкер, Т. Пітере, Р. Паскаль, Г. Саймон та ін.) критично підійшли до попередніх управлінських теорій з урахуванням сучасного досвіду і сформували новий напрям менеджменту - системний підхід. Сутність його полягає в тому, що підприємство розглядається як цілісна система, як сукупність взаємозалежних елементів, які орієнтовані на досягнення певних цілей. Підприємство - це складна система, кожна ланка (елемент) якої здійснює різну за змістом і результатами господарську діяльність. Мету кожної ланки (елемента) визначають її функціональне призначення і характер взаємодії з іншими ланками (елементами). Сукупна результативність їхньої економічної діяльності залежить від загальної мети системи і не зводиться до результатів діяльності кожної ланки. Для забезпечення максимальних прибутків основна мета підприємства мусить стати найважливішою ціллю окремих ланок (елементів). При цьому досягаються такі похідні цілі, як досягнення стабільних темпів економічного зростання, підвищення якості продукції тощо.

Важливим напрямком розвитку сучасного менеджменту є так званий ситуаційний підхід в управлінні, суть якого полягає у намаганні з'ясувати комплекс взаємозв'язків усередині підсистем і між ними, між організацією і внутрішнім середовищем, у дослідженні різних типів відносин. Згідно з ним, приймаючи відповідні управлінські рішення, завжди необхідно виходити з аналізу конкретних ситуацій, тобто конкретного набору обставин, які мають вплив на діяльні підприємства у певний період часу.[2, 130]

Сучасний менеджмент висуває на перше місце не внутрішні чинники – раціональну організацію виробництва, зниження витрат, а проблему чіткості і адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища. Уряд, споживачі, конкуренти – об'єкти постійної уваги менеджменту, організації. Підприємство розглядається як система, що має суспільне призначення. Головний ресурс – людина. Мобілізувати її творчу активність можна лише на основі системи мотивації.

А разом із менеджером – генератор ідей. Необхідно створити умови для реалізації творчого потенціалу працівника, виховувати у нього почуття спів господаря, співвласника фірми. [3,126]

Сучасний менеджмент – це новітні технології прийняття рішень. Широке використання сучасних засобів комунікацій та багато чого іншого. Менеджмент – це мистецтво безконфліктного керівництва, яке перетворює хаотичне співтовариство людей на організовану, цілеспрямовану, продуктивну групу із загальними цілями і завданнями. [3,127]

Висновки. Тому, з вище вказаного зазначаємо, що менеджмент – це наука про організацію управління людьми в структурах, галузях, сферах, за допомогою різних методів, засобів, прийомів задля досягнення загальної поставленої мети в організації, а також здійснення цілей, організації, планування, мотивації, контролю організації професійним керівництвом за взаємодії суб’єкт – об’єкту та прийняттям ефективних управлінських рішень за допомогою обраного підходу.

Крізь призму дослідження становлення науки менеджменту, впливає ґрунтовна роль історичного досвіду основних шкіл менеджменту, у функціонуванні яких був закладений фундамент методів, принципів та засобів здійснення заходів для ефективної діяльності, також для шкіл менеджменту характерна роль поведінки людини в організації, її мотивації, проблеми лідерства.

Розвиток менеджменту як науки характеризується численністю шкіл та підходів, які розробляли і нині розробляють ті чи інші його аспекти. Використання надбань зарубіжного і вітчизняного менеджменту дасть змогу забезпечити зростання ефективності господарської діяльності всіх суб’єктів вітчизняної економіки, підвищити їх конкурентоспроможність в умовах жорсткої конкуренції.

Освітній менеджмент є запорукою сучасних ідей, форм напрямів, зокрема у реформуванні та вдосконаленні навчання майбутніх поколінь задля розвитку, як особистості, так і держави, як суспільства, так і влади. Тому консолідуючи всі знання ми маємо відкривати нові шляхи, нові знання, нові відкриття, що у свою чергу складатиме великий пазл у продуктивній системі.

Поява наукової концепції менеджменту як особливої сфери управлінської діяльності на початку ХХ століття була об’єктивно обумовлена виникненням масового виробництва, що вимагало кваліфікованого управління крупними багатоцільовими виробничо-комерційними підприємствами, де функції володіння власністю і управління діяльністю були вперше розділені. За даних умов науковий менеджмент став основною формою організації соціально-виробничих процесів, утілюючи сукупність раціональних методів і організаційних важелів управління. В результаті еволюції західної управлінської думки поняття “менеджмент” істотно розширилося. Цьому сприяв розвиток системного підходу, завдяки якому і бізнес-організація, і суспільство почали трактуватися як соціальні системи. Завдяки цьому менеджмент став інтерпретуватися як універсальний принцип раціональної організації не тільки виробничих, але також соціальних і політичних процесів.

Сучасна наука менеджменту набуває змістовності та сталості з кожним роком вбираючи у себе характеристики періоду та різні інновації, які стають актуальними методами та засобами для здійснення ефективної діяльності у всіх галузях та сферах, зокрема в освітній, яка своєю фундаментальною та самовідданою працею примножує набутий досвід поколінь та своїми новими заходами із залученням міждисциплінарних зв’язків формує оновлену націю, з новим світоглядом, активно життєвою позицією створюють нові продукти функціонування із залученням методів, засобів, технологій, нових рішень та створюють нове обличчя держави, яка розвивається, виходить на вищий рівень міжнародної арени та сприяє потужному світовому розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів!

Джерела

1. Економічна теорія [Текст] : курс лекцій для студ. неекон. спец. / відп.ред. І. Ф. Комарницький. - Чернівці : [б.в.], 1998. - 343 с.
2. Кожушко Л. Ф. Основи менеджменту і маркетингу : навч. посіб. / Л. Ф. Кожушко, Т. О. Кузнецова, О. Ю. Судук. – Рівне : НУВГП, 2016. – 291 с.
3. Новий менеджмент – нова філософія ведення бізнесу // Пропозиція. – 2015. – № 6. – С. 126-127.
4. Туленков М. В. Сучасний менеджмент (теорії, концепції, моделі) : навч. посіб. / М. В. Туленков, О. Г. Чувардинський, Ю. Ж. Шайгородський. – Київ : Укр. центр політ. менеджменту, 2010. – 376 с.
5. Федоренко В. Г. Менеджмент: підручник / Федоренко В. Г. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2015. – 492 с.

Work is sanctified to research of historical development of science of management, theoretical principles of management, as categories and experience of basic schools of management on forming of modern knowledge about a management, due to world view positions of mine-out methods, facilities and receptions in the context of modern globalization and integration world processes.

Keywords: science, management, management, art, school, history, contemporaneity, experience.

Горохов С. В.,
доцент кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та
освітньої політики факультету
менеджменту освіти та науки Національного
педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук

Гула О. С.,
студентка групи ІмОПз факультету
менеджменту освіти та науки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
ОПП «Освітня політика»

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ АВТОНОМІЇ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано поняття автономії, автономії закладів освіти України, поняття організаційної автономії закладів освіти, реалізацію державної освітньої політики у закладах освіти. Визначено мету та завдання державної освітньої політики у сфері освіти, етапи здійснення державної освітньої політики, напрямки державної освітньої політики України.

Ключові слова: освітній менеджмент, автономія, державна освітня політика, організаційна автономія, автономія закладу освіти, академічна мобільність, академічна свобода.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. В освіті зараз відбувається багато змін, з'являються нові виклики перед освітянами. У час пандемії очільники шкіл мають у своїх повноваженнях обирати форму навчання для здобувачів освіти. Також це стосується і інших ланок освіти: професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти. Для учнів професійно-технічних училищ та студентів адміністрація закладу освіти також обирає форму навчання. Нелегке випробування спало на долю української освіти. Якщо ще кілька років тому дистанційне навчання не було викликом для освітян, бо не було актуальним, то зараз пріоритетні напрямки освіти дуже змінились.

Виклад основного матеріалу. Значні зміни в політиці, економіці в соціумі вимагають змін і в освіті яка має задовольнити нагальні потреби суспільства. Педагогічні інновації, що впливають на задоволення потреб суспільства мають бути науково обґрунтованими і пройти практичну апробацію. В наш час менеджер повинен бути організатором інноваційного процесу. Інновація представляє собою результат творчої діяльності, але спрямоване на вироблення, створення і поширення нових видів продукції, сучасних технологій, втілення нових, відповідних ринковим умовам господарювання, організаційних форм і методів управління. В НЗ, в залежності від функціональних обов'язків і ролі, яку відіграють менеджери в процесі управління виділяють три групи менеджерів. Перша група (вищий рівень) – директор та його заступники. Директор, згідно статуту школи, здійснює керівництво НЗ усією діяльністю. Друга група (середній рівень) – група менеджерів-керівників, методичних та творчих об'єднань вчителів. Третя група – особлива група, яку становлять вчителі, які організують навчально-пізнавальну діяльність учнів – основного продукту освіти. Злагоджена взаємодія всіх трьох груп менеджерів НЗ дає позитивний результат, який у значній мірі залежить від індивідуального стилю керівництва. Індивідуальний стиль керівництва – це системна взаємопов'язаних дій особистості керівництва НЗ, яку він застосовує як управлінець-професіонал, для досягнення мети управління через гармонізацію вимог діяльності та індивідуальних властивостей його особистості. Ефективними чинниками, що впливають на стиль керівництва є такі: психофізичні та особистісні якості керівника НЗ; психофізичні та особистісні особливості підлеглих – вікові, статеві, особливості темпераменту, морально-вольові якості, характер, потреби; соціально-психологічні особливості колективу: морально-психологічний клімат, згуртованість, підготовка до праці, ціннісно-орієнтаційна єдність, дисциплінованість, рівень суспільної думки; компетентність керівника; обізнаність керівника з особливостями колективу, яким він керує. Стиль керівництва – це система методів, прийомів, засобів, які домінують в управлінській діяльності менеджера освіти, а також індивідуальні властивості їх вибору та застосування.

Головний напрямок роботи педагога – це удосконалення змісту, методів і прийомів навчання та розвитку дітей. Концепція освітнього менеджменту змінює роль педагогів, вимагаючи від них максимальної уваги до політики, стратегії і тактики школи, її технологічних, процедурно-ритуальних цінностей. Це орієнтує вчителя на творчість та гнучкість у формуванні уста-

новок і мотивів навчання, розвитку, раціонального використання часу. Важливий напрямок менеджменту в діяльності педагога – удосконалення навчальних програм та процесу навчання, що безпосередньо пов'язано з функціями вчителя. Концепція шкільного менеджменту дозволяє вчителям коригувати навчальні програми відповідно до підбору учнів, запитів учнів та їх батьків, доцільно обирати раціональні методи, експериментувати з ними. Другий напрямок менеджменту в діяльності вчителя – інформація та комунікація. Інформація та комунікація – це обов'язкова умова діяльності вчителя, який визначає вирішення проблем організації навчально-виховного процесу в школі, ефективність якого в значній мірі залежить від постійної високої інформованості, володіння результатами новітніх досліджень психолого-педагогічної науки, присвячених удосконаленню технологій навчання, виховання та розвитку. Все, це вимагає від учителя постійного удосконалення професіоналізму, підвищення рівня загальної культури.

Мета управління закладом освіти – забезпечення його оптимального функціонування, переведення функціонування ЗНЗ на більш високий якісний рівень, тобто створення умов для його розвитку. Головною передумовою розвитку закладу освіти є усвідомлення його необхідності, невідкладності керівником. Основні принципи відбору інновацій: перспективність, інтенсифікація, динамічність, гнучкість, демократичність, гуманність, інтегративність, реалістичність, цілісність, керованість, економічність, актуальність. Тому для впровадження інновації необхідно, по-перше, визначитись зі здатністю педагогів до творчої роботи взагалі, по-друге, довести необхідність змін та, по-третє, запропонувати досконалу моніторингову систему інноваційного процесу в ЗНЗ.

Як зазначає О. Кононенко організаційна автономія передбачає право закладу освіти на:

- розробку проекту статуту закладу та внесення пропозицій щодо його змін;
- затвердження штатного розпису в межах установаного фонду заробітної плати;
- прийняття на роботу та звільнення педагогічних та інших категорій працівників, а не лише технічний персонал, зокрема і за контрактом;
- створювати управлінську команду та педагогічний колектив;
- організацію відкритого освітнього простору та розвиток організаційної культури.

Автономія закладу загальної середньої освіти базується на самостійному виконанні своїх основних, допоміжних та супутніх завдань. Основним завданням закладів загальної середньої освіти є надання послуг із здобуття початкової, базової середньої та профільної середньої освіти, тому і первинною автономією є академічна автономія, яка визначатиме особливості і унікальність закладу у наданні цих послуг. Саме заходи вжиті закладом у рамках реалізації академічної автономії зумовлюють необхідність реалізації права на організаційну автономію. Адже саме організаційна автономія закладу визначатиме ті стратегічні та операційні заходи за допомогою яких буде можливо реалізувати стратегію закладу, освітню програму та освітні траєкторії усіх здобувачів освіти. Від правильності визначення, ефективності реалізації організаційно-розпорядчих функцій вжитих у рамках організаційної автономії залежить ефективність здійснення місії закладу освіти. Ефективність реалізації завдань закладу, досягнення ним цілей визначених у стратегії залежатиме від кадрового потенціалу та структури закладу. Саме тому важливе місце у системі автономій належить кадровій автономії, яка покликана надати право закладу найбільш оперативно та неупереджено вирішувати проблеми забезпечення персоналом та управління ним. Відповідно до статті 54 «Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу» нового Закону України «Про освіту», педагоги мають право на:

- академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі;

- педагогічну ініціативу;

- розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентісного навчання;

- вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ та організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників і ще багато пунктів, які окреслюють дійсно широке поле для професійної творчості педагога.

Організаційна автономія реалізується за допомогою двох складників:

- організаційної структури закладу освіти;
- процедур, які регулюють взаємодії між окремими елементами організаційної структури; у трьох взаємопов'язаних сферах:

- управлінській (менеджмент в середині закладу);
- навчальній (методико-педагогічна діяльність);
- комунікативній (взаємодія із зовнішніми учасниками) [1].

Освітній менеджмент як і кожна наука має свої складові та стани або цикли реалізації завдань. Найбільш значні компоненти освітнього менеджменту є: люди (стейкхолдери); педагогіч-

ні психології; стратегії; структури, цілі; завдання; процеси; культура. Стейкхолдери – це люди чи група людей, що мають спільні інтересів якій-небудь діяльності та зацікавлені в її результатах (учні, вчителі, батьки). Цикл менеджменту: планування; визначення умов; організація; мотивація; стимулювання; управління. В змісті діяльності вчителя та менеджери багато загального – вчитель і менеджер є організаторами діяльності людей. Отже, можна зробити висновок, що концепція наукового менеджменту може бути з успіхом використана для посилення професійної підготовки вчителя та керівника НЗ. PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com Модуль «Менеджмент освіти» 20 Освітня управлінська діяльність потребує як і від педагога особливих якостей, вмінь, здібностей. Представники американської школи менеджменту М.Вудкок та Д.Френсіс надають такий перелік якостей менеджера з роботи з персоналом: здатність управляти собою; розумні особисті цінності; чіткі особисті цілі; спрямування на постійний особистий ріст; навички вирішувати проблеми; винахідливість та здатність до інновацій; висока здатність впливати на оточуючих; знання сучасних управлінських підходів; здатність керувати; вміння навчати та розвивати підлеглих; здатність формувати та розвивати ефективні робочі групи [12].

Перспективною подальших досліджень є аналіз та запозичення досвіду країн Європи з освітнього менеджменту освітніх закладів.

Джерела

1. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи. Методичні рекомендації / За ред. А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевскі; Авт. кол.: А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевскі. - В. — К., 2019. — 47 с.
2. Андрущенко В.П. Освітня політика в умовах входження України в європейський простір / В.П. Андрущенко //Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи. – 2014. – К.
3. Гриневич Л.М. Вітчизняна педагогічна теорія про розвиток освіти в Україні в контексті євроінтеграційних процесів / Л.М. Гриневич // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2015. – № 1–2 (46–47). – С. 5–10.
4. Децентралізація освіти у Польщі. Досвід для України, Р. Шиян, 2016.
5. Децентралізація освіти у Польщі: Досвід 25 років, М. Гербст, Я. Герчинський, 2015.
6. Козарь Т.П. Соціально-політичні та політико-економічні особливості реалізації державної освітньої політики. / Т. П. Козарь // Держава та регіони. Серія: Державне управління. - 2015. - № 1. - С. 21-24.
7. Методичні рекомендації щодо створення системи управління освітою об'єднаних територіальних громад», А. Сеїтосманов, В. Мархлевський, О. Фасоля, 2016.
8. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії, Д. Янг, 2016.
9. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України [ред. кол. В. Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови) та ін.]; за заг. ред. В.Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2016. – 448 с. (До 25-річчя незалежності України).
10. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В.П.Андрущенка; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв, К.А. Постолюк, О.О. Субіна. – К. :
11. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – 484 с.
12. Стешенко В.В. Етапи розвитку проблеми міждисциплінарних зв'язків. - Збірник наукових праць: Актуальні проблеми інженерної підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах інжен.-пед. профілю. - Харків: УПА 2001. - С.125- 127.
13. А.П.Черниш. Менеджмент освіти: Навчальний посібник. – К.: Видавництво «Університет» КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – с.
14. Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. праць / за заг. ред. І.В. Соколової, О.Б. Проценко. – Маріуполь : МДУ, 2013. – 216 с.

Черніговець О. В.,
студентка групи ІмУІД факультету
менеджменту освіти та науки Національного
педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова, магістерська програма
«Інноваційний менеджмент інклюзивного
середовища»

Воронова Г. В.,
канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри
менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності факультету
менеджменту освіти та науки Національного
педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

З ускладненням світової ситуації 2020 року, а саме, з появою глобальної пандемії COVID-19, наслідками якої є введення карантинних обмежень та поява в сучасному житті дистанційного навчання, показала необхідність швидкого розвитку інноваційних технологій для подальшого забезпечення навчального процесу в різних освітніх установах та закладах.

Ключові слова: традиційна освіта, інноваційна освіта, вирішення інноваційних проблем, інноваційні технології.

Можемо стверджувати, що на даний момент, сучасна освіта тривалий час знаходиться в неперервному організаційному-науковому реформуванні. Проте для того, щоб ці перетворення були корисними, нам треба зробити певні кроки.

Ми почнемо з уточненням основних понять, які зможуть поточнити та розкрити нашу тему дослідження. Ці дефініції дозволять нам побачити різницю традиційної та інноваційної освіти.

Традиційна освіта – це навчальний процес зорієнтований на отримання, в кращому випадку – на творче засвоєння, суми знань тими, хто навчається. [2]

Інноваційна освіта – це процес, який готує людину, котра здатна жити в надзвичайно глобалізованому та динамічно змінному світі, сприймати його змінність як суттєву складову власного способу життя. [1]

Якщо порівнювати традиційну освіту та інноваційну освіту, на нашу думку, інноваційна освіта повинна виступати, як допоміжний елемент навчального процесу, в якому зберігається якість та доступність традиційної освіти.

Велике значення для представників інноваційного навчання є креативні елементи. В цій категорії інноваційного освітнього процесу кожен навчальний заклад має змогу вийти на якісно новий рівень.

З огляду на вищесказане, ми маємо декілька рекомендацій для вдосконалення освітнього процесу за допомогою новітніх інноваційних технологій, а саме:

- взаємозв'язок міжпредметних уроків;
- освітній процес людської діяльності;
- комп'ютеризовані курси;
- поринання в інновації;
- виділення окремих аспектів освіти (культурологічний, культурний, профільно-національний);
- програмне навчання;
- креативність освітнього процесу;
- організація дослідницької діяльності, спрямованої на отримання нових знань.

Також дозволимо собі представити рекомендації, щодо вдосконалення оцінювання цього виду діяльності:

- розширення шкали оцінювання (для оцінювання творчої роботи);
- створення рейтингової системи;
- створення портфоліо (як для викладачів так і для здобувачів освіти).

Інноваційна освіта має за мету вдосконалення людини, яка живе за сучасними новітніми законами та має бути всебічно розвинутою особистістю.

Якісна інноваційна освіта, окрім надання традиційної інформації, має надати можливість людині самостійно опрацювати нові знання, володіти інформацією та креативно осмислювати її.

Інноваційне навчання, на нашу думку, має бути направлене на поліпшення майбутнього людини, навчити на основі отриманих знань творчо мислити та використовувати інформацію у професійній діяльності.

Джерела

1. Грабовська Т.І., Талапканич М.І., Химинець В.В. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи. – Ужгород, 2006. – 232 с.
2. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Ужгород, 2004. – 168 с.

Яценко О. Д.,

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри методології науки та міжнародної освіти, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Дьоміна Т. В.,

студентка групи ІММОДз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Менеджмент міжнародної освітньої діяльності»

ПРОБЛЕМА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Проблема якості освітнього менеджменту важлива, в першу чергу, через її тісний зв'язок із необхідністю забезпечення якості освіти, оскільки менеджмент освіти передбачає забезпечення ефективного функціонування всіх підрозділів та структур освітнього закладу, їх злагоджену та ефективну роботу. Питання якості полягає у здатності оперативно та ефективно задовольняти запити та потреби споживачів, в даному випадку – освітніх послуг. Широке коло запитів щодо якості освітнього менеджменту традиційно поділяється на зовнішнє коло попиту (громадськість, стейкхолдери, органи влади, організації-партнери тощо) та внутрішнє (педагогічний та допоміжний персонал установи, здобувачі освіти та їх батьки, адміністрація закладу). І всі ці групи зацікавлених осіб в тій чи іншій мірі залежать від якості та своєчасності управлінських рішень.

Освітній менеджмент, з точки зору верифікації його якості, означає не тільки виважену систему організації процесу навчання, але й вагомі позитивні результати діяльності. Відповідно, при оцінці якості освітнього менеджменту використовують співвідношення між цілями та завданнями суб'єктів освітнього процесу, показниками зовнішніх (економічні, соціальні, політичні фактори) та внутрішніх (мотивація до освіти та викладання, дружня атмосфера, перспективи та умови самореалізації в колективі) чинників впливу та застосованими методами, формами та прийомами управлінських рішень.

Дослідники вирізняють наступні критерії оцінки якості управлінських рішень: «досягнення поставлених цілей і задач; турбота про гідність, честь, здоров'я людей; покращення умов роботи персоналу; підвищення власної компетентності та професіоналізму персоналу; актуалізація ділового інтересу у підлеглих до інновацій; створення умов для перспективного розвитку організації» [1, с.47].

Забезпечити якісний освітній менеджмент можливо із врахуванням напрямку розвитку навчального закладу, наявності альтернативи управлінських рішень та врахуванні думки колективу у їх відборі та впровадженні, обізнаність адміністрації закладу про його поточний стан, проблеми та потенціал, розуміння змісту та ступеню впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, доцільний добір та використання наявних ресурсів, здатність моделювати ефективну систему управління закладом та системно і послідовно її впроваджувати. В цілому, якість освітнього менеджменту визначається такими факторами: «ціннісний характер управління; адаптивність управління (приспосовування до ситуації); релевантність (відповідність справі); превентивність (випереджальний характер); прогностичність (визначення перспектив і прогнозів); консолідуєчий, об'єднуючий характер; діалогічність, узгоджуваність з іншими системами організації; інноваційність, творчість; демократичний, парсипативний (колегіальний) характер; особистісно-орієнтована спрямованість; гнучкість, мобільність; рефлексивність, орієнтація на самооцінку, самокорекцію, саморозвиток» [2, с.70].

Отже, проблема якості освітнього менеджменту є надзвичайно важливою для сучасного суспільства. Економічна та політична нестабільність, соціальна напруженість, низький престиж освітянської сфери в українському соціумі, високі очікування з боку громадськості при відсутності належної підтримки з боку держави – такими є реалії сучасного українського менеджменту освіти. Відповідно, саме на керівників навчальних закладів покладається основний тягар і привілей ухвалення рішень і стратегій, що мають забезпечити ефективне і результативне функціонування освітньої установи. І в даному випадку мова йде не тільки про необхідність формування певних компетентностей з фаху, а про цілісну професійну управлінську культуру, культуру проєктування, взаємодії та розвитку.

Джерела

1. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи. Монографія / Л. І. Даниленко. – 2-е вид. – К.: Логос, 2002.
2. Королук С. В. Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу / С. В. Королук. – Полтава: ПОППО, 2007.
3. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза. – Х.: Видав. гр. «Основа», 2005.
4. Освітній менеджмент. /За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К.: Шкільний 5. Скібіцький О. М. Стратегічний менеджмент: навчальний посібник / О. М. Скібіцький – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
6. Кивлюк О.П., Мордоус І. С. Забезпечення якості вищої освіти в контексті теорії інституціоналізму. Освітній дискурс: збірник наукових праць. Том 22, Випуск 4, 2020. С. 98-110.

Яценко О. Д.,

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри методології науки та міжнародної освіти, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Саченок Ю. М.,

студентка групи ІмМОДз факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Менеджмент міжнародної освітньої діяльності»

СТРАТЕГІЯ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Освітній менеджмент може бути ефективним виключно за умови наявності його вираженої стратегії, що містить обґрунтування доцільності проведеної аналітики, планування діяльності, організації та реалізації, корекції та контролю. Якщо «Стратегія менеджменту – це масштабні прогнози щодо реалізації місії (призначення) закладу та досягнення цілей» [1, с.112], то стратегія освітнього менеджменту полягає в забезпеченні інноваційного розвитку закладу освіти через якісні структурні та організаційні зміни.

Основними компонентами стратегії освітнього менеджменту традиційно називають: усвідомлення необхідності та зміну затребуваних змін, ефективна інтеграція до зовнішнього контексту та злагоджена, системна робота колективу закладу освіти [2, с.39].

Стратегія розвитку закладу освіти є необхідною складовою його успішного і конкурентного функціонування в сучасних реаліях. Тому керівнику освітньої установи потрібно володіти як теоретичними знаннями, так і практичним інструментарієм вироблення стратегії та шляхів її реалізації. Іншими словами, стратегії освітнього менеджменту передбачають аналітику перспектив, цілей та бажаних результатів освітньої та організаційної діяльності, а також управлінських рішень щодо їх впровадження. З огляду на можливу невідповідність запланованих стратегічних цілей реаліям і викликам в діяльності певного закладу освіти, дослідники рекомендують вирізняти реальну та реактивну освітні стратегії. Так реальна освітня стратегія є системою запланованих дій для досягнення бажаного результату, а реактивна передбачає адаптивну реакцію на ситуацію, можливу корекцію та гнучкість комплексу запланованих інноваційних змін. Оскільки стратегічний менеджмент не є одноразовим актом, а системою послідовних дій, то йому притаманні не тільки чіткість та послідовність управлінських рішень, але й відкритість та динамізм.

Стратегія менеджменту освітнього закладу складається з трьох основних компонентів: теоретичної моделі (цілі, бажані результати, знання про взірцеві зразки їх втілення); аналітики поточної ситуації (тенденції освітнього простору, наявні ресурси розвитку, сильні і слабкі позиції освітнього закладу, їх причини та можливості впливу); стратегії розвитку (програми, концепції, плани роботи, управлінські рішення, що мають метою перехід від актуального стану до бажаного, запланованого).

Відомий ряд факторів, наявність яких передбачає необхідність корекції стратегії менеджменту освітнього закладу: « необхідно змінити напрям роботи навчального закладу; необхідно прискорити зростання якості роботи закладу; керівник помічає, що ресурси (кадри, час, кошти, обладнання тощо) витрачаються на розвиток неперспективних напрямів або взагалі нераціонально; необхідно вносити зміни в структуру навчального закладу, удосконалити систему управління, вертикальні і горизонтальні зв'язки; відбуваються зміни в системі вищого порядку; керівник закладу сумнівається в існуючому напрямі розвитку і шляхах досягнення завдань закладу; відбувається процес «тиску знизу» тощо» [5, с.8].

Отже, стратегія менеджменту в освіті є процесом відкрити і динамічним.

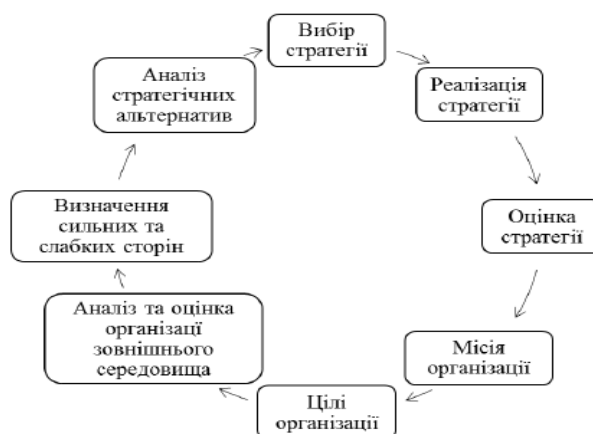


Рисунок 2.3 Процес стратегічного управління

Стратегія менеджменту в освіті має ряд вагомих переваг в плані позитивних результатів, а саме: прагнення балансу між очікуваними результатами та наявними ресурсами, інноваційний розвиток освітнього закладу, поетапне вирішення поточних труднощів, системна та колективна робота закладу у певному напрямку змін, самореалізація та професійне зростання колективу, набуття конкурентних переваг закладом та колегіальність взаємодії.

Стратегічне планування і впровадження управлінських рішень в освіті може бути спричинене такими чинниками: загальнонаціональні або регіональні реформи системи освіти, розвиток власних традицій та брендмейкінг закладу, апробація кращого управлінського досвіду в сфері освіти, запит на зміни з боку учнів, їхніх батьків, педагогічного колективу.

Отже, стратегія освітнього менеджменту є необхідним і дієвим компонентом управлінської діяльності керівника закладу освіти.

Джерела

1. Мармаза О.І. Менеджмент освітньої організації / О. І. Мармаза. – Х.: ТОВ «Щедра садиба», 2017. – 126 с.
2. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент / О. І. Мармаза. – Х.: ТОВ «Планета-принт», 2016. – 197 с.
3. Вдовиченко Р. П. Управлінська компетентність керівника школи / Р. П. Вдовиченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2007.
4. Кивлюк О. П. Сутність поняття та складові менеджменту міжнародної освітньої діяльності. Освітній дискурс: збірник наукових праць. Том 26, Випуск 9, 2020. С. 19-29.
5. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи / В. В. Григораш. – Х: Вид.група «Основа», 2011.
6. Федоров Г. В. Системний підхід до управлінської діяльності керівника навчальних закладів у ринкових умовах / Г. В. Федоров. – К.: «Дорадо-Друк», 2012.

Яценко О. Д.,

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри методології науки та міжнародної освіти, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Комісарова М. М.,

студентка групи ІММОД факультету менеджменту освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Менеджмент міжнародної освітньої діяльності»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Термін «дослідницький університет» вперше виник у США і був використаний для ідентифікації невеликої групи навчальних закладів, де найінтенсивніше проводилися дослідження. Традицію таких навчальних закладів встановив Бенджамін Франклін, перший американський академік, який звернув увагу на взаємодію науки та освіти та їх збагачення енергією [1, с. 35].

Дослідницький університет дає змогу зберегти основні переваги класичного університету, одночасно підвищуючи стійкість до зовнішніх факторів, особливо економічного характеру. В основі цього сценарію розвитку університету лежить те, що університет стане ключовим елементом інноваційної системи як постачальник людського капіталу, а також як кошик нових компаній.

Хоча новий тип науково-дослідного університету вперше з'явився на європейському континенті, найбільший розвиток та належне значення дослідницьких університетів були отримані у Сполучених Штатах Америки. Їх нараховувалось близько 260 у США станом на 2000 рік; для порівняння: у Німеччині – 70; У Великобританії – 73; В Іспанії – 41 [2, с. 35].

Університети Великобританії, такі як Оксфорд і Кембридж, найвідоміші дослідницькі університети Великобританії, поєднують фундаментальні дослідження з економічною практикою. Зокрема, Оксфорд проводить більше глобальних досліджень, ніж будь-який інший університет Великобританії. Цей університет є еталоном для академічної науки, а уряд підтримує швидкий розвиток міждисциплінарних дослідницьких центрів, багато з яких співпрацюють з іноземними науковими та промисловими партнерами. Оксфордський університет має міцну репутацію за якість та різноманітність своїх досліджень, в якому беруть участь приблизно 3000 викладачів та 3000 аспірантів. Кембриджський університет відомий своїми дослідженнями, які сприяють розвитку сучасної економіки. В університеті створено кілька відділів, які займаються комерційним розвитком, питаннями інтелектуальної власності, патентною та ліцензійною діяльністю компаній-партнерів. Відомий своїми фундаментальними дослідженнями, Кембридж пропонує широкий спектр послуг, курсів та програм, які відповідають вимогам та потребам бізнес-професіоналів та організацій [5, с. 11].

Практична підготовка спеціалістів у дослідницьких університетах – це оптимізація термінів та форм стажування, узгодження основ стажування з майбутніми робочими місцями випускників, забезпечення реалізації більшості дипломних проектів та робота над реальними предметами, моніторинг реалізації проектів. Все це можна ефективно зробити шляхом створення інноваційного середовища на базі університету, де можуть взаємодіяти освіта, наука та промисловість. Тому всі сучасні наукові університети мають наукові парки з технологічними парками та бізнес-інкубаторами. Завдяки існуванню такого інноваційного середовища у вищій школі, студенти мають можливість навчатися за реальними проектами, вчені – проводити незалежні дослідження та отримувати роялті, вдосконалювати свою продукцію за допомогою інноваційних розробок для вітчизняних та зарубіжних компаній, науковців та висококваліфікованих фахівців. Державні та місцеві органи влади, а також інвестиційні та венчурні фонди, які інвестують у впровадження інноваційних розробок у технологічних парках та бізнес-інкубаторах, отримують вигоду від функціонування таких інноваційних структур [4, с. 13].

В Україні на стадії розвитку перебувають дослідницькі університети. Слід зазначити, що за останні двадцять років КПІ ім. І. Сікорського перетворився на лабораторію для розробки та опрацювання важливих документів про освіту, зокрема законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукові парки» та ін. [3]. Крім того, КПІ ім. І. Сікорського став одним з пер-

ших університетів в Україні, який підписав Велику хартію університетів, яка є організатором та активним учасником міжнародних конференцій з реформування вищої освіти в нашій країні та її гармонізації з європейською системою освіти. Університет має науково-технічний парк, 8 навчальних та науково-дослідних інститутів, 18 факультетів, 13 науково-дослідних інститутів та науково-дослідних центрів, конструкторське бюро. Фахівці готуються за 54 напрямками та 123 спеціальностями. Нагороджений державними нагородами України [5, с. 15].

Таким чином, сучасні науково-дослідні університети вирішують дуже важливі завдання. По-перше, вони готують висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на сучасному світовому ринку праці. По-друге, вони збирають в своїх стінах найкращих дослідників і готують зміни, на які вони заслуговують. По-третє, економічна діяльність університетів є дуже прибутковою, що дозволяє навчальним закладам проводити наукову політику, щедро фінансуючи найперспективніші дослідження у всіх галузях сучасної науки.

Джерела

1. Грачев С. Исследовательские университеты: мировой опыт и приоритеты развития / Е. Городнова, С. Грачев. Москва: ООО «Медицинское информационное агентство», 2009. 160 с.
2. Петров А. Модель образования XXI века – на пути к бизнесу. Интеграция образования и бизнеса: модель для сотрудничества: Междунар. науч.-практ. конф., 23-25 июня 2009 г.: тезисы докл. Харьков: ХАИ, 2009. С. 72-74.
3. Про наукові парки : Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 51. Ст.757.
4. Сергієнко І. Формула успіху (Академік М. Згуровський – видатний учений і організатор освіти). Вища освіта України. 2010. № 1. С. 11-17.
5. Федулова Л. Вища освіта в національній інноваційній системі. Вища освіта України. 2008. № 1. С. 9-17.

**СЕКЦІЯ VI «ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ, ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
Й ЕКСПЕРТНОГО СЕРЕДОВИЩА У РОЗБУДОВІ ОСВІТИ УКРАЇНИ»****Павлова К. А.,***к. юр. наук, доцент кафедри
соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
НПУ імені М. П. Драгоманова***НОРМАТИВНО-ПРАВОЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ**

У статті проаналізоване сутність процесу правотворення як етапу нормативно-правового механізму регулювання суспільних відносин. Виділено особливості цього процесу в освітній сфері. Визначена цінність нормативних приписів в сучасному освітньому законодавстві для розвитку державно-громадської моделі управління освітою в Україні.

Ключові слова: державно-громадська модель управління освітою, державно-громадське партнерство, освітня політика, нормативно-правовий механізм.

Стрімкі зміни в соціально-економічних потоках глобального світу вимагають створення нових умов та принципів розвитку суспільства в кожній сучасній державі. Шляхи та засоби цих перетворень залежать, в першу чергу, від соціального та економічного рівня певної держави, а також від особливостей форми правління, устрою та історичних витоків, які впливають на свідомість та культуру громадян.

Але не зважаючи на різницю в умовах та засобах розвитку країн світу, необхідним та найважливішим кроком забезпечення нових стратегічних змін, залишається нормативно-правове закріплення та регулювання соціальних відносин та їх змін у потрібну колію перетворень.

Прикладом такого регулювання можна відзначити шлях української держави у формуванні державно-громадського управління, яке упродовж останнього десятиліття створюється як новий механізм управління країною, новий засіб формування відносин між державними і громадськими інституціями, і як наслідок – новий рівень культури і свідомості громадянського суспільства та принципів функціонування державних органів.

Специфічним для розвитку зазначених відносин є сама сфера суспільства - освіта, оскільки за думкою сучасних дослідників освітньої політики – В. П. Андрущенко, Б. І. Андрусишин, В. І. Бобрицька, Р. М. Вернидуб, В. Л. Савельєв, К. А. Постол (Павлової) та інших, кроки до змін в її управлінні є одним із найвдалих показників демократичних перетворень в державі, що забезпечують формування економічної, правової, культурної складової забезпечення громадян правової держави [1].

Метою нашого дослідження є розгляд та аналіз нормативно-правового механізму регулювання державно-громадського управління та державно-громадського партнерства в чинному освітньому законодавстві України.

На наш погляд, повноцінний та дієвий процес правової взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, складається з двох основних аксіологічних та процедурних векторів: правотворчого та правозастосовного.

Напрямок - правотворення – є визначальним моментом початку легітимних відносин між інститутами громадянського суспільства та державою. Цей процес починається з визначення державою певних суспільних відносин, усвідомлення необхідності їхнього правового регулювання, формального закріплення і юридичного захисту.

Реалізуючи цей напрям своєї діяльності, держава вирішує, що певні відносини є вигідними або необхідними для успішного розвитку державної політики на певному історичному етапі. Отже, через реалізацію функції правотворчості та правозакріплення державою формується певний нормативно-правовий механізм який є системою правових норм різних видів і порядків – конституційних, адміністративних, кримінально-правових, міжнародних і ін., а також матеріальних і процесуальних, які надають цим відносинам легітимний характер і правовий захист [2].

Прикладом одних з останніх важливих кроків держави щодо формування нормативно-правового механізму регулювання державно-громадського управління та державно-громадського партнерства є розробка, прийняття та оприлюднення статей Закону України «Про освіту», положення яких створили вагомий правовий фундамент для розвитку зазначених суспільних відносин.

Так в статті 6 Закону України «Про освіту» вперше серед принципів державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності були зазначені принципи: державно-громад-

ського управління; державно-громадського партнерство; державно-приватного партнерство; а також прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; формування громадянської культури та культури демократії [3].

Таким чином, українська держава забезпечила вектор розвитку освіти на засадах демократичного та колегіального управління, можливостей різного суб'єктного складу в функціях управління та контролю за освітою, а також розвиток громадянської свідомості і культури демократії в нашій країні.

Також важливим кроком стало закріплення самого поняття державно-громадського управління у сфері освіти на законодавчому рівні. Це явище визначається в частині 5 статті 70 Закону України «Про освіту» як – «взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з метою прийняття ефективних управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти». Також в частині 8 зазначено, що громадське самоврядування та державно-громадське управління у сфері освіти здійснюються на принципах: пріоритету прав і свобод людини і громадянина; верховенства права; взаємної поваги та партнерства; репрезентативності органів громадського самоврядування, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства і правоможності їх представників; обов'язковості розгляду пропозицій сторін; пріоритету узгоджувальних процедур; прозорості, відкритості та гласності; обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; взаємної відповідальності сторін [3].

На наш погляд, введення поняття «державно-громадського управління у сфері освіти» в правове поле, є вагомим показником рівня готовності і держави і громадянського суспільства діяти разом, та сприймати незалежні інституції громадськості як важливого та необхідного суб'єкта освітньої політики.

Також закріплення принципів взаємодії та діяльності держави та інститутів громадянського суспільства в статтях закону створює інший рівень їх партнерства – більш чіткий та відповідальний. Зазначеними приписами позначилась основна стратегія та принципи взаємодії цих суб'єктів для створення ефективної, якісної та відповідальної діяльності в цілях розвитку освітньої політики України на сучасному етапі.

Подальший крок їх взаємодії – правореалізація – є важливим та цікавим етапом, в якому суб'єкти продемонструють свою готовність реалізовувати свій правовий статус як творців сучасної історії освіти. Наукове спостереження та аналіз розвитку цих відносин є завданням для наших майбутніх наукових досліджень.

Джерела

1. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв, К.А. Постол, О.О. Субіна. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – 484 с.
2. Постол К.А. Державно-громадська модель управління освітою як форма правової взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави в Україні / К.А. Постол // Право і суспільство. – 2014. – № 5. – С.53 – 58.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

The article analyzes the essence of the law-making process as a stage of the normative-legal mechanism of regulation of public relations. The peculiarities of this process in the educational sphere are highlighted. The value of normative prescriptions in the modern educational legislation for the development of the state-public model of education management in Ukraine is determined.

Keywords: state-public model of education management, state-public partnership, educational policy, normative-legal mechanism.

Павлова К. А.,

к. юр. наук, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики НПУ імені М. П. Драгоманова

Косаренко А.,

студентка ІмОПз групи факультету менеджменту освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНО – ГРОМАДСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД В УКРАЇНІ

В статті розглянуто процес поєднання державних і громадських засад діяльності в сфері освіти. Розкрито суб'єктний склад управління сучасної системою вищої освіти. Розглянуто органи держави та інститути громадянського суспільства як партнерів в інтересах особистості, що є правильним підходом до формування демократичної освітньої політики в системі вищої освіти.

Ключові слова: державно-громадське партнерство, управління вищою освітою, громадянське суспільство, освітня політика.

Актуальність дослідження практики реалізації державно – громадського партнерства актуалізується модернізацією управлінських механізмів, що є важливим засобом розвитку вищої освіти в Україні. Особливості взаємовідносин держави і громадянського суспільства в освітній сфері пов'язані з важливими факторами сьогодення, які ставлять нові вимоги щодо створення різного підходу сучасної освітньої політики у системі вищої освіти та відповідальності й активної діяльності в цьому процесі представників громадської частини суспільства через розширення їх прав, гарантій та правових можливостей. Але, за думкою К.А. Павлової (Постол) поєднання двох, на перший погляд протилежних інтересів – громадських та державних, як партнерів, потребує створення чіткого розуміння суб'єктного складу та сфер діяльності кожного суб'єкта в процесі реалізації освітньої політики. Постол К. А. Державно-громадська модель управління освітою як напрямок сучасного державотворення в Україні / К. А. Постол // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право: зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 24. – С. 221 – 226.

Державно-громадське партнерство – це партнерство, у якому поєднуються діяльність державних і громадських інституцій, що ґрунтується на добровільному встановленні державою та громадянами певних обов'язків в управлінні освітою в інтересах особистості, соціуму, влади. Воно передбачає тісний взаємозв'язок, співпрацю, постійний діалог і взаємодію державного (адміністративного) і громадського суб'єктів управління.

Врахування громадської думки та залучення громадян до прийняття управлінських рішень в інтересах людини та влади є потужним рушієм в сучасній освітній політиці в питаннях вищої освіти.

Існує велика кількість різноманітних наукових джерел щодо державно-громадського партнерства, які досліджують широке коло управлінських, суспільно-політичних та педагогічних проблем. Об'єктивна характеристика розвитку державно-громадської співпраці управління освітою висвітлюється у працях таких учених, як В. Авер'янова, В. Бакуменко, Г. Задорожного, О. Зайчука, В. Лугового та ін. Різні аспекти державно-громадського управління та залучення громадськості до вирішення практичних питань освітньої сфери викладені в працях В. Андрущенка, В. Грабовського, Л. Карамуша, К. Постол (Павлова).

Зважаючи на широкий спектр досліджень цієї проблеми, теоретичні і практичні питання щодо співпраці громадськості та держави в реалізації освітньої політики, зокрема вищої освіти, актуальним є **мета нашої роботи** - дослідити процес взаємодії держави та громадського суспільства, як партнерів у вищій освіті України.

Об'єктом нашого дослідження є – процес формування вищої освіти України.

Предметом дослідження – державно – громадське партнерство у вищій освіті України.

У Національній доктрині розвитку освіти України, затвердженій Указом Президента України № 347 від 17.04.2002 р., роль держави визначається у підтримці становлення демократичної системи навчання та виховання. «Державна політика в галузі освіти спрямовується на посилення ролі органів місцевого самоврядування, активізацію участі батьків, піклувальних рад, меценатів, громадських організацій, фондів, засобів масової інформації у навчально-виховній, науково-методичній, економічній діяльності навчальних закладів, прогнозуванні їх розвитку,

оцінці якості освітніх послуг» [1]. Участь громадськості у розробленні та обговоренні нормативно-правових актів сприяє тому, що неможливе прийняття неякісних і безплідних рішень, а це сприяє реалізації соціального слідкування. За допомогою Громадських рад при органах державної виконавчої влади суспільство отримує додатковий інструмент для вираження громадських інтересів, улагодження соціальних конфліктів та інших розбіжностей.

Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти. Управління у сфері вищої освіти відповідно до ЗУ «Про вищу освіту» у межах своїх повноважень здійснюється:

- 1) Кабінетом Міністрів України;
- 2) центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- 3) галузевими державними органами, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади;
- 4) органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади;
- 5) Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук;
- 6) засновниками вищих навчальних закладів;
- 7) органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки;
- 8) Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Громадське обговорення проектів нормативних актів є обов'язковим етапом нормотворчого процесу в системі органів виконавчої влади. Консультації з громадськістю в нормотворчому процесі проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також відкритості та прозорості в діяльності цих органів.

Проведення консультацій з громадськістю має також сприяти налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади і громадськості, підвищенню якості підготовки та прийняття рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням думки громадськості, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів таких рішень. Це є запорука прозорого державно – громадського партнерства. Зазначене питання регулюються постановою Кабінету Міністрів « Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики №533 від 24.04.2019. [2]

Організаційна єдність інституту вищої освіти відбувається за рахунок поєднання інтересів навчальних закладів та організацій, які надають послуги в системі вищої освіти, та органів управління в галузі освіти. [3]

Нова система управління освітою поступово утверджується як державно-громадська. Вона має забезпечити прискорений випереджальний інноваційний розвиток, а також забезпечити умови для розвитку, самоствердження та самореалізації кожної особистості протягом життя.

У національній доктрині розвитку освіти України сказано, що «сучасна система управління освітою має розвиватися як державно-громадська, повинна враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентоспроможність їх освітніх послуг. Діяльність освітян спрямовується на пошуки нових демократичних відкритих моделей управління освітою, що зорієнтують освітні процеси не на відтворення, а на розвиток. Метою державно-громадського управління освітою стає оптимальне поєднання державних і громадських засад в інтересах особистості, соціуму та влади, а основним завданням – перерозподіл контролю та управління на рівень освітнього закладу та громади. [4]

Провідними принципами державно-громадського управління є науковість, професіоналізм, гуманізація, відкритість. *Саме вища освіта забезпечує формування найголовнішого інформаційно – розвинутого суспільства.* Державно-громадське партнерство в інтересах особистості є правильним підходом до формування демократичної політики в освіті. *Важливим є реалізація удосконаленої взаємодії між органами державної виконавчої влади у галузі освіти і науки та громадськістю на найвищому рівні.* Врахування громадської думки та залучення громадян до прийняття управлінських рішень в інтересах людини та влади є потужним рушієм в сучасній освітній політиці вищої освіти.

Джерела

1. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про вищу освіту» (ВВР), 2014 № 37, 38 ст 2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. говий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління. К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с
4. Карамушка Л. М. Принцип гуманізації управління як один з провідних принципів освітнього менеджменту. Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – №4. – С. 41-60

5. Про повну загальну середню освіту»: Закон України №463-IX від 16.01.2020. Голос України. Газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/328949>
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.

*Хоріщенко А. С.,
студентка групи ІМОПд факультету
менеджменту освіти та науки Національного
педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

У статті висвітлено проблеми забезпечення якості повної загальної середньої освіти в об'єднаних територіальних громадах в умовах децентралізації. Визначено дефініції понять «якість освіти», «система забезпечення якості освіти», «об'єднана територіальна громада». Проаналізовано зміни забезпечення якості повної загальної середньої освіти в об'єднаних територіальних громадах.

***Ключові слова:** якість освіти, забезпечення якості освіти, територіальна громада.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Українська освіта останні роки перебуває в потужному реформаторському потоці, долаючи за давніми проблемами, що накопичилися за попередні роки. Одна з них – рівний доступ до якісної освіти учнів, незалежно від типу та місця розташування навчального закладу. Йдеться, в першу чергу, про потребу в отриманні якісної освіти для учнів які здобувають повну загальну середню освіту в закладах, що знаходяться на території ОТГ.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз дослідженої літератури виявив, що в Україні надається належна увага дослідженню проблеми щодо забезпечення якості освіти в об'єднаних територіальних громадах (далі ОТГ) України. Актуальний аспект означеної проблеми висвітлено у працях В. Андрущенко, В. Бобрицької, Р. Вернидуба, О. Грішної, В. Кременя, В. Савельєва, М. Степка, В. Філіпова та інших.

Мета статті полягає в аналізі забезпечення якості освіти в ОТГ, зокрема у галузі повної загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Теоретично важливим для нашого дослідження є розкриття сутнісних характеристик базових понять дослідження, а саме: «якість освіти», «система забезпечення якості освіти», «об'єднана територіальна громада».

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.) «якість освіти» – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг [3].

Сьогодні «система забезпечення якості освіти» є вирішальним напрямом управлінської діяльності в галузі освіти. У цьому процесі суб'єктами виступають органи державного управління якістю освіти, які утворюють лише частину відповідного механізму державного управління, а об'єктом є система освіти в аспекті її якості, при цьому управлінський вплив спрямовується на різноманітні складові цієї системи: матеріально-технічні, науково-методичні, фінансові, а також на людські ресурси [6].

Відповідно до Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.) ОТГ – це спеціальне адміністративно-територіальне утворення, що утворювалося в Україні під час реформи децентралізації у 2015–2020 роках шляхом добровільного об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст (відповідних сільських, селищних та міських рад) [5]. Слід зазначити, що у 2021 році відбувся моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування в галузі освіти, який висвітлено на сайті МОН України [7].

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.) передбачив створення в регіонах ОТГ на основі сіл і невеликих міст, де цілком було передати повноваження з центрального до місцевого рівнів, в тому числі у галузі освіти. Відтепер адміністрація ОТГ має право вирішувати, якою є оптимальна кількість шкіл для їхніх громад, а також може створювати власні відділи освіти та методологічні кабінети, при цьому самостійно вирішувати, якою буде кількість працівників та якими будуть їх обов'язки та сфера відповідальності.

У 2017 році відбулась реформа у сфері освіти, яка стосується як міських, так і сільських шкіл. Міністерство прийняло типові освітні програми за якими буде відбуватися навчання: зміст освіти, методики викладання та навчальне середовище. Слід зазначити, що ці компоненти однакові для усіх шкіл.

Проте на сьогодні існує проблема щодо якості освіти в ОТГ, яка пов'язана з невтішними демографічними показниками та швидкими темпами урбанізації, у результаті чого громади мають значну кількість малокомплектних шкіл у селах і селищах. Відповідно, сьогодні більше половини загальноосвітніх шкіл заповнено лише наполовину їхньої фактичної потужності.

Зазначимо, що показник спроможності освітньої мережі ОТГ – якість навчання. Тільки в укомплектованих школах з повними класами діти зможуть здобувати якісну освіту. Для вирішення цього питання 19 червня 2019 року Кабінет Міністрів затвердив Положення про освітній округ та опорний заклад. Мета створення освітнього округу: створити єдиний освітній простір та безпечне освітнє середовище; забезпечити рівний доступ до здобуття якісної освіти; створити умови для здобуття повної загальної середньої освіти, шляхом проведення профорієнтаційної роботи серед здобувачів освіти. Саме механізм створення опорних шкіл як базових освітніх центрів повинні використовувати ОТГ. Провести комплексну оптимізацію, створити опорну школу та забезпечити комфортний підвіз учнів і вчителів – ось головне завдання органів місцевого самоврядування ОТГ.

Основними проблемами створення опорних шкіл є нерозвинена інфраструктура, несформованість системи збору статистичних даних по опорних школах та стратегічно не визначений процес реорганізації шкільної мережі. Для подолання таких викликів слід насамперед виробити генеральну лінію розвитку та організувати ефективну систему збору статистичних даних як для відстеження реальної ситуації в освітньому просторі, так і для прогнозування потреб у фінансуванні опорних шкіл на короткий термін і пролонговану перспективу.

Мережа опорних шкіл створювалась, починаючи з 2013–2014 і до 2016–2017 навчальних років шляхом реорганізації 485 навчальних закладів зі зміною їх ступеня. В Україні зараз існує близько 499 опорних шкіл і 1000 філій [7].

Слід зазначити, що для організації доступності дітей до опорних шкіл створено проєкт «Шкільний автобус», де основною ідеєю є створення умов для забезпечення систематичного безоплатного перевезення з сільської місцевості до місць навчання і додому педагогічних працівників та учнів, шляхом створення комунальних та державних спеціалізованих автотранспортних підприємств. Уряд виділив для місцевих бюджетів 490 млн грн на придбання шкільних автобусів на умовах співфінансування у 2021 році [10].

Також для забезпечення якості повної загальної середньої освіти Державною Службою Якості Освіти розроблено проєкт відповідних рекомендацій, апробація якого проходила у 12 пілотних школах та який завершився у травні 2019 року. За результатами апробації узагальнені пропозиції увійшли до методичних рекомендацій та посібника «Абетка для директора», який зможе використати кожен керівник школи для розбудови власної внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Методичні рекомендації орієнтовані на допомогу школам у внутрішньому забезпеченні якісної освіти. Згідно з документом, система забезпечення якісної освіти у школі повинна мати не лише зовнішні стимули (ЗНО, інституційний аудит, атестація та сертифікація педагогічних працівників тощо), а й внутрішні інструменти.

Процеси навчання та управління школою можуть якісно вдосконалюватися самою школою. Для цього необхідно мати: стратегію забезпечення якості освіти; необхідні ресурси для організації навчання, інклюзивне освітнє середовище; прозору систему оцінювання учнів, педагогічних працівників і директора; механізми забезпечення академічної доброчесності; сучасну інформаційну систему управління школою.

Одне з найактуальніших та найбільш витратних соціальних завдань на сьогодні є оптимізація мережі закладів загальної середньої освіти. Вона ґрунтується на залученні підтримки вчителів, батьків та інших зацікавлених сторін. Відповідний процес проходить п'ять кроків: визначення відповідальних за процес оптимізації; збір та аналіз даних; підготовка плану оптимізації; розроблення проєктів щодо змін у шкільній мережі; інформування й залучення громадськості.

З метою підвищення якості освіти та освітнього процесу згідно зі статтею 25 Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» та у зв'язку з численними зверненнями батьків здобувачів освіти, педагогічних працівників, засновників закладів освіти та обласних державних адміністрацій, передбачено дозволити використовувати у 2021 році залишки коштів освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, що утворилися станом на 1 січня 2021 року на закупівлю товарів, робіт і послуг, необхідних для організації безпечного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Щоб допомогти закладам освіти підвищувати її якість проводяться систематичні засідання, семінари, лекції та вебінари щодо, наприклад: основних переваг та можливості, які надає оптимізація мережі; особливості здійснення аудиту мережі ЗО; больові точки, закладів освіти; варіанти підвезення дітей до закладів освіти; робота з малокомплектними школами; основні дані про інфраструктуру; індекс спроможності шкільної мережі тощо.

Викладене дає змогу дійти **висновку**, що уповноважені органи виконавчої влади створюють оптимальні умови для забезпечення якості освіти на ОТГ шляхом вдосконалення системи освіти, а саме: розширення повноважень ОТГ; створенням опорних шкіл та методичних рекомендацій, залученням місцевої громади та шкіл до активної участі у процесі прийняття рішень, що, в свою чергу, впливає на більш ефективний розподіл коштів.

Перспективою подальших досліджень є висвітлення нормативно-правової бази регулювання якості освіти ОТГ.

Джерела

1. Андрущенко В.П., Савельєв В.Л. Освітня політика (огляд порядку денного). [монографія] Київ: «МП Леся». 2010. 368 с.
2. Бобрицька В.І. Аксиологічний дискурс освітньої політики в контексті сучасних суспільних викликів. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія] / За ред. В. П. Андрущенко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.143-168.
3. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
6. Лукіна Т.О. Управління якістю. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 4: Галузеве управління / наук.-ред. колегія: М. М. Їжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. – Київ: НАДУ, 2011. С. 620–622.
7. Міністерство освіти і науки України. Офіційний web-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
8. Пальчук В. Формування освітніх просторів громад [Електронний ресурс] / В. Пальчук // Україна: події, факти, коментарі. – 2019. – № 19. – С. 60–67. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr19.pdf>. – Назва з екрану.
9. Поступна О.В. Університетська освіта: навч. посіб. і термінол. слов. для студ. вищ. навч. закладів екон. спрямування. Харків: НУЦЗУ; Міська друкарня, 2011. 310 с.
10. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус»: Постанова КМ України від 16 січня 2003 р. №31 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-2003-%D0%BF/ed20030116#Text>

The article highlights the problems of ensuring the quality of complete general secondary education in the united territorial communities in the conditions of decentralization. Definitions of “education quality”, “education quality assurance system”, “united territorial community” are defined. Changes in quality assurance of complete general secondary education in the united territorial communities are analyzed.

Keywords: *quality of education, ensuring the quality of education, territorial community.*

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Молода наука – 2021:
соціально-освітні розвідки**

II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція
(23 квітня 2021 року)

Матеріали доповідей та виступів

Друкується за авторською редакцією



Правила оформлення та подання рукопису до наукового видання «ГІЛЕЯ: НАУКОВИЙ ВІСНИК: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ»

1. Наукова стаття повинна містити такі необхідні елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

2. Мова написання рукопису: статті подаються мовою оригіналу: українська, російська, англійська, німецька, французька, іспанська, польська, чеська.

3. Рукопис статті подається до редакції у формі: файлу рукопису, який надсилається на електронну адресу редакції gileya.org.ua@gmail.com у форматі «Автор – Назва статті.doc».

4. Рукопис статті не має містити заборонених до друку матеріалів, оскільки збірник є відкритим джерелом інформації. Авторський текст не має бути опублікованим раніше та не бути перекладом раніше опублікованої статті. За зміст статті та інформаційне наповнення несе відповідальність автор статті та рецензенти.

5. Рішення про можливість публікації статті приймає редколегія та незалежні рецензенти.

6. Загальні вимоги до рукопису статті:

- **обсяг рукопису – 20–24 тис. знаків** (як виняток, не більше **40 тис. знаків**), включаючи рисунки та таблиці;
- стаття повинна бути підготовлена за допомогою редактора **Microsoft Word for Windows** (версії 97, 2000, XP, 2003, 2007) або сумісного редактора;
- **формат аркуша – А4 (210x297)**, орієнтації сторінки – «книжна»; **інтервал між рядками – 1,5 пт**;
- **рисунки, фотографії, графіки слід вставляти в текст статті як об'єкт.** Положення об'єкта – «в тексті»;
- **рисунки**, створені у вбудованому у Microsoft Word редакторі рисунків, слід подавати як згруповані об'єкти;
- **рисунки та таблиці** не повинні розривати речення в абзаці, тобто вони мають бути розташовані після того абзацу, в якому на них робиться перше посилання в тексті.

7. Розташування структурних елементів статті:

- **індекс УДК**;
- **ім'я, по-батькові, прізвище** автора (авторів);
- **науковий ступінь, вчене звання; посада і місце роботи** (подається без скорочень); **e-mail; ORCID** (<http://orcid.org/>).
- **назва статті та анотація** українською (або регіональною мовою) та англійською мовами. Анотація повинна бути структурованою, містити мету дослідження, застосовані методи, основні одержані висновки;
- **ключові слова** українською (або регіональною мовою) та англійською мовами;
- **Список використаних джерел.** Список літератури наводиться наприкінці статті у алфавітному порядку на мові оригіналу, відповідно до **Harvard Referencing style (гуманітарні науки та суспільні науки)** – (http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/16051/22/Harvard_Referencing_style.PDF).
- **References.** Список літератури транслітерується латинськими літерами (References). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках.

8. Посилання на джерела в тексті подаються за таким зразком: [7, с. 123], де 7 – номер джерела за списком використаних джерел, 123 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [1; 4; 8] або [2, с. 32; 9, с. 48; 11, с. 257]. Посилання на архівні джерела – [15, арк. 258, 231зв].

9. Рукопис статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються зовнішньою рецензією кандидата або доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку. Рецензія завіреною печаткою. Рецензія або витяг з протоколу подається у сканованому вигляді електронною поштою.

10. Відповідальність за зміст, точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

11. Відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по-батькові, вчений ступінь, вчене звання, посада і місце роботи (без скорочень), службова і домашня адреси з поштовим індексом, контактний телефон, e-mail, відділення Нової пошти.

|||||
Наукове видання

«Гілея: науковий вісник»
Спецвипуск

Scientific edition
«Hileya: scientific herald»
Special issue

СПІВЗАСНОВНИКИ:
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
ВГО Українська академія наук, «Видавництво «Гілея»

Шеф-редактор: *В. П. Андрущенко*
Головний редактор: *В. М. Вашкевич*

Видавництво: «Видавництво «Гілея»
04070, м. Київ, вул. Почайнинська, 62
Моб. тел. +38 (067) 509 33 99

Підписано до друку 30.10.2021 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Друк. арк. Умов. друк. арк 13,02.
Обл.-видавн. арк.
Наклад 100 пр. Зам. №
Віддруковано з оригіналів замовника.
Виготовлювач ТОВ «ТВОРИ».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Келецька, 51а.
Тел.: (0432) 603-000, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852.
e-mail: tvory2009@gmail.com
<http://www.tvoru.com.ua>

Ціна договірна